

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİMDALI
FELSEFE BİLİM DALI**

BERTRAND RUSSELL DÜŞÜNCESİNDE İNSANIN YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Saadet AKINCIOĞLU**

**Tez Danışmanı
PROF.DR.KAZIM SARIKAVAK**

ANKARA 2011

ONAY

Saadet AKINCIOĞLU tarafından hazırlanan Bertrand Russell Düşüncesinde İnsanın Yeri ve Önemi başlıklı bu çalışma 05.05.2011 tarihinde yapılan savunma sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı Felsefe Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK

Prof. Dr. Nurten GÖKALP

Prof. Dr. Emel KOÇ

Prof. Dr. Veli URHAN

Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ

ÖNSÖZ

İnsanın nasıl bir varlık olduğu sorusu felsefenin başlangıcından bu yana filozoflar tarafından sıklıkla cevabı aranmış sorular içinde yer alıyor. Soru, insanın kendisini bilme, kendi varlığının ya da türünün temellerini belirleme çabasının bir sonucudur. 20. yüzyıla gelince bu çaba önceki dönemlerinde birikimiyle insanın toplum içindeki yerini belirleyebilme amacına dönüşmüştür. Birçok 20. Yüzyıl filozofu gibi Russell da düşünceleriyle ve fiilleriyle içinde yaşadığı çağın durum ve olaylarına bağlıdır. Bilimlerin ve teknolojinin 20. Yüzyıldaki gelişiminin çağdaş olayların ve çağdaş sanayi toplumunun hayat şekli ve bilinç konumunun etkisindedir. Özellikle ikinci Dünya Savaşı Russell'ın hayatını ve düşüncelerini derinden etkilemiş çağının bunalımlı yıllarında insanlık adına gerçekçi çözüm önerileri sunmuştur. Çağının baskıcı yaşamına karşı çıkarak insan özgürlüğünün önemini vurgulamış en iyi yaşamın bilginin yönettiği yaşam olduğunu savunmuştur.

Russell düşüncesinde insanın yerini tahlil etme amacıyla yapmış olduğumuz bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Russell'ın düşüncesinde insana değinmeden önce tarihsel süreçte insan kavramının ele alınışı ve nasıl bir varlık olduğu üzerinde durulmuştur. İlkçağdan, çağdaş döneme önemli düşünürlerin insana ait düşünceleri ortaya konulmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde ise Bertrand Russell'ı tanıtmak, felsefesini ana hatlarıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla Bertrand Russell'ın doğumundan ölümüne kadar yaşamı anlatılmış önemli eserleri üzerinde durulmuştur. Felsefedeki gelişimini anlatmak üzere öncelikle felsefenin teorik yönünü oluşturan bilgi ve yöntem anlayışı, analitik felsefesi üzerinde durulmuş ardından çalışmamıza da temel olan pratik felsefesine geçerek onu bu alanda çalışmaya iten nedenlerin ne olduğu; bu alanda ön plana çıkan temel düşünceler üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın daha etraflıca şekillendiği ikinci bölümünde de Russell'ın düşüncesinde insanın yeri tahlil edilmiştir. Russell'ın pratik felsefesinin temel kavramları olan din, ahlak, siyaset, eğitim çerçevesinde insana ait düşünceleri ortaya konulmuş, insan düşüncesinin Russell felsefesindeki yeri ve önemi anlatılmıştır.

Büyük bir merak ve şevkle yürütmüş olduğum bu çalışmanın konu ile ilgilenen herkese yarar sağlamasını temenni ederim. Çalışmamı gerçekleştirmemde rehberliğini, yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Saadet AKINCIOGLU

2011

İÇİNDEKİLER

Safya No:

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii

GİRİŞ

B.RUSSELL'IN HAYATI VE FELSEFESİ.....	1
a. HAYATI VE ESERLERİ	1
b. FELSEFESİ	12
- Bilgi ve Yöntem Anlayışı.....	12
-Pratik Felsefeye Yönelişi	24

BİRİNCİ BÖLÜM

1.FELSEFEDE GENEL OLARAK İNSANIN ELE ALINIŞI.....	28
--	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

2.B.RUSSELL FELSEFESİNDE İNSANIN VARLIK KOŞULLARI.....	39
2.1. İNANAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN	39
2.1.1. İnsan İçin Tanrı'nın Varlığına Duyulan İhtiyaç.....	39
2.1.2. İnanmanın İnsan Yaşamındaki Olumsuz Etkileri.....	44
2.2. AHLAKİ BİR VARLIK OLARAK İNSAN.....	52
2.2.1. İnsan İçin İyi ve Kötünün, Doğru ve Yanlışın Anlamı	52
2.2.2. İnsanın Mutsuzluğunun Nedenleri ve Mutlu Olmanın Kaynakları	
61	
2.3. SİYASİ BİR VARLIK OLARAK İNSAN	70
2.3.1. İnsanın Bir Toplum Halinde Yaşama İsteği	70

2.3.2. İnsan İçin Özgürlüğün Önemi.....	75
2.3.3. Rekabet ve Güç Tutkusunun İnsan Yaşamındaki Yıkıcı Etkileri	
83	
2.4. GELİŞEN VE DEĞİŞEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN	95
2.4.1. İdeal Bir Toplum İçin Gerekli Olan Eğitimin Amaçları.....	95
2.4.2. İnsan Yaşamında Eğitimin Önemi	105
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	113
ÖZET.....	119
ABSTRACT.....	120

GİRİŞ

B.RUSSELL'IN HAYATI VE FELSEFESİ

a. HAYATI VE ESERLERİ

Bertrand Arthur William Russell, 18 Mayıs 1872 yılında Ravenscroft'ta doğdu. Soylu bir İngiliz ailesindendir. Annesi ve babasını küçük yaşta kaybeden Russell büyükannesi ve büyükbabası tarafından yetiştirildi. Dedesi, Kraliçe Victoria döneminde iki kez devlet başkanlığı yapmıştır. Büyük bir liberal olup, serbest ticaret, genel ücretsiz eğitim, Yahudi hakları ve her alanda serbestlik için çalışmalar yapmıştır (Dalkılıç, 2000:17). Russell, bu aile ortamından şöyle söz eder: "Geleneklerle yoğrulmuş bir ortamda büyüdüm diyebilirim. Evimizin genel havasına tam bir puriten dindarlığı ve ağırbaşlılığı hakimdi. Her sabahın 8'i dua saatiydi. Bütün aile bir araya gelip dua ederdik. Alkollü içkilere iyi gözle bakılmazdı. Ben bu baskıya önce düşünsel özgürlük yönünden başkaldırdım. Yapayalnız, çekingen ve ukala bir gençtim o zamanlar. Çocukken kendi yaşlıtlarımla bir olup eğlenmenin ne olduğunu pek bilmezdim. Bu yüzden böyle şeylere karşı bir özlem yoktu içimde. Ama matematiği severdim. Ailem bu sevgiyi hoş karşılamazdı hiç, çünkü matematiğin törel bir konusu yoktu. Ailemin dinsel düşüncelerine katılmıyordum. Yaşım ilerledikçe onların hiç de iyi gözle bakmadıkları felsefeye karşı daha bir ilgi uyanmaya başladı içimde" (Russell, 1965a: 7). Aile ortamının baskıcı olduğunu söyleyen Russell için bu durum bir şanssızlıktan ziyade fırsat olarak kabul edilebilir. Özgürlüğe düşkün bir yapısı olan Russell için aile ortamı geleneklere karşı çıktığı ilk ortam oldu. Ailesi sayesinde dini ve ahlakı iyi tanımış ve zamanla bunlara karşı çıkmaya başlamıştır. Onun çocukluk yıllarında başlayan bu eleştirel tutumu da

öncelikle matematiğe daha sonra da felsefeye ilgi duymasına neden olmuştur.

Russell, ilköğretim yıllarında düzenli bir şekilde Petersham'da Episkopal Parish Kilisesine ve Richmond'da Presbitaryan Kilisesine devam etmiştir. Kiliseye gitmesinde ve dini eğitim görmesinde, büyükannesinin rolü büyüktür. Kuşkuculuğunun başlaması da dini eğitim ile paraleldir. Kuşkularının onu götürdüğü ilk sonuç dünyanın yuvarlak olamayacağıdır. Çünkü yuvarlak olmuş olsaydı ona göre yere açmış olduğu derin deliğin Avustralya'ya çıkıyor olması gerekirdi. Büyüklerin meleklerle ilgili anlattıklarından ise erken yaşlarda şüpheyeye düşmüş, bu öyküler gitgide olayların özüne inme ve onlar üzerine doğruları bulma isteğini güçlendirmiştir. Başkalarının söylediklerine karşı şüpheci bir tutum takınmıştır (Dalkılıç, 2000: 20).

Büyükannesi devlet okullarını beğenmediği için, Bertrand okula gönderilmemiş, 11 yaşında iken onun için özel öğretmenler tutulmuştur. 12 yaşına geldiğinde büyükannesi ona İncil hediye etmiştir. Üniversiteli olma yaşlarına geldiğinde Russell, tercihini Cambridge olarak belirlemiş ancak babaannesi onun bu tercihinde destek vermemiştir. Ancak Burs kazanmayı sağlayacak düzeyde hazırlanması koşulu ile bu isteğini kabul etmiştir. Kısa sürede Latince ve Yunanca öğrenen Russell klasik bilgilerdeki eksikliğini böylece kapatmıştır. Trinity Colloge'e giriş sınavını Alfred Whitehead denetlemiş ve onun yeteneğini hemen fark etmiştir (Gottschalk, 1984: 18-19).

Russell, daha önce düşüncüyü engellemeye yönelik bir çevre içinde yaşamış olduğunu üniversitenin özgür havası içinde daha rahat görebilmiştir. Bunu şöyle ifade ediyor: "On sekiz yaşında Cambridge'e gittiğim zaman birden kendimi bana doğal gelen bir dille konuşan insanlar arasında bulmuştum. Bu beni çok sevindirmişti. Onlara düşüncelerimi açıkladığım zaman bana ne deli gözüyle bakıyorlar, ne de bir suç işlemişim gibi benden yüz çeviriyorlardı. Zararlı bir törel kaygının düşünsel canlılığı söndürdüğü dar görüşlü bir çevrede geçirmiştım çocukluğumu. Şimdi kendimi aklın ve

mantıklı düşüncenin değerlendirildiği bir ortamda bulmak bana sınırsız bir kıvanç veriyor” (Russell, 1965a: 8). Cambridge, Russell’a hayal ettiği ortamı sunmuştu. Baskıcı aile ortamından sonra düşüncelerin özgürce dile getirildiği bir ortamda olması, çocukluğunun ne denli sönük geçtiğini ispatlar gibi olmuştu.

Matematik üzerine yoğunlaşan Russell, matematik çalışmalarından umduğu doyumunu alamayınca, üçüncü sınıfın sonunda matematik kitaplarını satıp, onun yerine dikkatini felsefeye yöneltmiştir. Russell, felsefeye yönelmesindeki etkenler arasında dünyayı tanıma, kesin olarak doğruluğuna inanılabilecek bir şeyin kalması ve matematiğe karşı oluşan nefretini sıralamaktır (Dalkılıç, 2000: 23). Russell için felsefe, dünyayı; hayatı ve gerçekleri görmesini sağlayan bir araç halini almıştır. Dünyayı tanıma isteğiyle başlayan felsefe ilgisi zamanla tüm yaşamı olmuştur.

Russell, üniversiteyi bitirdikten sonra üniversitenin ilk yıllarında tanıştığı Alys Pearsall Smith ile evlenmek istediğini büyükannesine söylemiş, ancak büyükannesi bu evliliği zamansız ve uygunsuz bulmuş devlet idaresinde tecrübe geçirmesini istediğinden Bertrand’ın İngiliz Elçiliği Ateşesi olarak Paris’e gitmesini sağlamıştır. Büyükannesi tarafından Fransa’daki bu başarısının onun evlenme fikrini değiştireceği düşünülmüştü; ancak Russell, 22 yaşında başlayan diplomatik kariyerini kendi isteğiyle reddedip, kendisinden beş yaş büyük olan Alys ile evlenmek üzere İngiltere’ye dönmüştür. Felsefe çalışmalarına olan ilgisi nedeniyle de politikadan iyice kopmuştur (Dalkılıç, 2000: 24). Evliliğinin ardından sosyalizmle ilgilenmeye başlayan Russell, kuramın ekonomik temellerini araştırmak amacıyla Almanya’ya gitmiş ve Alman sosyalist hareketini incelemeye başlamıştır. Eşiyle sosyal demokrat toplantılarına katılıp ve onları sıkıcı bulmuştur. Marx’ın Kapital’ini büyük emek vererek incelemiş, Alman sosyal demokrasisini de eleştirerek, Alman halkının kısa sürede ekonomik güçlüklerle karşılaşacağını ve sosyalizmi kabul etmektense bir asker diktatörlüğüne boyun eğeceğini söylemiştir (Gottschalk, 1984: 27).

Almanya'dan sonra Amerika'ya giden Russell, John Hopkins Üniversitesi ile Bryn Mawr College'da matematik üzerine dersler vermiştir. Geometri ile ilgili olarak yazdığı "Geometri İlkeleri Üzerine Bir Deneme" 1897 yılında basılmış ve J. Ward ve Whitehead tarafından başarılı bulunmuştur. Bunun üzerine Russell ağırlığı felsefe çalışmalarına yöneltmiştir. Hegel felsefesiyle uğraşmış, bunun neticesinde Hegel (1770 -1831) ve Kant (1724-1804)'ın felsefi düşüncelerini J.Locke (1632-1704), D.Hume (1711-1776) ve G.Berkeley (1685- 1753)'den, hatta J.S.Mill vb. den üstün bulmuştur. Ayrıca Bradley (1846-1924)'in "Görünüş ve Gerçek" adlı kitabı da dikkatini çekmiştir. Hegel'i ikinci kez inceleyişinde, onun matematik hakkında söylediği her şeyin "bulanık saçmalık" olduğu sonucuna varmıştır. Bradley'in "Bağıntısız Gerçeklik" kuramı, tekçiliğin mantıki temeli üzerindeki şüpheleri de bu dönemde başlamış, aynı konular üzerinde benzer şüpheleri taşıyan ve idealizmden dönmeye başlayan G.E Moore (1873-1958) da onu desteklemiştir.Artık Russell, zamanla her şeyin gerçek olduğu sonucuna vararak realizme yönelmiştir. Daha sonraları ise her şeyi gerçek olarak tasvir etmek için mantıki neden bulunmadığını kabul ederek bu görüşünü değiştirmiştir (Dalkılıç, 2000: 25).

1898'de Mc Taqqart'ın Yeni Zelanda'ya aile ziyareti için gitmesi üzerine onun Cambridge'de Leibniz (1646-1715) üstüne verdiği dersleri yürütmüştür. Bu dersler ve Leibniz hakkında yaptığı araştırmalarını 1900'de "Leibniz Felsefesinin Eleştirici Bir Açıklaması" adlı kitabında yayınlamıştır. Bu arada Paris'te toplanan Felsefe Kongresi' ne katılmış, sembolik mantık konusunda uzman olan ve sembolik mantık ile ilgili kitabı da bulunan İtalyan mantıkçı Giuseppe Peano (1858-1932) ile tanışmış, daha kongreye gelmeden önce taslağını bitirmiş olduğu 'Matematiğin İlkeleri' adlı kitabının temellerini ve tezlerini, Peano'nun savunduğunu ve daha önce yazmış olduğu kitabında işlediğini görmüş böylece fikirlerini destekleyecek esas dayanağı bulmuştur. Kitap 1903 yılında yayılanmış, XIX. Yüzyıl ürünü olan sembolik mantık çalışmalarına Russell'da böylece katılmıştır. Whitehead'ın, Russell'ın matematikle ilgili çalışmalarına ilgi duyması sonucunda "Matematiğin İlkeleri"

adlı bir çalışmayı birlikte yürütmeye karar vermişler ve 1900 yılında başlayan bu çalışma on yıl sürmüştür, 1910-1913 yılları arasında üç ciltlik bir kitap da basılmıştır (I. Cilt 1910, II. Cilt 1912, III. Cilt 1913 yılında) (Dalkılıç, 2000: 24-26).

1907 yılında politikaya atılıp, ara seçimde yenilgiye uğrayan Russell, içinde felsefe yazılarının olduğu “Felsefi Denemeler” adlı kitabını 1910 yılında; yine çeşitli felsefe meselelerinin ele alındığı “Felsefe Meseleleri” adlı kitabını da 1912 yılında yayınlamıştır. Bilimsel dergilerde eleştirmenlik ve yazarlık da yapmıştır. 1911 yılında evliliği sona ermiştir. Ardından H.Bergson (1859-1941) felsefesinin eleştirisi üzerine çalışmıştır. 1914 yılında Boston’da “Dış Dünya Üzerine Bilgimiz” konusunda dersler vermiştir. “Felsefede İlmi Metod Alanı Olarak Dış Dünya Üstüne Bilgimiz” adlı eseri 1914 yılında basılmıştır (Dalkılıç, 2000: 27-29).

Birinci Dünya Savaşı’nın patlaması Bertrand Russell üzerinde yıkıcı bir izlenim bırakmış, bunun neticesinde insanın özündeki ussallık ve sağduyuya olan inancın bir yanılgı olduğunu fark etmiştir. Bunu şu cümlelerle ifade ediyor: “Yaşamımı iki bölüme ayırabilirim. Birinci dünya savaşından önceki ve sonraki bölümler. Bu savaş bana çok şeyler öğretti, saplandığım bir takım önyargılardan kurtulmamı, insanlığın önemli sorunlarına yeni bir açıdan bakmamı sağladı. Halk savaş istiyordu, savaşa giriyoruz diye mutluydu neredeyse, oysa ben, birçok barışçılar gibi tarih boyunca insanlığın zorba ve çıkarıcı yönetimlerin baskısı ile savaşa sürüklendiklerine inanmak saflığında bulunmuştum” (Russell, 1965a: 28-29). Hayatının hiçbir döneminde savaş yanlısı bir tavır takınmayan Russell, insanlığın da savaş taraftarı olmadığını düşünüyordu; ancak Birinci Dünya Savaşı sırasındaki izlenimleri onun bu düşüncesini çürüttü. İnsanların sandığının aksine barıştan değil savaştan yana olduğunu gördü.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında da Russell’ın barış yanlısı tavırları büyük bir hızla devam etmiştir. Barışçıların düzenlediği pek çok toplantıda konuşmalar yapan Russell, savaşa karşı çıkışını her fırsatta dile getirmiştir.

Onun bu kararlı tavrı bazı çevrelerce yanlış yorumlanıp yurdunu sevmeyen kötü bir İngiliz olarak suçlanmasına neden olmuştur. Çünkü kabul edilen genel görüşe göre savaş, toplumsal huzuru ve mutluluğu getirecek olardı. Ama o bu düşünceye inanmadı ve savaşa karşı olan olumsuz tutumunu hep korudu. Savaşın karşılıklı yıkımla, karşılıklı bozulmayla son bulacağını düşünüyordu. Ona göre İngiltere savaştan sonra bir yıkım sürecine girecek ve sonunda yeniden toplanacaktı bu da bütün bu anlamsız oyunun tümüyle gereksiz ve saçma olduğunu gösteriyordu. Bu arada Cambridge'deki meslektaşları ve öğrenciler de Russell'dan yana olmamıştı. Düşüncelerine tümüyle karşı çıkmamakla birlikte onu aşırı köktenci ve uyuşmaz biri olarak görüyorlardı. Bu gözden düşmüşlük durumunun ardından öğretim üyesi olarak görev aldığı Trinity Koleji onunla yollarını ayırma kararı vermiş ve onu kovmuştur. Bunun üzerine Russell, "Toplumsal Yeniden – Kuruluş ilkeleri" adlı kitabını yazarak bu konuda söyleyeceklerini burada dile getirdi (Gottschalk, 1984: 54-56). Russell'ın Cambridge'den atılması, para yönünden bir takım problemler doğurmuştu. Bu ihtiyacını karşılamak için konferanslar vermeyi düşünmüştü. İlk konuşma politikanın felsefi temeli üzerine olmuştur. Konferansları sırasında, kıyı boyundaki askeri bölgelere girmesi yasaklanmıştır. 1917 yılında politikayla ilgili "Siyasi İdealler", "Özgürlüğe Giden Yollar" ve "Mistisizm ve Mantık" kitaplarını yayınlamıştır (Dalkılıç, 2000: 30).

1918'de Barışa yönelik propaganda yapmak suçu ile dört buçuk ay hapis yatan Russell, bazı dostlarının çabalarıyla, bu süreçte okuyup yazmasına izin verilmiş, hücresinin duvarına bir halı asma ve yazması için bir yazı masasına sahip olma hakkını kazanmıştır. Hapislik günleri Russell'ın sistemli çalışmasına imkan vermiştir. 1919 yılında yayımlanan "Matematik Felsefesine Giriş" kitabını hapiste iken yazmıştır. Russell hapiste geçirdiği günleri şöyle anlatıyor: "Cezaevindeki hayat birçok bakımdan hoşuma gitti. Bir takım insanlarla buluşup görüşmek önemli kararlar vermek zorunluluğu, habersiz bastıran konuklar yoktu bu hayatta. Çalışmalarımı engelleyecek hiçbir şeyle karşılaşmıyordum. Cezaevinde bulunduğum süre boyunca çok

okudum. Bu arada koğuş arkadaşlarımla da ilgileniyordum. Ahlak düzeyleri dışarıdakilerden düşük değildi. Sadece zeka düzeyleri biraz düşüktü. Hiç unutmam cezaevine girerken kapıda bir görevli bana bir takım sorular sorup karşılıklarını bir deftere geçiriyordu. Bu arada hangi dinden olduğumu da sormuştu. ‘Agnostik’ dedim ‘nasıl yazılıyor’ diye sordu, onu da söyledim. Sonunda adamcağız içini çekerek ‘Şu dünyada bir sürü din var ama sanırım hepsi de aynı Tanrı’ya tapıyor’ dedi. Bu söz bir hafta eğlendirmişti beni” (Russell, 1965a: 31-32). Ona göre hapishane ortamı yalnız kalıp düşünmesini sağlayan bir ortam olmuştu. Yazı yazmasına izin verilmesi de onun için bu ortamı fırsata dönüştürmüştür. Hapiste iken kitap yazabilmiştir.

1918’in eylül ayında cezaevinden çıkan Russell, arkadaşlarının sağladığı imkânlarla, 3 yıl serbest ders öğreticiliği yapmıştır. O, bu derslerinde, hapishanedeyken hazırladığı “Zihnın Çözümlemesi” konusunu anlatmıştır. Russell başlangıçta zihnın çözümlemesi meselesini madde ve zihin arasındaki felsefi bir yakınlığa bağılıyordu; ikisinin de aynı sözden türediğı, ikisinin de son bileşeninin aynı olduğu sonucuna varmıştı. Algılama söz konusu olduğunda Russell’ın yeni tutumu “neutral monizm” (yansız bircilik) di. Bu görüşlerini topladığı “Zihnın Çözümlemesi” adlı kitabı 1921 yılında yayınlandı. Bu kitabı, daha önceleri, 1914’te yayımlanan “Dış dünya Üzerine Bilgimiz” adlı kitabıyla uyuşan görüşler içermekteydi. Çünkü bu kitapta önceleri, maddenin duyu verilerine dayanan mantıki bir yapı olduğu sonucuna varmıştı. “Zihnın Çözümlemesi” adlı eserinde de aynı sonucu zihne uygulamış, zihni de duyu verilerine dayanan mantıki bir yapı olarak tanımlamıştır. Vardığı son nokta ise duyu verileri ve duyumların özdeş olduğudur (Dalkılıç, 2000: 31).

Russell, 1920’de bir işçi partisi heyetiyle birlikte özel bir gözlemci olarak Sovyet Rusya’ya gitmiş, orada Troçki (1879-1940) ve Lenin (1870-19) ile tanışmıştır. Orda gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğramış, sosyalizmin bu olmaması gerektiğini düşünmüştür. Rusya’daki gözlemlerini “Bolşevizmin Teorik ve Pratik Yönü” adlı kitabında ele almıştır. Rusya

gezisinin ardından daha sonra evleneceği Dora Black ile Çin'e gitmiştir. Çin'den çok hoşlanan Russell, Çin'in bireyin özgürlüğüne önem veren bir yer olduğunu söylemiştir. Ona göre Çinliler herhangi bir dogmatik dinin etkisinde değillerdi ve atalarından kalan saygı, öz-denetim ve incelik gibi erdemleri uygulamakta özgürdüler. Ancak ileriye bakan bir düşünür olarak Russell, Çin için endişeleniyor ve Çin'in varlığını tehdit eden tehlikeleri de görmezden gelemiyordu, dağınık ekonomi ve siyasal durumdan kurtulmasını sağlayacak bir çok yapıcı öneri tasarlıyordu. Çin'den döneceği sıralarda hastalanan Bertrand Russell Pekin'deki Alman hastanesinde günlerce yaşamla ölüm arasında kalmıştı. Hastalığının haberi dünyaya yayılmıştı ve Japon gazeteleri gerçekten öldüğünü yazmışlardı. Bu haber İngiltere'de telaş ve üzüntü yaratırken ölümüyle ilgili yazıları okuyan Russell bunlara gülüyordu. Kısa süre sonra kendine gelen Russell, İngiltere'ye dönmüş ve sekreteri Dora Black ile evlenmiştir. 1922 yılında Çin gözlemlerinin değerlendirdiği 'Çin Meselesi' adlı kitabı yayınlanmıştır. Dora Black ile evliliğinden de bir kızı ve bir oğlu olmuştur (Gottschalk, 1984: 65-69).

1922 ve 1923 genel seçimlerinde yeniden siyasete atılan Russell, İşçi Partisi'nden aday olmuş ve muhafazakâr rakibi karşısında seçimi kaybetmiştir. Ancak verdiği savaş kendisine büyük ölçüde saygı ve sevgi sağlamıştır. Bundan sonra da çalışma odasına çekilen Russell geçimini kaleminden sağlar olmuştur. Onun için başka bir gelir kaynağı da A.B.D'de yaptığı konferanslardır. Bu çalışmalarda A.B.D'ye değinen Russell, A.B.D'nin parasal başarılarını kabul ederken, onun uluslararası ilişkileri liberal biçimde yürütmedeki becerisini de değerlendiriyordu. Bir gün A.B.D ile Sovyet Rusya'nın dünyanın yazgısını ellerinde tutacakları görüşündeydi. Bu iki ülkenin, bütün dikkatlerini çıkar konuları üzerinde yoğunlaştırmalarında ve böylece insan uygarlığının yüksek yanlarını yeterince değerlendirmemelerinden hoşlanmıyordu. (Gottschalk, 1984: 70-73). Bu dönemde yazmış olduğu kitapları da şöyle sıralayabiliriz: Karısı Dora Russell ile yazdığı "Endüstri Toplumunun Geleceği", "Atomların Alfabeti", "Bilimin Geleceği", "Mantık Atomculuğu", "İzafiyetin Alfabeti", "Neye İnanırım", "Eğitim

Üzerine”, “Felsefenin Ana Hatları”, “Maddenin Çözümlemesi”. Özellikle son kitabında, daha önce yazmış olduğu “Zihnin Çözümlemesi” kitabında genel olarak ortaya attığı “yansız bircilik” yolunda daha da ilerlemiş, zihin ve maddenin aynı neden bağıntısı içinde bulundukları inancı pekişmiş ve zihinle maddenin ayrı olduğunu reddetmiştir (Dalkılıç, 2000: 33).

1927 yılında eşiyle birlikte okul kurmaya karar veren Russell, kardeşinin evini kiralayarak düşüncelerine uygun çocuklar yetiştirmek amacıyla okulu kurmuştur. Okula girmek isteyen her öğrenciyi kabul etmiştir. Kurmuş olduğu bu okul hür bir okuldu. Sağlık ve temizliğe çok dikkat ediliyordu. (Russell, 1970:33). Çocukları büyüklerin baskısından kurtarmak ve kendine güvenen bireyler olarak yetiştirmek amaçlanıyordu. Devletin istediği gibi boş gezen bireyler yetiştirmeye karşıydı. Cinsel konularda da dürüstçe eğitim veriliyordu. Ancak onun eğitim sistemine getirdiği bu farklılık eleştirilere de yol açmıştır. Zamanla verilen eğitimden memnun kalmayan Russell, cinsel eğitimin Freud’un ona yüklediği türden bir işlevi olmadığını anlamıştır. Freud için cinsellik insan yaşamının en önemli unsuru ve belirleyicisidir. Her çocuk aynı cinsel gelişim dönemlerinden geçerek büyüdüğü için de aynı tarzda eğitim öngörülür. Ancak Russell, bütün çocuklar için aynı eğitimsel yöntemin uygun olmadığını kabul ederek okulla ilişkisini kesmiş ve Dora ile evliliğine de son vermiştir. “Eğitim ve Toplumsal Düzen” ile “Evlilik ve Töreler” adlı kitaplarını da bu dönemde yazmıştır. (Gottschalk, 1984: 80-82). Russell’ın “Din ve Bilim”, “Ayaklığa Övgü”, “İktidar”, “Barışın Yolu Hangisi”, “Amberley Yazıları” adlı kitapları da dönemin fikir ve siyasi tablosuna ait önemli eserlerdir.

Chicago Üniversitesinin daveti üzerine 1938 yılında ders vermek üzere Amerika’ya giden Russell, II. Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte savaş boyunca İngiltere’ye dönmemiştir. Bütün yaşamı boyunca savaş karşıtı, bir duruş sergilemiş, daha İngiltere’deyken, yakın zamanlarda bir savaşın çıkacağını belirtmiş, savaşmak istemeyenlerin ülkeden çıkıp gitmelerine izin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncesi bazı kesimler tarafından

memnuniyetle karşılanırken bazı kesimlerce eleştirilmiştir. Amerika’ dan yeni iş teklifleri almış; ancak düşüncesine düşman olanlar çeşitli suçlamalarla onun bu işleri almasına engel olmuştur. Çalıştığı yerlerde emeğinin maddi karşılığını vermemek için direnmişlerdir (Gottschalk, 1984: 88-95). Ancak Russell her şeye rağmen barışa yönelik güzel bir dünya için çalışmalarını yılmadan devam ettirmiştir. Düşüncelerini tüm açık yüreklilikle dile getirmiştir.

İngiltere’ye döndükten sonra da para problemi yaşamış 1945’ te yayınlanan “Batı Felsefesi Tarihi” adlı kitabı oldukça dikkat çekmiştir. İngiltere’ye döndükten sonra Cambridge’de ders verme imkanı bulmuş, daha sonra eski koleji Trinty’e dönmüştür. Dersleri de oldukça yoğun ilgi görmüştür. II. Dünya Savaşından sonra yapılan 1945 genel seçimlerinde İşçi Partisi’nin avam kamarasında çoğunluğu kazanıp hükümeti kurması, Russell’ı son derece sevindirmiştir. Artık İngiltere’de kamu yararına toplumsal düzenlemeler ve barış için bir takım çalışmalar yapılabileceğini düşünmeye başlamıştır. Tehlikelere karşı ve barış için batının birlik içinde ve güçlü kalması gerektiğini anlatma görevini, İngiltere Dışişlerinin isteğiyle yürütmüş, bu amaçla pek çok konferans ve toplantıya katılmıştır. Yine bu amaçla 1948’ de gittiği Norveç yolculuğunda uçağın denize düşmesi sonucu ölümden dönmüştür (Dalkılıç, 2000: 37).

1948 yılında “İnsan Bilgisi: Alanı ve Sınırları”, 1949’da “Yetke ve Birey” kitaplarını yayınlamıştır. Son zamanlarda yaptığı çalışmalardan dolayı, Russell, ülkesine iyi hizmet eden ünlü kimseler içinde sayılmış ve kendisine “Liyakat Nişanı” verilmiştir. Bu nişanın ardında da Nobel Edebiyat ödülüne layık görülmüştür. “Tutulmayan Denemeler”, “Değişen Bir Dünya İçin Yeni Umutlar” adlı kitapları da bu dönemde yayınlanmıştır. Dora’nın ardından evlenmiş olduğu üçüncü karısı Patricia’dan da boşanmıştır. Russell, Edith Finch ile evlenmiştir. Bu evliliğin ardından “Zihin, Madde ve Ahlak Sözlüğü” ile “Bilimin Toplum Üzerindeki Etkisi” kitaplarını yayınlamıştır. 1953 yılında akciğer rahatsızlığından dolayı tehlikeli bir ameliyat geçirmiş ve aynı yıl

“Kenar Mahallelerdeki Şeytan”, “İyi Vatandaşın Rehberi”, “Ünlü Kişilerin Karabasanları” adlı kitapları yayınlanmıştır (Dalkılıç, 2000: 39).

Russell, 1954-1955 ve daha sonraki yıllarda Hidrojen bombası aleyhine çalışmalar yapmıştır. “Seçme Yazılar”, “Mantık ve Bilgi”, “Zihinden Portreler” adlı kitapları yayınlanmıştır. 1957 yılında Unesco’nun Kalinga ödülü, 1958 yılında Prize Ödülü’ne layık görülen Russell, bu yıllarda; “Neden Hristiyan Değilim”, “Tarihin Anlamı ve Diğer Denemeler”, “B.Russell’in En İyi Yazıları” adlı kitapları yayınlanmıştır. “Sağduyu ve Nükleer Savaş”, “Batının Bileği”, “Felsefi Gelişimim”, “B.Russell Düşüncelerini Dile Getiriyor”, “Gerçek ve Hayal”, “İnsanın Geleceği Var mı”, “B.Russell’in Temel Yazıları” adlı kitapları da okuyucunun karşısına çıkmıştır. 1961 yılında nükleer savaşa karşı 100’ler komitesiyle birlikte oturma eylemine katılmış, halkı, polise karşı direnmeye kışkırtmaktan dolayı yedi gün hapis cezasına çarptırılmıştır (Dalkılıç, 2000: 40).

“Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi”ni kurduktan sonra hastalanan Russell, 2 Şubat 1970 yılında 97 yaşında ölmüştür. Cesedinin yakılmasını, küllerinin savrulmasını ve cenaze töreni yapılmamasını vasiyet etmiş olan Russell, vasiyeti gereği, halka ve basına kapalı olarak tabut içinde toprağa verilmiştir (Dalkılıç, 2000: 41).

Kıvrak zekası ve düşüncelerini ortaya koymasındaki kararlılığı ile dikkat çeken Russell, düşünce tarihinin önemli bir mirasıdır. Hayatı boyunca insanlık adına mücadele etmiş, kendi mutluluğunu insanlığın mutluluğu ile özdeş kabul etmiştir. Barışa yönelik düşünce ve eylemleri hayatta olduğu sürece devam etmiştir. Ölümünün ardından bırakmış olduğu eserler de her dönemde ilgiyle okunmuştur. Vefatı onu sevenler tarafından üzüntüyle karşılanırken, eserleri bir avuntu sağlayarak bu güne kadar gelmiştir.

b. FELSEFESİ

- Bilgi ve Yöntem Anlayışı

Bertrand Russell'in mantık, bilgi teorisi, matematik felsefesi ve bilim felsefesini kapsayan çalışmaları oldukça kapsamlı olup teorik felsefe içinde önemli bir yere sahiptir. J.L. Wittgenstein'in(1889-1951) da yandaş olduğu mantıksal atomculuk öğretisi ile 20. Yüzyılın önde gelen çağdaş felsefe akımlarından analitik felsefenin önemli öncülerinde olmuştur. Biçimsel mantık alanında titizlikle çalışmıştır. Matematiğe yakınlığı onu mantık araştırmalarına yöneltmiştir. Russell, düşüncenin soyut araştırmasına yönelerek matematiğin ve mantığın kökenini araştırır, bu araştırmasında temele yönelme isteği onu bilgi kuramıyla ilgilenmeye götürür.

Russell için felsefeye yüklenen anlam onun düşüncelerinin çıkış noktasıdır. Felsefe nedir? sorusuna Russell şöyle yanıt verir: "Felsefe, henüz kesin bilinmeyen konular üstünde kafa yormaktır. Bilim bildiğimiz şeyler iken, felsefe bilmediklerimizdir. Onun için de, insan bilgisi ilerledikçe, sorunları felsefe alanından bilim alanına geçer" (Russell, 1972a: 35). Yani Russell felsefeden tek tek bilimlerdeki bilgiler üzerinde bilgi vermeyi, bilimleri incelemeyi, yani özel bir bilimi anlıyor. Böylece felsefeyi salt teorik bir uğraşı olarak görüyor. Ona göre felsefe bilime açılan bir kapıdır. Kesinliği olmayan bilgiler toplamıdır. Bu bilgiler kesinlik kazandıkça da felsefeden bilime geçmektedir.

Russell için felsefe, bizi hep dikkatli, tedbirli ve eleştirel davranmaya, üzerinde düşündüğümüz konuda öğrenebileceğimiz şeyi öğrenmeye yöneltir. Ayrıca felsefe, bizi alçak gönüllü olmaya davet eder ve bilgi sandığımız şeylerin her zaman öyle olmadığını bize düşündürür. Felsefenin kavram olarak içinde şüpheciliği barındırdığına ve felsefenin tanımı yapılırken de şüpheciliğin özellikle dikkate alınmasının zorunluluğundan söz eder. Bu anlamda Russell, düşünce tarzı itibarıyla her şeyden şüphe etmenin gerekliliğini söyler (Russell, 1966: 7-14). Ancak şunu da belirtmek gerekir ki

Russell'ın şüpheciliği bir septik şüphecilik değildir, doğru sonuçlara varmamızda işimize yarayacak bir yöntemsel şüpheciliktir.

Russell için şüphecilik çok önemlidir çünkü bir bilginin doğruluğunu kanıtlamak gereklidir. Russell hayata şüphecilik ile bakmıştır. Bilgi teorisi ve gerçek anlayışı da bu temel üzerine oturur. Russell, kendisini şüpheciliğe ve felsefeye yönelten nedenler hakkında şöyle söylüyor: “İnsanoğlunu düşünür olmaya sürükleyen birçok etken vardır. Bunlar arasında en saygıdeğeri dünyayı tanıma, öğrenme isteğidir. Felsefe ile bilimin kesin olarak ayrıldığı çağlarda bu etken ağır basıyordu. İnsanları felsefeye yönelten başka bir etken de duygularımızın aldatıcılığıdır. Bu yüzden insanoğlunun aklına bir takım sorular takıla gelmiştir: Gökkuşağı nerededir? Varlık gerçekte gün ışığında göründükleri gibi midir?, yoksa mikroskoptan göründükleri gibi mi? Bu tür sorulara daha sonra yeni ve büyük bir soru eklendi: Tanrı var mıdır? Yunanlılar Olympos Tanrılarının varlığına kuşku ile bakmaya başladıkları zaman yaşamlarında geleneksel inançlarından boşalan yeri doldurmak için felsefeye başvurdular. İşte bu iki temel etkenin birleşmesiyle felsefede iki yoldan gelişen bir akım baş gösterdi: Bir yanda günlük hayatta bilgi alarak kabul edilen birçok şeyin gerçek bilgi olmadığını kanıtlama amacı, bir yanda evreni istediğimiz biçime sokan basit inançlarımızın ötesinde çok daha sağlam ve derin bir felsefi gerçek bulunduğunu belirlemek amacı güdülyordu ” (Russell, 1965a: 16-17).

Russell'ın dünyayı tanıma ve anlama isteği onu bilgi arayışına sokar. Bilginin kesinliği konusundaki şüpheleri de felsefeye yönelmesine neden olur. Bilgiye kuşkuyla yaklaşır ve kesinliği arar. Kesinlik arayışında ona yol gösteren felsefe olur. Din başta olmak üzere metafizik tüm meseleleri anlamak için felsefeden yararlanır.

Metafiziği anlamlandırmak için felsefeye yönelen Russell, zamanla bu tutumundan vazgeçer ve bilime yönelir. Felsefeyi metafizikle bir tutmak istemez. Ayrıca bilimleri yakından izler. Fizik, biyoloji, psikoloji problemleriyle meslekten bir bilim adamı gibi uğraşır; yaratıcı bir matematik kafasına

sahiptir. Felsefesini bilimlerin hizmetine sokmaktan hoşlanır. Russell'a göre felsefe, bilimlerle el ele yürümelidir. Bilimlerden önce gelen bir felsefenin evren üzerinde bilgi verme yetkisi yoktur. Russell'ın bu tutumu onun idealist metafizikten uzaklaşıp bilimsel denilebilecek bir felsefeye geçtiğini gösterir. Bu da onun metafiziği tamamıyla inkar etmesine neden olur. Russell bu durumu “yeni felsefe”, “büyük kurtuluş” diye adlandırıyor (Uygur, 1962: 108).

Russell'ın yeni felsefe diye adlandırmış olduğu felsefesi daha önce benimsemiş olduğu eski felsefeye benzemeyen yönlerde belirir. Eski felsefesi içkin ilişkilerden yanadır. İçkin ilişkiler kuramına göre hiçbir önerme tek başına doğru değildir; her doğru bir birleşmede birbirine bağlıdır, doğru birdir. Ne çeşitten olursa olsun, her idealizmi taşıyan bu temel, çokçuluğun getirdiği yenilik karşısında yıkılır. Çünkü çokçuluk her tekil önermenin ayrı ayrı doğrulanabileceğini savunur; önermeler arasında, doğruluk bakımından bir ayrılmazlık tasarlanamaz. Tekçi felsefenin deneyler ötesinde kavramaya çalıştığı dünya olayları, yeni felsefede deneylere dayatılır. Artık olaya deneyden gidilir (Uygur, 1962: 108). Deney, Russell düşüncesinin temel yapıtaşdır. Bu nedenle o da deneye dayanan yeni felsefesini büyük kurtuluş olarak isimlendirir. Felsefi yönteminde deneyden hiçbir zaman vazgeçmez.

Felsefenin değeri üzerine de kafa yoran Bertrand Russell, felsefenin değerinin herkesçe kabul edilmesini ister. Çünkü ona göre felsefe çoğu insan için ne yararı ne de zararı olan önemsiz, kılı kırk yaran ayırmalardan ve bilinmesi olanaksız konular üzerindeki çalışmalardan başka bir şey değildir. Ancak Russell 'a göre felsefe hiç de böyle bir şey değildir. Ona göre felsefenin değeri yalnızca zihnin değerleri arasında aranmalıdır felsefenin bir zaman savurganlığı olmadığına da yalnızca zihnin değerlerine ilgisiz kalmayan insanların inanabileceğini belirtir (Russell, 1980: 101-102).

Russell için felsefenin değeri onun kesintisizliğindedir. Bertrand Russell'a göre felsefeyle uğraşmaya başlayan insanlar günlük yaşamda yanıtları çok eksik kalan sorulara ulaşır. Felsefe ortaya koyduğu şüphelerin doğru yanıtlarını bize inandırıcı biçimde söylemese de, düşüncelerimizi

genişleten ve onları alışkanlıkların zorbalığından kurtaran birçok olanaklar ortaya koyabilir. Böylece şeylerin ne olabilecekleri üzerindeki bilgimizi büyük ölçüde artırır. Düşünülmemiş olanakları ortaya koyar. Bunun yanı sıra iç güdüsüyle yaşayan, kendi özel çıkarlarının alanı içine kapanan insan için felsefe kurtuluş yollarından biridir. Felsefe düşünsel imgelemimizi zenginleştirir ve zihni kurgulara kapayan dogmatik güveni azaltır; evrenin büyüklüğü yoluyla zihin de büyümüş olur ve en yüksek iyiyi yani evrenle bütünleşme yeteneğini kazanır (Russell, 1980: 102-105). Russell için felsefe düşünce dünyamızı zenginleştiren, bilgimizin sınırlarını genişleten oldukça yararlı bir uğraştır. Ona göre insanın bilgisi arttıkça içinde yaşadığı evreni daha iyi anlar ve daha mutlu olur.

Bu denli yararlı olan felsefenin niteliklerinin ne olduğu akla gelir. Russell'a göre felsefenin niteliklerinin başında eleştiri gelir. Ona göre felsefeyi bilimden ayrı bir irdeleme alanı yapan şey de eleştiridir. Felsefenin eleştiri yönünün de daimi şüphecilik olarak algılanmaması gerektiğini söyler. Çünkü böyle olursa yanlış olur. Ona göre şüphecinin tavrını sergileyerek her türlü bilginin dışında kendimizi tutarsak bu da yanlıştır. Bir sınırlama koymak durumundayız. Yani felsefenin kullandığı bilgi eleştirisi, yıkan türden olmamalıdır. Eleştirel bir anlayışla felsefe yapmayan ve eleştirinin içeriğini özümsemeyenlerin Russell'a göre felsefe yapmaları olanaklı değildir. Çünkü, eleştiri felsefenin özüdür (Russell, 1980: 100-101). Felsefenin taşıması gereken bir diğer önemli nitelik de, her türlü önyargıdan uzak olmasıdır. Felsefenin ulaşmak istediği bilgi, her türlü önyargıdan uzak, birtakım önyargılarımız ve kanılarımız varsa bunlara eleştirel bir boyut kazandırarak bunun sonucunda elde ettiğimiz bir bilgi olmalı ve felsefe de böyle bir bilgiyi amaç edinmelidir (Gül, 2002: 73).

Felsefeyi bir bilim olarak algılayan ve o tarzda hareket eden bir filozof olabilmek için de özel bir düşünce yapısı ve ilkeli bir duruş gerekmektedir. Her şeyden önce bir kimsede felsefi hakikati tanıma arzusu bulunmalıdır. Bu arzu uzun yıllar boyunca yaşayabilecek kadar kuvvetli olmalıdır. Russell'a

göre felsefede dürüstlük kavramı son derece önemlidir. Dürüstlük bir yöntem olarak algılanmalı, felsefe çalışmalarında bu yönetime uyulmalıdır. Şu veya bu sonucu ortaya koymak veya genellikle hoş giden sevilen sonuçların her ne türden olursa olsun bir delilini keşfetmek isteği, felsefi dürüstlüğe karşı ciddi bir engel olmuştur. Herhangi bir olay tek bir yönüyle ele alınıp ortaya konulmamalı, o olay ya da olgu tüm yönleriyle eksiksiz olarak ortaya konulmalıdır (Russell, 1940: 228-230). Russell için bir olayı tek bir yönüyle ele almak olaya önyargıyla bakmaktır. Bu da felsefenin dürüstlüğüne bir engeldir. Dürüstlükten uzak olan felsefe de, hakikatten uzaktır.

Russell, felsefenin yöntem olarak mantıktan yararlandığını ve mantığın kendi doğrularıyla felsefeye bir araştırma yöntemi sağladığını ifade etmektedir. Russell, özellikle kendi döneminde felsefenin mantık sayesinde bilimsel bir kimlik kazandığını, yani bilimsel bir felsefe halini aldığını belirtmektedir. Ancak Russell, önemli olan bir noktaya daha dikkat çekerek, metod bakımından yapılabilecek ne varsa yapıldığı zaman o noktadan daha ilerisine sadece felsefi görüşün nüfuz edebileceğini düşünür. Yani böylece kavrayış yeteneğine verdiği önemi dile getirir. Ona göre herhangi bir konunun aydınlatılması ya da herhangi bir problemin çözümü noktasında kullanılan yöntem ve teknikler veya arayışlar sonuçsuz kalırsa, bu noktadan sonra devreye kavrayış yeteneği girmektedir ve böylelikle, problemin ya da sorunun çözümünde bu yetenek bire bir etkin rol oynamaktadır (Gül, 2002: 78). Daha önce de belirttiğimiz gibi Russell'ın şüpheciliği septik bir şüphecilik değildir. Bilgiye ulaştığımız yerde bizi şüphecilikten kurtaran kavrayış yeteneğidir. Kavrayış problem çözmede önemli bir role sahiptir.

Gerek felsefede gerekse bizi bilgiye götüren diğer alanlarda tanıtılmanın ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştik Russell'a göre felsefenin amacı matematiğin eşitliğine erişmek olmalıdır; bunun için de her türlü deneyden önce matematikteki gibi doğru ve dakik olan ifadelerle sınırlanmak gereklidir. Felsefi önermelerin apriori olması gerektiğini savunur. Bu önermeler de nesnelerle değil, ilişkilerle ve evrensel ilişkilerle ilgili

olacaktır. Özel ilgiler ve olaylarla ilgisi olmayacaktır: “Bütün A’lar B ise, X’de A ise, o halde X, bir B’dir.” A ne olursa olsun bu doğrudur. Russell için matematikçi, mantıkçı, metafizik sistemleri kurucusu ve hayattan çok mükemmelliği seven herkese göre bu böyledir ve var olanın dünyası değişmez, şaşmaz ve doğrudur (Durant, 2002: 461-462). Russell’ın şüpheyile başlayan ve kavrayışla derinleşen yöntemi bilgiye ulaştığı yerde kesinlik arar. Sadece matematik ya da fizikte değil tüm metafizik meseleler için bu böyledir. Bu Russell’ın mükemmellik arayışının bir sonucudur.

Mantıkla ilgili çalışmalarında paradokslar üzerinde duran Russell bu paradoksların çözülebileceğini gösterir. Bu paradokslar:

1. *Tekanlamlılık İlkesi:* Her terimin belli bir kullanılışında en çok bir nesneyi gösterebileceğini belirtir. Örneğin “bu kitap” tekil terimi çeşitli durum ve bağlamlarda ayrı ayrı nesneleri gösterebildiği halde, belli bir kullanışında ancak bir tek nesneyi gösterir.
2. *Konu İlkesi:* Her önerme, içinde geçen tekil terimlerin gösterdikleri nesneler hakkındadır. Yani konusu bu nesnelerden kuruludur. Örneğin “bu kitap mavidir” önermesi “bu kitap” tekil teriminin gösterdiği nesne hakkındadır.
3. *Değiştokuş-edebilme ilkesi:* “a” ve “b” gibi iki tekil terim aynı bir nesneyi gösterirlerse, yani “a=b” doğru ise, içinde “a” geçen herhangi bir önermenin doğruluk değeri “a” nın “b” ile değiş tokuş edilmesiyle değişmez.

Bu ilkelere aykırı durumların ortaya çıkmasından doğan paradoksları da Russell şöyle dile getirir (Russell, 1963: 138-139):

Değiştokuş-edilemezlik paradoksu: “George, Scott’un Waverley’in yazarı olup olmadığını bilmek istiyordu”(1) önermesi, İngiliz edebiyatı tarihine ait gerçek bir olguyu dile getirdiğinden doğrudur. Oysa “Waverley’nin yazarı= Scott”(2) doğrudur. Şu halde (1) ve (2) ye dayanarak “Waverley’nin yazarı”

ifadesinin “Scott” sözcüğü ile değış tokuş edilmesiyle elde edilen “George, Scott’un Scott olup olmadığını bilmek istiyordu” (3) önermesi de ilkesi gereğı doğrudur. Oysa George’un aynılık-ilkesini tartışmak isteyen bir filozof olduğu sanılmadığından (3) yanlış olsa gerek. Şu halde (3) hem doğru hem yanlıştır. Yani çelişir. Bu gibi çelişmelere de lojik paradoks veya lojik antinomi denir.

Konusuzluk Paradoksu: (1)“Bugünkü Fransa kralı yoktur” önermesi, “bugünkü Fransa kralı” diye bir kimse olmadığına göre doğrudur. Önermede geçen biricik tekil-terim “bugünkü Fransa kralı” ifadesidir. Şu halde ilkesi gereğince (1)’in konusu “bugünkü Fransa kralı’nın gösterdiği nesnedir. Oysa böyle bir nesne yoktur. Şu halde (1) konusuzdur. Hiçbir şey hakkında olmayan bir iddia ise manalı olamayacağından (1) manasızdır. Oysa (1) doğru, dolayısıyla manalıdır. Şu halde (1) hem manalı hem manasızdır. Yani çelişiktir.

Bertrand Russell, belirtici her ifadeyi eleyerek ve aynı zamanda her türden ontolojik nesneleştirme riskini savuşturarak her önermeye bir doğruluk değeri vermeye imkan sağlayan bir açıklama prosedürü ortaya atmaktadır. Bu bağlam da analitik felsefe için önemlidir. Mantıksal analiz böylece kendisini kompleks önermelerin atomsal öğelerini gün ışığına çıkarıp düşünceleri aydınlık kılabilir (Rossi, 2001: 17). Analiz yöntemi ile en karmaşık önermeler bile ayrıştırılarak açıklanabilmekte, düşüncelerin doğruluk değeri hakkında karar verilebilmektedir.

Russell, nesnelerin ne’liğini bilip bilemeyeceğimizi sormakta ve araştırmaktadır. Russell’a göre renk masanın doğasında bulunan bir şey değil, masaya, ona bakana, masa üzerine düşen ışığa bağlı bir şeydir. Bu da duyuların bize, masanın kendisi hakkında doğruyu değil de masanın görünüşü hakkındaki doğruyu verdiğini göstermektedir. Gerçek masa hiçbir zaman bizim dolaysız olarak bilebileceğimiz bir şey değil, ancak dolaysız bilinenden yapılan bir çıkarımdır. Russell’ın dolaysız bilinen kavramlarıyla duyuyu verisini kastettiğı söylenir. Renkler, sesler, kokular, katılıklar, pürüzlükler vb. duyumla dolaysız olarak bilinen şeyler Russell için duyuyu verileridir.

Bunların dolaysız olarak ayırımına varmaya ise duyum der. Yani ne zaman bir renk görürsek bir renk duyumu elde ederiz. Fakat rengin kendisi duyum değil, duyu ve verisidir. Renk dolaysız olarak ayırımına vardığımız şeydir, bu ayırımın kendisi ise duyumdur (Işık, 2008: 36-37).

Russell'a göre, duyu verileri dış dünyayı ilkel ve dolaysız bir biçimde bildiğimiz her şeydir. Bizim için en kuşku götürmez nesnelerdir. Duyu verisi çoğu zaman, öznenin içinde ve gövdesindedir. Ama hem suje hem de fiziksel objeye ait değildir. Ancak duyu verilerinin suje ve fiziksel obje arasındaki ilişkisi de net değildir (Işık, 2008: 38-40).

Russell'ın epistemolojisi empirizme dayanmaktadır. Bilgi teorisine şu soruyla başlar: "Dünyada mantıklı düşünen hiç kimsenin şüphe duymayacağı kadar kesin doğrulukta bir bilgi var mıdır?" Russell'a göre bu soru kolaylıkla cevaplanabilecek gibi görünse de sorulabilecek en zor sorulardan biridir. Çünkü günlük yaşamda doğru olarak kabul ettiğimiz birçok şeyin, daha yakından bakılınca çelişkilerle dolu olduğu görülür. Russell, kesin bilgiyi ararken deneylerle işe başlamamızı söyler (Işık, 2008: 35). Russell için deney, bilgilerin doğruluğunu araştırmanın tek yoludur. Deney sayesinde mevcut bilgi sorgulanmakta ve bilgide kesinlik aranmaktadır.

Russell, bilgi alanının neyi kapsadığına, sınırlarının ne olabileceğine ilişkin tartışmalarla bilginin kaynağı sorunu üzerinde durur. Bu sorun bağlamında irdelenen konuların başında, insanın yetilerinden düşünme yetisi (akıl), duyu/algı yetisi (duyuları) ve sezme yetisinden (sezgisinden) hangisinin ya da hangilerinin insan bilgisinin aracı / araçları olarak görülebileceği konusu gelir. Russell, kaynağı açısından bilgiyi şeylerin bilgisi ile doğruların bilgisi olarak sınıflandırırken, her iki bilgi türünü de dolaysız doğrudan ve dolaylı/türetilmiş bilgi olarak ikiye ayırır (Kutlusoy, t.y: 130).

Daha önce de bahsedildiği gibi Russell'a göre şeylerin bilgisi hakkında herhangi bir çıkarım sürecinin ya da doğru bilgisinin aracılığı olmadan dolaysız olarak haberimiz varsa onu tanıdığımızı söyler. Bu durumda masa

yanındayken masanın görünüşünü oluşturan duyu verileri –rengi, kılığı, sertliği, pürüzsüzlüğü – tanınır. Bütün bunlar masayı görüp dokununca dolaysız olarak edinilen bilgilerdir. Buna karşın masayı fiziksel olarak bilmek dolaysız bilgi değildir. Masanın görünüşünü yapan duyu verileri tanıma ile elde edilmiştir. Masa üzerine olan bilginin tümüne tanımlama yoluyla bilgi denilir. Masa, şu veya bu duyu verilerini doğuran fiziksel nesnedir. (Russell, 1980: 40).

Doğruların bilgisi de, şeylerin bilgisi gibi doğrudan ve dolaylı olarak kazanılmaları açısından iki türdür. Dolaysız olarak bilinmesi açısından temel bilgi statüsüne sahip olan sezgisel bilgi, tanıtlamalarda kullanılan apaçık doğrulardır. Bunların arasındaki deneyimle açıklık kazanan genel ilkeler ile bu ilkelerin soyutlanarak aydınlatıldığı daha apaçık örnekleri, genel ilkelerden doğrudan türetilmiş bazı soyut mantıksal, matematiksel önermeler ile etiğin kimi apaçık ilkesel önermeleri, duyuya apaçık olarak sunulmuş olanın dile getirildiği doğrular ve de geçmişe ilişkin tüm bilginin dayandığı farklı apaçıklık dereceleri olan, bellek yargıları bulunur. Dolaylı olarak bilinebilen doğrular ise, türetilmiş doğruların bilgisi olarak, sezgisel yoldan bilinen apaçık doğrulardan tündengelinin apaçık ilkelerinin yardımıyla çıkarsanan bilgidir Russell'da, yanılma durumlarının, doğruluk gibi yanlışlığın da olanaklı olduğu bilgi türü olarak doğrulara ilişkin tüm bilginiz, apriori olan ve apriori olmayan sezgisel bilgiye dayanırken, hem doğrulara hem şeylere ilişkin tüm bilginiz ise, sonunda bir şeyin varlığından hiçbir şeyin aracılığı olmaksızın dolaysız olarak haberdar olduğumuz, tanımaya dayanmaktadır. Bilginin asıl kaynağı da doğrudan deneyim olarak netleşmektedir (Kutlusoy, t.y: 131-132).

Russell, dünyada var olan her şeyin bir olay olduğunu söyler. Dünya da nesnelerden değil, olaylardan meydana gelmiştir ve bunlar değişebilen özelliklere sahiptir. Russell için evren bir olaylar karmaşasıdır (Işık, 2008: 41).

Russell için evren hakkında kabul edilen tek şey belirli oluş gruplarının, birlikte oluşturduklarıdır. Geriye ve ileriye doğru aynı ölçüde geçerli olan iki

olay arasındaki bağıntıya ulaşılabilir. Ona göre: “Geçmişin geleceği belirlediği, geleceğin geçmişi belirlediği anlamından daha farklı olduğu doğru değildir, görünürdeki fark, sadece bizim cehaletimizden gelmektedir, çünkü gelecek konusunda geçmişten daha az şey biliyoruz. Ancak, bu, bir rastlantı olur; geleceği anımsayarak geçmişi çıkarmak durumunda olan yaratıklar bulunabilir. Böylesine yaratıkların bu sorunlardaki duyguları bizimkilerin tam karşıtı olmakla birlikte, bizimkilerden daha temelsiz değildir” (Russell, 1995: 167). Yani maddenin olay gruplarından ayrı bir şey olduğu varsayılmaksızın ve her olaya, söz konusu maddenin neden olduğu türden bir olay gözü ile bakılarak, fiziğin bütün gerçekleri bulunabilir.

Mantık ve felsefe üzerine çalışmalar yapan Russell, analize önem vermekle birlikte matematiksel mantık alanındaki çalışmalarını daha sonra felsefe alanına yansıtmış ve bu çerçevede içinde mantıksal atomculuk öğretisini geliştirmiştir. Buna göre, Russell sisteminin en basit tümcelerine atomik önermeler adını vermiş ve bu önermeleri, daha kompleks tümcelere karşılık gelen moleküler önermelerden ayırmıştır. Moleküler önermelerin birbirine ve, veya, ise, ancak ve ancak gibi mantıksal eklemlerle bağlanan atomik önermelerden meydana geldiğini söylemiştir (Cevizci, 2002: 894).

Russell’ın mantıksal atomculuk olarak adlandırdığı felsefe, onun yeni-Hegel’ci monizm eleştirisinin ve Frege’nin(1848-1925) modern mantığıyla karşılaşmasının bir sonucu gibi görünmektedir. Ama Wittgenstein’a rastlamış olması da çok önemlidir. Wittgenstein ile karşılaşması bilgi üzerine olan büyük bir çalışmasını gözden geçirmeye karar vermesine neden oldu. Russell, o sırada mantıksal formu, önermenin bir ögesi olarak değerlendirmekteydi. Örneğin “aRb” önermesi ele alındığında Russell o dönemde, bu önermenin şu dört ögeyi içerdiğinin altını çiziyordu: a ve b bağıntı terimleri, R bağıntısı, ve aRb mantıksal formu ona göre asimetriye hesaba katmak için zorunludur; zira yalnızca a,b ve R’yi eleman olarak kabul etmenin, aRb ile bRa arasında ayırım yapma imkanından yoksun bırakacağını düşünmekteydi. Wittgenstein’in başlıca eleştirisi, mantıksal formu önermenin

elemanı olarak kabul etme konusundaydı. Bu kararlı eleştirinin ardından Russell kendi görüşünü yeniden gözden geçirmek durumunda kaldı. Wittgenstein'a göre, a ve b biçiminde iki oluşturuıcı öge vardır; onları birleştiren bağ kendisini önermenin mantıksal yapısı içinde gösterir (Rossi, 2001: 21-22). Yani Wittgenstein için Russell'ın kabul ettiğı gibi önermenin mantıksal formu önermenin bir ögesi değildir. Wittgenstein'ın eleştirisi üzerine Russell da bu düşünceyi gözden geçirir. Wittgenstein'dan etkilenecek düşüncelerini bu doğrultuda geliştirir.

Russell'ın mantıksal atomculuğı olgulara dayalıdır. Russell olgudan var olan şeyleri anlar. Sokrates, yağmur, güneş gibi tikeller yalnız başlarına olgu değillerdir. Bunlar gösterdikleri şeyler bakımından anlamları vardır. Ama olgu değildirler. "Sokrates öldü", "yağmur yağıyor", "güneş parlıyor" gibi yargılar olgudur. Olgular bize dış dünyanın bilgisini verir. Dünyadaki nesnelerin kendisi veya onların tanımı bize dünyanın bilgisini vermez. Atomik olgular dediğı olgular basit bir önermede ifadesini bulur. Yani, bir atomik olgu bir konu ve yüklem bileşimidir. Atomik önermelerdeki konu, bir tikel olabildiğı gibi, yüklem de bağıntı olabilir. Russell, bu tür olgulara monadik olguları diyor. Atomik olguları buluncaya kadar analizi sürdürmeyi gerekli görüyor. Çünkü gerçek olarak en küçük mantıksal birim atomik olgulardır. Bir atomik olgunun, kendisini oluşturan birimlerden bağımsız olması gerekir. Çünkü bu birim veya ögeler mantıksal atomlardır. Yani, bir önermenin anlamı kendisini oluşturan ögelerinden farklı ve bağımsızdır. Bu ögeler arasında "eğer", "ve", "öyleyse"... gibi bağlaçların bulunmaması gerekir (Turgut, 1991: 474).

Russell için atomik gerçekler, atomik önermelerdir. Bunlar da bir konu veya yüklem ve bir bağıntıdan oluşan basit bir önermedir. Bu tür önermeler "eğer", "ve", "öyleyse" gibi bağlarla bağlanmışsa bunlara moleküler diyor. Öyleyse moleküler önerme birden fazla atomik önermelerin bağlaçlarla birbirine bağladığı bileşik önermelerdir.

Mantıksal atomculuk öğretisinin kalbi, dilin yapısıyla dünyanın yapısı arasında paralellik bulunduğu tezidir. Burada dilin yapısından anlaşılan şey,

standart modern mantığın işlemlerine göre ilerleyen bir analizin ortaya çıkarabildiği gibi mantıksal bir yapıdır. Dünyanın yapısına gelince, mantıksal – fiziksel paralellik tezine göre, onun hakkında bir şeyler öğrenilmesi mümkündür. Bu ancak katışıksız şekilde negatif bir tarzda olacaktır yani gündelik konuşma tarzlarımızın ciddiye alınmasının bize göstereceği tüm hataları ve saçmalıkları eleyerek olur. Dünya gerçekte nitelikleri olan ve diğer şeylerle bağıntı içine giren şeylerden oluşmaktadır. Dünya, tekiler ve tümelleri içermektedir. Fakat tekiler ve tümeller, olgular içinde kompozisyon oluşturmaktadır; oldukları biçimde alındıklarında, onlar somut var oluşa sahip değildir. Olgular adla değil, önermeler ile aynı anda dile getirilmektedir. Russell, olguların dış dünyaya ait olduklarının altını çizmektedir. Atomsal olgular doğrudan kavranır; bunlar, duysal algıya ait olgulardır. O halde atomsal olgular atomsal önermelerin dilsel olmayan karşılıkları olarak görülmektedir. Atomsal önermelerin doğrulanmalarını ya da yanlışlanmalarını belirleyen, atomsal olgulardır. Fakat doğruluk ya da yanlışlığın taşıyıcıları önermelerdir. Olgular ne doğru, ne de yanlıştır; Russell onlar için “dünyanın mobilyaları” der. Demek ki, her olgu iki önermeye karşılık gelir: biri doğru, diğeri yanlış o halde de resmetmek bağıntısı bir adlandırma bağıntısıdır (Rossi, 2001: 21-23). Yani daha önce de belirttiğimiz gibi anlamı olan her şey olgu değildir. Olgu bir önermenin içerisinde yer aldığı zaman gerçekten anlamlı olur. Başka bir deyişle doğru ya da yanlış olur. Önermeler atomsal olguya hayat verir.

Russell için matematiksel mantık, dünyanın birçoklukta meydana geldiği inancını destekler; dünya tek bir tözden oluşmuş çok sayıda ayrı ve tikel şeylerden oluşur. Bu basit öğeler idealistlerin düşündüğü gibi tinsel bir yapıda değildir. Bunların bilgisine bizi ulaştıran ise analiz yöntemidir. Analitik felsefe Russell için dış dünyayı anlamlandırmamızın biricik yoludur.

- Pratik Felsefeye Yönelişi

Öncelikle yöntem sorunu ve araştırma biçimleri üzerine düşünceler üreten Russell, çağının siyasi-sosyal bunalımlarından etkilenerek ilgisini pratik felsefeye yöneltmiştir. İnsanlık sorunları, çağdaş toplum sorunları üzerine kafa yormuş ve bu sorunlara çözüm bulmak için eyleme geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı Russell'ın felsefi düşüncelerinin şekillenmesinde çok etkili olmuştur. Bunu şöyle dile getirir: “Birinci Dünya Savaşı beni birçok önyargıdan kurtardı, insanlığın önemli birtakım sorunlarına yeni bir açıdan bakmamı sağladı. Bu savaş ayrıca yeni bir uğraş getirmişti yaşamıma. Önceleri matematiksel mantıkla sıkıntılarımı unutturdum, ama konusu yine de kuru gelirdi bana. Oysa bu yeni uğraşın hiç de sıkıcı, kuru bir yanı yoktu. Mantık ve soyut felsefeyi bütün bütün bırakmadım ama toplumsal sorunlar, özellikle savaşları hazırlayan nedenler, savaşı ortadan kaldırmanın yolları gibi konular beni gittikçe daha çok ilgilendirmeye başlamıştır. Bu alandaki çalışmalarım matematiksel mantık konusundaki çalışmalarımın daha zor ve başarısız oluyordu. Toplumsal ve politik alandaki çalışmalar inandırıcılık esasına dayanır. Oysa, benim ne yetişme tarzım, ne de geçmişteki yaşantılarım inandırıcılık yeteneklerimi geliştirmeme yardımcı olmuştur” (Russell, 1965a: 33). Önceleri matematikle, mantıkla ilgilenen Russell, toplumsal sorunların artması nedeniyle toplumsal ve politik meselelerle ilgilenmeye başlamış; ancak bu alanlarda matematiğe oranla daha çok zorlanmıştır. Çalışmalarının odak noktası savaşların nedenleri ve bunların nasıl önleneceği olurken, çalışmalarının ikna edici yönünün zayıf kaldığını düşünmüştür.

Savaşların insan yaşamına yıkıcı etkileri olduğunu belirten Russell, insanları yalnızlığa ittiğini söyleyerek bu yalnızlığı azaltmak için neler yapılabileceğini düşünmeye başlar. Bireyin ruhu ile politik ortam arasında yakın bir ilişki olduğunu fark eder. Savaş sırasında da dövüşmekten,

öldürmekten kıvanç duyan insanların var olduğunu söyleyerek bu duygular üzerine barışçı bir toplum kurulamayacağını anlatır. Çünkü bir topluma yön veren o toplumdaki çoğunluğun ortak duygularıdır. Mutluluğu sağlamak içinse yapılacak ilk şey iyi duyguları arttırmak, kötü duyguları azaltmaktır. Russell'ın kötü duygulardan kastettiği ise psikanalizcilerin savunduğu saldırganlık ve bencilliktir (Russell, 1965a: 34). Russell, çalışmalarını derinleştirdikçe insanların ruhlarına egemen olan kötü duyguları fark eder. Saldırgan ve bencilce duygularla barışın mümkün olamayacağını söyler. Barışçı bir toplum için kötü duyguları fark eder. Barışçı bir toplum için kötü duygularla baş etmeyi gerekli görür.

Çağının bunalımlı savaş yıllarına tanık olan Russell, siyasi açıdan tam anlamıyla bireyci bir düşünürdür, hatta bireyci bir eylemci diyebiliriz. Felsefi çalışmalarının başlarında Hegel'e bağlanmış olan Russell sonra ona karşıt bir tutum alırken Hegel'i eleştirmiş: Hegel için özgürlüğün polise baş eğme hukuku olduğu yorumunda bulunmuştur. Russell, yetkenin haksız tutumlarına bir birey olarak başkaldırmaktan çekinmeyen çağdaş ilerici aydın tipinin bir örneğidir. Bazı batılı yazarlar onu bu bireyci siyasetçi yönüyle tam bir kargaşacı sayarlar; yetkeye başkaldırmaktan başka bir amacı olmayan bir kişi olarak görürler (Timuçin, 2006: 716). Ancak bu başkaldırmanın ardında sadece kanlı çatışmalara duyulan bir dehşet vardı. Russell'ın yetkeye başkaldırışı özgürlüğü yakalama isteğindendir. Amacı kargaşa yaratmak değil, huzura ulaşmaktır. Yetkenin insanlar üzerindeki baskısına şiddetle karşı çıkar. Yetkenin baskısı olmadan insanın daha mutlu olacağına inanır.

Russell, bütün mülkün kökünün şiddet ve hırsızlığa dayandığını söyler. Ona göre özel mülk devletçe korunur, mülkiyeti meydana getiren hırsızlıklar yasaya uydurulur, silah ve savaş savunulur. Bu durumda Russell devletin kötü olduğunu söyler. Kişilik ve birey toplumda düzene uymaya zorlanmaktadır. Bu da yeterince çağdaş bir yaşayış düzeninin olmadığını

gösterir (Durant, 2002: 465). Russell için yetke bireyi toplumsal düzene uymaya zorlar. Bu toplumsal düzen de yetkenin tüm haksızlıklarına boyun eğerek, savaşları destekler. Bu durumda Russell, bireyin bu toplumsal düzene uymasına karşı çıkar. Bu nedenle de Russell, birçokları tarafından kargaşacı olarak bilinir.

Özgürlüğün önemi üzerinde duran ve özgürlüğün sınırlanmaması gerektiğini düşünen Russell, özgürlüğün en üstün iyi olduğunu söyler. Özgürlüğün de yanlışlıklardan, önyargılardan kurtulmakla olacağını belirtir. Ona göre eğitim insan zihnini önyargılardan kurtarmalı ve özgürleşmesine hizmet etmelidir. Russell, mevcut eğitim sisteminin belli bir yerleşik bilgi yığının aktarmasından ibaret olduğunu söyler ve eleştirir. Eğitim zihnin bilimsel bir gelişimi olmalıdır der: “Okullarımız, üniversitelerimiz, doğru bir biçimde geliştirilir ve uygun kadrolarla donatılırsa ve insan karakterinin yeniden düzenlenmesine doğru yöneltilirse, insanın yapamayacağı şey yoktur. İnsanı, iktisadi açgözlülükten ve uluslararası dövüşten kurtaracak olan şiddete başvuran devrim, ya da kağıt üstünde yazılı yasa değil, budur. İnsan hayatın bütün biçimlerini kontrol altına alabilmiştir, çünkü büyüyüp gelişme zamanı daha uzun olmuştur, zaman daha da geçince ve bu zaman daha akıllıca kullanıldığında, insan kendini de kontrol edip yeniden düzenlemeyi öğrenebilir. Okullarımız, Utopia’ya açılan sihirli kapılardır” (Durant, 2002: 465-466). Russell için en üstün iyi olan özgürlüğe ulaşmanın yolu eğitimden geçer. Ona göre mevcut eğitim sistemimiz hatalı olup zihnin özgürleşmesini engellemektedir. Özgür zihinlerle donatılmış özgür bir toplum için işe eğitim sisteminden başlamak gerekir.

Kapsamlı bir düzen eleştirisi yapan Russell, eğitimin önemini vurgulayarak eğitimin insanı bu kötümser tablodan uzaklaştırabileceğini anlatır. Eğitimin insanların yaratıcı eylemlerini destekleyerek, mülk edinme dürtülerini ve isteklerini azaltabileceğini söyler. Buna “Büyüyüp Gelişme

İlkesi” denilir. Bundan çıkan iki gerekli sonuç da yeni ve doğal bir ahlakın iki büyük buyruğudur: Bunlardan biri “Saygı İlkesi”dir; “Bireyler toplulukların hayatiyetini ellerinden geldiği kadar destekleyecektir”; ikincisi “Hoşgörü ilkesi”dir; “Bir tek bireyin ya da topluluğun büyüüp gelişmesi, elden geldiğince, başkasının gelişmesine engel olmayacaktır” (Durant, 2002: 466). Russell’ın anlatmak istediği rekabetin dizginlenmesinin gerekliliğidir. Rekabetin yerine saygı ve hoşgörünün tercih edilmesi gerektiğini vurgular. Toplular birbirlerinin gelişmesini mümkün olduğunca destekler ve bunu kendi varlığını tehdit eden bir unsur olarak görmezse barışçı bir toplum yaşamının olacağını vurgular. Böyle bir yaşamı sağlayacak olanın da eğitim olduğunu söyler.

Din ve Ahlakın insanları sınırlandırıp pasif varlıklar haline getirdiği söyleyen Russell, yüzyıllardan beri gelen bu iki büyük manevi alana karşı çıkmıştır. Belirsizlik yığını olarak gördüğü din ve ahlak, insanı bilinmeyene doğru sürüklemektedir. Topluma uyum sağlama çabasını gerçekleştirmesine yardım ederek toplum içinde bireyi eritmektedir. İnsanı sınırlayan bu tip şeylere karşı çıkış da doğru bir eğitim almış bireylerle mümkün olacaktır. Yani Russell için eğitim, insana, insanlığını hatırlatıp özgür ve mutlu bir yaşam sağlayacak olan araçtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.FELSEFEDE GENEL OLARAK İNSANIN ELE ALINIŞI

İnsan kavramı geçmişten günümüze kadar üzerinde çalışılmış, düşünceler, teoriler üretilmiş, bilimden felsefeye her alanda irdelenmiş olan bir kavramdır. İnsana ait olan belirlenimlerde insanın temel nitelikleri ortaya konulmuş, diğer canlılarla olan benzerlik ve farklılıklarından yola çıkılarak insanın nasıl bir varlık olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

İnsanlık tarihi boyunca insan, her zaman yaşamını devam ettirebilme mücadelesi vermiştir. Önceleri yaşamını devam ettirebilmek için doğayla kıyasıya bir mücadele içinde olan insanoğlu kendi türünü anlama üzerinde yeterince duramamıştır; çünkü bu dönemde düşünce yetisi buna el vermiyordu. Sorunların nedeni ya da neden kaynaklandığını bulmak ve bunları çözmek konusunda oldukça ilkel. Bir yandan doğayla savaşırken öte yandan hem korunmak, hem de beslenmek için vahşi hayvanlarla uzun süren bir mücadele içine girmek zorunda kalmıştır. Gücünün yetmediği ve çözemediği doğa olaylarını bir olağanüstülük içinde görerek ona tapmış, böylece kendince bir telafi mekanizması geliştirmiştir. Sonraları insanlar tür olarak çoğalıp, aralarında paylaşım başlayınca birbiriyle mücadele içine girmiştir. Daha sonraları ise çeşitli nedenlerle bir düzen içinde yaşamaya başlayınca dine gereksinim duymuştur. Dünyanın merkezine yerleştirdiği Tanrı'yı çözemeyince de, kendini merkeze koymaya başlamıştır. Doğayı araştırma, arama, bulma ve açıklamada kullandığı yöntemleri kendisini çözmek için de kullanmaya başlamıştır. Ancak ulaştığı bilgiler yetersiz kalmıştır. Bugün bile neredeyse doğanın, doğadaki düzenin sırrını çözen insanoğlu kendi varlığının tamamını çözebilmiş değildir (Özer, 2002: 13,14). Bu durumda bizim için önemli olan bu günkü sınırlı bilgimizle insanı nasıl tanımlayacağımız, onun özelliklerini nasıl netleştirip onu nasıl konumlandıracağımızdır.

İnsan denen varlığın özünü, doğasını kavramak felsefe için oldukça fazla önem taşır. İnsan yaşamını somut gerçekliği içinde bir bütün olarak ele almak için insan felsefesi oluşturulmuştur. İnsanı tüm diğer varlıklardan ayıran temel niteliklerin, insanı insan yapan ayırt edici özelliklerin neler olduğu sorusuyla işe başlayan insan felsefesi, felsefenin konusunun ne yalnızca madde ya da doğa ne de tek başına tin ya da bilinç değil, bunları bir potada eriten somut yaşantı ve gerçekliğin içinde insan olması gerektiğini savunur. Hem insanın doğasının anlaşılması hem de insanın kendi kavrayışı üzerinde yoğunlaşan insan felsefesi, insana ait; insana dair ne varsa kuşatmak ister. Bu yüzden de konuyla ilgili her türlü bilgiyle bütünlüklü bir insan tasarımı oluşturmaya özen gösterir(Ulaş, 2002:550).

İnsan yaşamının toplumsal ve kültürel boyutları ile biyolojik yönü arasındaki ilişkiyi çıkış noktası yapan insan felsefesi insan doğasının yoğrulabilir ve her türlü kıvamı alabilir nitelikte olduğunu açığa çıkarmaya çalışır(Ulaş, 2002: 551). Bu noktada Russell'ın yaşadığı döneme dair yaptığı insan tasviri ve arzulanan bir hayatı gerçekleştirecek olan insan modeli insan felsefesinin bu çabasını destekler. Russell için insan yaşadığı dönemden etkilenmiş olmasına rağmen özü itibarıyla iyidir. İyi bir eğitimle istenilen kıvamı alabilir.

“İnsan nedir?” ya da “insan kimdir?” sorusu filozofların felsefe tarihinin başlangıcından beri sorguladıkları sorular içinde yer alıyor. Bu da insanın kendisini bilme, kendi varlığının ya da türünün temel özelliklerini belirleme çabasının bir sonucudur. Türkiye'deki felsefi antropoloji çalışmalarında önemli bir isim yapmış olan Takiyettin Mengüşoğlu'na göre “İnsan nedir?” temel sorusu etrafında yapılan insan felsefesi ilk defa asrımızda, müstakil felsefe disiplini haline gelmiştir. Çünkü onun problemleri felsefe tarihi boyunca biyoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinler tarafından ayrı ayrı ele alınmış, bu da insanı parçalayarak bütünlüğünün kaybolmasına yol açmıştır (Mengüşoğlu 1988: 5). Takiyettin Mengüşoğlu(1908-1994) insan adına tek yanlı araştırmalara karşı çıkar. İnsanın bütün bu yanlarının, yani bedenin,

ruhunun, toplumsal hayatının ve yaratmalarının içinde oluşup durduğu insanın somut bütünlüğüne dayanan fenomenleri araştırır. Bu fenomenler insanın bütün yönleriyle gösterdiği nitelikleri ve başarılarıdır. Mengüşoğlu bu fenomenleri ortaya koyarken de hayvanın varlığından yola çıkarak iki varlık arasındaki benzerlik ve farklılıklara göre belirlemelerde bulunur. İnsanın somut varlık bütününden, bu varlık bütününde temelini bulan varlık koşullarından, fenomenlerinden hareket eden bu felsefi disiplin antropoloji olarak isimlendirilir.

Takiyettin Mengüşoğlu insanın fenomenlerini şöyle sıralıyor: “İnsan bilen, yapıp eden, değerlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür hareketleri olan, tarihsel olan, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, biyopsişik bir yapıya sahip olan bir varlıktır” (Mengüşoğlu, 1988: 13). Mengüşoğlu’na göre tüm bu fenomenlere insanın varlık koşulları denilebilir. Ona göre bu fenomenlere sahip olmak insan olabilmek için şarttır. Çünkü insana rastladığımız her yerde bu fenomenlere de rastlarız.

Filozofların ortaya koyduğu bilgi temelli insan anlayışına bakarsak, bunların insanla ya da toplumla ilgili kimi soruların aydınlatılmasıyla ilgili olduklarını, bu amaçla ortaya konulduklarını görürüz. Toplum ve siyasetle ilgili sorunların aydınlatılması öncelikle bu sorunların hem öznesi hem nesnesi olan insanın neliğine ilişkin sorunun yanıtlanmasını gerektirdiğinden, filozoflar öncelikle bir insan görüşü ortaya koymaya, insanın yapısını belirlemeye girişmek durumunda kalmıştır. Antikçağ felsefesine baktığımızda dönemin bilinen isimleri Sokrates(M.Ö.470-399) ve Platon’dan(M.Ö.427-347) önce de insanla ilgili düşüncelerin üretildiği görülür. M.Ö.6. yüzyılda Hesiodos’ un şiirlerinde insani ve kültürel değişimleri ve kültürün değişik tarihsel görünümelerini görürüz. Bir başka düşünür Herakleitos(yakl.540-480) için ise, felsefesinin tümünü iki sözcükle belirlemek olanağı ortaya çıkmıştır: “Kendimi araştırdım” (J.P Dumant, 2007: 21). Ancak insanın kendini bilme

abası olarak felsefenin belirginleşmesi ve bu yeni düşünce eğiliminin yetkin bir biçim kazanması Sokrates döneminde olmuştur (Günay, 2003: 16-18).

Grek düşüncesinin gelişiminde en büyük rolü Sofistik ve Sokratik düşünce tarzı arasındaki gerginlik üstlenmiştir. İnsanı her şeyin ölçüsü olarak gören Sofistlerin ve Sokrates'in ortak amacı, felsefeyi insanlaştırmak, kozmoloji ve ontolojiyi insanbilimine dönüştürmektir. Ama insan kavramı, onlar tarafından iki ayrı şekilde ve giderek karşıt bir biçimde anlaşılıp yorumlanmıştır. Sofistler için insan, yaşamın sürekli değişen görünüşlerinden etkilenmiştir. Bu noktada Sofistler insanın doğası ile pek ilgilenmediler. Sokrates ise doğruluk ölçütünü insan eylemlerinin temeline yerleştirerek, değişmez ve evrensel bilgiyi bulmak adına insan doğasına yönelmiştir. Sokrates insanın özünün ne olduğuna ulaşmanın yolunu, "kendini bil" buyruğuna başvurarak göstermektedir. Bu buyruk ile insan kendi doğasının bilgisine ulaşacaktır. Yani Sokrates'e göre insan kendine ve başkalarına yanıt verebilme yetisi ile sorumlu bir varlık, ahlaksal bir özne olur (Platon, 2003: 11). Kendi türünü araştırma çabası ile başlayan insani varlığı sorgulama, zamanla insanın yetileriyle birlikte düşünülmesiyle kendi varlığını etraflıca anlayabilmesine yetecek kadar genişlemiştir. İnsan doğasını açıklamak için onun yetilerinden yola çıkılmış insana dair bilgisizlik bu yolla büyük ölçüde aşılmıştır.

Antikçağ'ın önemli düşünürlerinden olan Platon da felsefenin insan sorunu ile başlaması gerektiğine inanmaktadır. Toplum ya da siyasal düzen ile insan arasındaki koşutluktan hareket eden Platon, adil bir toplum için, adil bir insan modeli tasarlar. Ona göre adalet en yüksek erdem, yani en yüksek iyi olduğuna göre, kendinde adil olan, doğası gereği adil olan bir şeyin olması gerekir. Bu da bizi idealar öğretisine götürür (Platon, 2007: 118).

Platon'dan sonra gelen bir diğer önemli düşünür olan Aristoteles(M.Ö.384-322) ise insanı siyasal ve toplumsal bir varlık olarak görür. Ona göre insan topluluk halinde yaşamak zorundadır. Yasa ve kurallara ihtiyacı vardır. Aristoteles için insan doğasının ne olduğunu, ancak

onun ereğinin ne olduğunu ve bu gereğin gerçekleşmiş halinin ne olduğunu göz önüne alarak bilebiliriz (Aristoteles, 1998: 221-222).

İlkçağdaki Stoa ve Epikuros okullarıyla da insan, felsefenin ana konuları arasında kalmayı sürdürdü. Her iki okulun görüşlerinin merkezinde yer alan şey, etikdir. Etik ise “eudaimonia” ya götüren yollarla ilgilenmektedir. İnsan yapı olarak “eudaimonia” (mutluluk) peşinde koşuyorsa, etiğin yapması gereken şey, ona neyle ulaşılacağını, yani onun yollarını araştırmaktır. Stoalılar’a göre ise insanı mutlu kılan şey erdem, erdemli yaşamaktır; erdem ise “apathie” de (duygulanımsızlıkta), duygulanımlar tarafından belirlenmemiş olmakta yatmaktadır. Bunu sağlayacak olansa “logos” tur, akıldır. İnsan bunu yapabilen bir varlıktır; çünkü o logosa sahiptir. Logosa göre eyleyebilir. Epikuros’ta(M.Ö.341-278) değişen şey erdeme ya da mutluluğa neyle ulaşılacağıdır. Epikuros’a göre mutluluk hazdadır. Ama bu hazzı daha çok acısızlık, acıdan ve huzursuzluktan kurtulma olarak anlamak gerekir. Çünkü mutluluk “ataraxia” da, yani ruh dinginliğinde bulunmaktadır. İnsan bu ruh dinginliğine ulaşabildiği ölçüde mutlu olacaktır ve insan bunu başarabilecek yapıdadır (Scheler, 1998: 11-12). Hem Epikuros, hem de Stoa’ya göre insanın amacı mutluluğu bulmaktır. Mutluluğu sağlayan ise bilgece ve erdemli yaşayarak ruhu sıkıntılardan ve tutkulardan arındırmaktır. Bu noktada Epikuros ve Stoa insanın akıl sahibi bir varlık olduğunu vurgular ve insanın bu yetisinin önemine dikkat çeker.

Ortaçağ’ın insanına baktığımız zaman insana ilişkin bakışın köklü bir değişime uğradığını görürüz. İnsan, daha önceki dönemlerdeki merkezi konumunu yitirerek, Tanrıyla olan bağlantısında konu edilmeye başlanmıştır. Antikçağ ile Ortaçağ düşüncesi arasında geçiş dönemi düşünürü olan S. Augustinus(354-430) ile, Aristotelesçi Aquino’lu Thomas’ta(1225-1274) bile durum farklı değildir. İnsan Tanrı tarafından yaratılmıştır. Tanrı her şeyin ölçüsüdür. Bu nedenle Augustinus, insanı kendi başına önemli bulan kendisinden önceki insan görüşlerini eleştirir. Ona göre kendisinden önceki düşünürler aklın gücünü abartmışlardır. Ona göre: “Akıl, açık seçik olanın,

doğruluğun, bilgeliğin yolunu göstermez. Çünkü o, kendisi anlamca belirsiz, kökeni yönünden giz dolu bir şeydir. Bu giz ancak Hristiyan esinlemesiyle çözülebilir. Akıl kendi haline bırakıldığında hiçbir zaman kendi başına Tanrı'ya giden yolu bulamaz”(Scheler, 1998: 12). Yani kısacası Augustinus için akıl bizi tek başına hakikate ulaştırabilecek bir yeti değildir. Aquino'lu Thomas ise dil yetisi ile akli insanın ayırıcı özelliği olarak görmüş, insan aklına Augustinus'tan daha üstün güçler tanımış ama aklın Tanrı'ya yönelmedikçe bu gücünü doğru olarak kullanamayacağını da belirtmiştir. Onun için de akla sahip olmasına rağmen insan en üst varlık değildir, ortada yer alır; çünkü en üstte her zaman Tanrı yer almaktadır (Scheler, 1998: 13).

Ortaçağın insana dair değerlendirmelerinde teolojinin önemli bir rolü olduğunu, teoloji temelli bir antropoloji yapıldığını görürüz. Ortaçağ düşüncesinde insan merkezi konumunu yitirerek, Tanrı merkezli değerlendirmeler öne çıkar. İnsan Tanrı'yla olan münasebeti ölçüsünde konumlandırılarak, Tanrı'ya yöneldikçe önem kazanır.

Ortaçağın aşkınlığa yönelmiş insan görüşünden sonra Rönesans ile insan için yeni bir dünyanın kapıları aralanır. İnsan artık din ve Tanrıyla ilgisinde değil, içkin olarak kendisinden hareketle ele alınmaya başlanır. Rönesans düşüncesinin üzerinde durduğu en önemli sorunlardan biri insan sorunu olmuştur. Bu dönemde ve daha sonrasında insanı ele alan, onun özünü, doğasını belirlemeye ve dünyadaki yerini kavramaya yönelik çalışmalara hümanizm adı verilmiştir. Hümanizm klasik kültüre dayalı ve bu kültürün öz değerlerini günün koşulları içinde yeniden yaşamayı amaçlayan bir kültür akımıdır (Günay, 2003: 55-56). Dönemin düşünürlerine göre ele alacak olursak Descartes'e(1596-1650) göre, Tanrı insanı, özünde sağduyu olan bir varlık olarak yaratmıştır. İnsan akıl ve sağduyuya sahip bir varlık olarak hayvanlardan üstündür. Onun yapması gereken şey ise akıl sahibi bir varlık olarak bu yetiyi en iyi şekilde kullanmaktır (Descartes, 1994: 7-8). Onyedinci Yüzyıl düşüncesinde Descartes'in ruh ve beden problemi de insan düşüncesine bilimsel bir bakış kazandırmıştır. Descartes'e göre ruhun tinsel

tözün ana niteliği düşünme olup, ruh her zaman düşünmeyle özdeştir. Maddenin özü ise yer kaplama ya da uzamdır. Bu çerçevede içinde maddenin şekil ya da hareketi yer kaplama olmadan düşünülemez. Buradan da anlaşılacağı üzere Descartes maddi ya da cisimsel töz açısından geometrik bir varlık anlayışı geliştirmiştir. Descartes için varlık alanı madde ve ruh diye kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır ve bu iki töz birbirini etkileyemez (Cevizci, 2002: 267-268)

Bir diğer düşünür Thomas Hobbes(1588-1679), insanla ilgili düşüncelerini siyaset ve devlet anlayışı içinde ifade etmiştir. “İnsan insanın kurdudur” ilkesi ile insanların birbirleri için tehlike oluşturduğunu, onu kurtaran şeyin kendi aklı olduğunu söyler. (Hobbes, 2007: 92-97)Ona göre akıl insanların anlaşabilecekleri barış şartlarını gösterir. Bu şartlarda tüm insanların uzlaşabilecekleri bir toplumsal sözleşmeden geçer (Ebenstein, 2005: 200-203).

18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesine baktığımız zaman insanın salt değeri daha da belirginleşmiş olur, insan artık doğa olaylarını bile Tanrı'ya başvurmadan açıklama olanağını elde etmiştir. Yeniçağın başlangıcında Vico'nun(1688-1744) ‘Yeni Bilim’ i dikkati çeker. ‘Yeni Bilim’ e göre insan yalnızca kendi yarattığını bilebilir. Böyle olunca da felsefe bir insan bilimine, Kültür antropolojisine dönüşür. Temelini de teolojik olmayan bir bakıştan alır. Bir diğer düşünür Jean Jacques Rousseau(1712-1778) ise aydınlanma döneminin akılcı ve nesnelci tutumuna karşı çıkarak idealini doğal insan olarak belirlemiştir. Rousseau için doğa halinde birey, özgür ve bağımsızdır. Doğa, insanı iyi bir varlık olarak, özgür yaramıştır. Rousseau’ ya göre bilim ve sanatların yarattığı uygarlık, insanların ruhlarını bozmakta, bilim ve sanatın yükselmesi erdemin düşüp kaybolmasına neden olmaktadır (Rousseau: 2006, 10-11).

Aydınlanma döneminin önemli bir ismi olan Kant(1724-1804), insan felsefesi açısından da bir dönüm noktasıdır. Kant, insanın otonom bir varlık olduğunu gösteren ilk filozoftur. İnsanın otonom bir varlık olması antropoloji

için bir ön koşuldur. Otonomi insan özgürlüğüdür. İnsanla hayvan arasındaki varlık farkını ortaya koyan bir faktördür. Kant, insanı herhangi bir kavramdan değil, insanın doğal yeteneklerinden hareketle ele alıyor. İnsanın bir olanaklar varlığı olduğunu söylüyor(Mengüşoğlu, 1988: 41-45). Yani insan çeşitli yetenekleri dünyaya gelirken birlikte getiriyor; ancak bunlar işlenmemiş yetenekler olup gelişmesi ve geliştirilmesi insanın kendisine kalmış bir şeydir.

19. yüzyıl düşüncesinde Kant'tan sonraki antropolojik dönüşümle ilk olarak Feurbach(1804-1872) ortaya çıkar. Feurbach ile antropoloji felsefenin merkezi disiplini olur. Onun için insan, felsefenin konularından biri olmamalı, felsefenin merkezinde yer almalıdır. Feurbach, Tanrı-insan ilişkisinin bugüne kadarki yönünü tersine çevirmiştir: "İnsanın Tanrıya yüklediği tüm özellikler, artık birincil olarak insanın özellikleri, insanın Tanrı'ya yansıttığı özellikler olarak görülmeli; kısaca onlar insana geri verilmeli, yalnız insanı onurlandırmalı, yalnız insanı yüceltmelidir" (Scheler, 1998:20). 19. yüzyılda biyolojideki gelişmeler de insan felsefesi açısından önemli olup insanın bu merkezi konumunun sorgulanmasına yol açmıştır. Darwin'in(1809-1882) bütün canlıların ortak bir atanın soyundan geldiğini iddia etmesiyle, insanla hayvan arasındaki fark bir derece farkı olarak görülmeye başlandı. 19. yüzyıl düşünürlerinin insanı, insan doğasını anlamlandırmak için yaptığı çalışmalar devam ederken dönemin önemli bir Alman düşünürü olan Hegel(1770-1831), insanı diyalektik sistemi içerisinde anlamlandırmıştır. Hegel için insan özbilinçtir ve özbilinç ancak bir başka özbilinç için varolduğu ölçüde vardır. İnsanın hakikat olarak kabul ettiği bir şeyin öznel bir kanı olmaktan çıkıp, tam anlamıyla bir hakikat olması için, öteki özbilinçler tarafından bilinmesi, kabul edilmesi gerekir. İnsan özbilince sahip olan tek varlıktır. Özbilincin ortaya çıkışını anlamak, insanın niçin ve nasıl "ben" demeye başladığını anlamayı gerektirir. İnsanı "ben" demeye götürecek olan, onu doğayı açıklamaya yönelten edilgen tavrı değil, istektir. İstek yalnızca insanın kendine dönerek "ben" kavramına ve bilincine ulaşmasını sağlamakla kalmaz, onun nesne üzerinde etkide bulunmasını, onu kendinin kılmasını da sağlar (Günay, 2003: 128-158).

Hegel'in ardından Karl Marx'a(1818-1883) bakacak olursak, Marx felsefesinde ise insanın geçirdiği tarihsel dönüşümle ele alındığını görürüz. Marx, insanı toplumsal ilişkileri çerçevesinde inceler. İnsanın durumu, emeğin durumu tarafından belirlenir. Ona göre, somut ve gerçek bir süreç olan emek aracılığı ile, insan kendini dışlaştırmakta ve nesnelleştirmekte, yani kendine yabancılaştırmaktadır. Çünkü Marx, nesnelleşmiş emeğin, sonunda insanın kaşısına çıkarak, doğal varlığını ortaya koymaktan alıkoyduğunu açıklamaktadır. Marx'a göre insan, üretmeye başladığı andan itibaren hayvandan farklılaşır. Dış dünya üzerinde etki etmeye başlarken, kendi öz doğasını da değiştirir. Kendi etkinliklerine yabancılaşarak, soyutlaşır (Marx, 2005: 55-58)

İnsanın anlamlandırılması sürecine çalışmamızın da temeli olan 20. yüzyıl penceresinden bakarsak, bu yüzyılın düşüncesinin temel çizgilerinin 19. yüzyıla dayandığını görürüz. Bununla beraber 20. yüzyıl filozoflarının içinde yaşadıkları çağın durum ve olaylarına olan çok yönlü bağlılıkları da dikkat çeker. Bilimlerin ve teknolojinin 20. yüzyıldaki gelişiminin, çağdaş olayların (özellikle de felaket getiren olayların) ve çağdaş sanayi toplumunun hayat şekli ve bilinç konumunun etkisindedir. Bu bağlamda birçoğu bir filozof olarak dönemlerini eleştirmiş ve içinde bulundukları krizin bilinciyle tepki vermişlerdir (Fleischer, 2004: 11). Bu tepkilerin en dikkat çekenini kuşkusuz Bertrand Russell tarafından verilmiştir. Russell eserlerinin önemli bir kısmında savaşların ve insan ırkının yok olma riskinin insanların ruhlarına egemen olan kötücül tutkulardan kaynaklandığını söyler ve iyimserlik çağrısında bulunur.

Felsefi antropoloji içinde önemli bir yeri olan Max Scheler'in(1874-1928) insana dair düşüncelerimizi netleştirmedeki yeri büyüktür. İnsanın özünü yeni bir bakış açısıyla sorgulayan, Scheler, insanın hayvandan farkını ve apayrılığını dile getirir. İnsanın özünü ortaya koyabilmek, onun diğer canlılardan farklılığını göstermek için, öncelikle biyo-psişik varlık alanını, bu varlık alanının basamaklı yapısını inceler. Çünkü biyo-psişik yaşam

bakımından canlı varlık alanı bir bütün oluşturur. Biyo-psişik yapı bütünüyle incelendiğinde görülen ise, insanın varlık - yapısının, onu yalnız hayvan dünyasına bağlamakla kalmadığı, aynı zamanda bitkiler dünyasına da bağladığıdır; canlı varlığın yapısını oluşturan varlık aşamaları, insanın varlık yapısı tarafından kapsanmaktadır. Bu aşamalarsa; duyuşal itilim, iç güdü, bellek, zeka ve seçme yeteneğidir. Psişik varlığın sınırları, genel olarak canlılığın sınırlarıyla aynıdır. Canlı varlıklar, kendisinin de farkına vardığı bir iç varlığa sahiptir. Psişik varlığın en üst basamağını oluşturan zeka, insanı diğer canlılardan ayıran bir özellik değildir. Ayırıcı özellik “geist” (tin) sahibi olmasıdır. İnsanda rastlanılan bu ilke yaşam denilen her şeyin dışında bulunur. İnsanı insan yapan şey, yaşamın yeni bir basamağı değil, yaşama tamamen zıt bir ilkedir. Bu ilkeye sahip olan insan itkiye ve çevreye bağımlı değildir, dünyaya açık bir varlıktır. Kendini kendi bilgisinin nesnesi yaparak da dünyaya üstün bir varlık olduğunu kanıtlar. Kendisini ortaya koyarak kuramsal kesinlikler arar (Scheler, 1998: 23-27).

İnsan ve kültür felsefesinin 20. yüzyıldaki en önemli temsilcilerinden bir diğeri Ernst Cassirer'dir. Cassirer(1874-1945), insanın temel özelliğinin, simgeleştirme etkinliği olduğunu söyler. Kültür, simgesel bağlantılar düzenidir. Bu düzeni oluşturan simgeler ise dil, söylene (mitos), sanat ve dindir. İnsanın göze çarpan ayırıcı özelliği, metafiziksel doğası değil, yaptığı şeylerdir. Tüm insanlar ortak bir amaç etrafında birleşmedikleri için insan kültürü de ayrı çizgilerle ilerleyip, çeşitli etkinliklere bölünmüştür. Ancak bu etkinlikleri birleştirip insan kültürü bir bütün olarak ele alındığında, insanın gittikçe gelişen kendini özgürleştirme süreci betimlenebilir. Ona göre insan, “dil, sanat, bilim, din” gibi süreçlerle kendine özgü bir dünya kurma gücünü kanıtlar (Cassirer, 1997: 38-42).

İnsanı sorun haline getiren süreci betimlemek, insanın sorun olmasına yol açan nedenleri göstermek ve insan için bir çıkış yolu bulmak 20. yüzyıl düşüncesinde çok yaygındır. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken isimlerden biri de varoluşçu felsefe içerisinde dikkat çeken Martin

Heidegger'dir. Heidegger(1889-1976), insanı var oluş problemi içerisinde ele alır. İnsanın artık asıl düşünülmesi gerekeni yani varlığı düşünemez hale geldiğini belirtir. Ona göre modern insan, düşünmenin varlıkla ilişkide olmak ve varlığı düşünmek olduğunu unutmuştur. İnsanı yeniden yola, düşünme yoluna ve varlıkla özgür bir bağıntıya sokmak gerekir. Heidegger bu bağıntı kurma imkanını dilde bulmaktadır. Dilde sözcükler sabit kalmakla birlikte, bu sözcüklerin anlamları, varlığın her yeniden görünüşe çıkmasında değişir. Sözcüklerin çok anlamlılığı da bundandır. Dolayısıyla insanın varlıkla kurduğu ilişki, tarihsellik içerisinde, bizzat dilin tarihselliği dolayımında kurulabilen bir ilişkidir. Heidegger'de, ontolojik hermeneutik söz konusudur. İnsan kavramından çok, "Dasein" kavramını kullanır. Dasein kendini anlar; yani o kendi varoluşu içinde olmayı anlar. Kendini anlayan Dasein, böylece ön-ontolojik olarak diğer var olanların varlığını da anlar. Heidegger'e göre insan, sorularını ancak içinde bulunduğu tarihsel durum içerisinde sorabilir. Herhangi bir tarihsel durum içerisinde bulunan insan, bu nedenle Dasein'dir, orada olandır, yani varoluşunun anlamını ancak tarihselliği içinde soruşturandır (Günay, 2003: 273-276).

Varoluşçu bir düşünür olan Heidegger'e göre insanı anlamak için tarihsel var oluş mücadelesine bakmak gerekir. Bu da Ernst Casirer'in simgeleştiren bir varlık olan insan düşüncesiyle örtüşmektedir. Her iki düşünür için de insan kendini özgürleştirme sürecindedir. Yapıp ettikleriyle tarihsel zaman içinde kendine yer buldukça var olmaktadır.

Farklı bakış açıları ve anlayışlar ile insan problemi her çağda ele alınan bir konu olmuştur. Sahip olunan bilgi birikimi her ne olursa olsun, merakımızı gidermeye yetmemiştir. İnsan için daha iyi, daha ideali belirleme çabası her zaman var olmuştur. İnsanın bu denli tartışılan bir konu olması da yüzyıllardan beri devam eden felsefe geleneğinin hem temeli hem de yönlendiricisi durumundadır.

İKİNCİ BÖLÜM

B.RUSSELL FELSEFESİNDE İNSANIN VARLIK KOŞULLARI

2.1. İNANAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

2.1.1. İnsan İçin Tanrı'nın Varlığına Duyulan İhtiyaç

Filozofların ve teologların ortak görüşü, nerede insan varsa orada bir dinin olduğudur. Bu düşünceden hareketle Russell, dinin insanın yarattığı bir şey olduğunu düşünür ve insanın Tanrı tarafından yaratılmış olan bir varlık olduğu düşüncesini yadsır.

İnsanın var oluşu konusunda bilimsel gerçeklerden yola çıkılması gerektiğini söyleyen Russell, Darwin'in evrim teorisinin önemini vurgulamakla birlikte, daha derin ve kapsamlı araştırmaların yapılması gerektiğini de söylemiştir: "Darwin'in kültür tarihindeki önemi büyüktür, fakat eserine tam bilimsel bir görüşle, paha biçmek güçtür. O evrim teorisini icat etmemiştir. Onun lehine birçok deliller yığmış ve onların sebebini göstermek için 'tabii seleksiyon' adını verdiği mekanizma icat etmiştir. Türlerin kökenini incelemiştir. Bütün hayvanların varyasyon ile ortak bir atadan geldikleri sonucuna ulaşmıştır. Ancak jeolojik kanıtlar bu görüşün sürüp gitmesini engellemiştir, çünkü birbirinden çok farklı tiplerin ataları arasında bu günkü türlerden çok daha yakın benzerlik bulunmaktadır. Bundan başka insan maymundan gelmiş ise ve maymun ruh sahibi bir varlık değilse, insan hangi anda bir ruha sahip olmuştur? Bunlar akılları karıştıran önemli sorulardır. Darwin'in eseri, birçok noktada düzeltmeye muhtaç olmakla birlikte, düşünceler fantezisini ifade eden peri masalları yerine delillere, ispatlara dayanan genel kanunlar koymanın bilimsel metotta esas olduğuna dair bize örnek verir" (Russell, 1962: 39-41). Russell için Darwin teorisi bilimsel temellere dayandığı için kabul edilebilir. Ancak birtakım eksiklikleri de barındırır. Bütün insanların ortak bir kökten türediğini kabul etmek Russell

için doğru olabilir; ama bu düşünceyi kabul etmek insanın hayvandan farklılaşmasının ne zaman gerçekleştiği gibi bazı soruları cevapsız bırakacağından henüz tamamlanmamıştır.

Russell'ın insan ve din hakkındaki görüşleri onun agnostik tutumundan kaynaklanır. Agnostisizm yani bilinemezcilik, nesnelerin kendilerinin hiçbir zaman bilinmeyeceğini ileri süren felsefe akımıdır. Agnostisizm, teistin Tanrı'nın var olduğu, ateistinse Tanrı'nın var olmadığı şeklindeki savlarına karşılık geliştirilen, Tanrı'nın var olup olmadığını bilmenin olanaklı olmadığını savunan düşünce akımına karşılık gelir. Her türden Tanrıbilimsel öğretiye kuşkuyla yaklaşan, felsefi bir duruş olarak bilinemezcilik evrenin var olduğundan sorumlu tutulan kutsal bir gerçekliğin belirlenmesinin insanın bilişsel gücünün sınırlarını aştığı görüşündedir (Ulaş, 2002: 238) Russell; Agnostiğin, dinsel anlamda, hiçbir otorite kabul etmediğini, herkesin davranış meselelerini kendisinin düşünmesi gerektiğini, neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bazı Hristiyanlar kadar kendinden emin olmadığını, baskıya karşı olup, ahlaki açıdan mahkum etmekten de kaçındığını belirtir (Işık, 2008: 77). Bu konu da şöyle söyler: "Yokluğun tek gerçek olduğunu savunuyorsunuz. Tapındığınız bu kapkara boşluğu bir varlıkmiş gibi gösteriyorsunuz. Kısacası, yokluğun var olduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz beni. Oysa tam bir çelişme bu. Cehennem alevleri ne denli yakıcı olursa, yine de böyle bir çelişmeyi kabul ederek düşünsel varlığımı alçaltmam" (Russell, 1965b: 12-13). Russell, Tanrı'nın varlığının akıl, zihin ve bilgi yoluyla ispatlanmasını kabul etmezken, bir taraftan da bu meselenin tartışılmasına, akıl yoluyla irdelenmesine karşı çıkanları eleştirir. Tanrı inancının kaynağının ne olabileceğini düşünür.

Russell felsefesini ve din hakkındaki düşüncelerini derinden etkileyen D.Hume(1711-1776), dinin kaynağının korku olduğunu, dinin çoktanrıçılıktan tektanrıçılığa doğru bir gelişme gösterdiğini ama tektanrıçılıktan da çoktanrıçılığa geçişin mümkün olduğunu düşünür. Yine İngiliz filozofu H.Spencer(1820-1903), dinin kaynağının korku olduğunu ve ilk şeklinin ise

“atalara tapınma” olarak ortaya çıktığını iddia eder. E.Durkheim(1858-1917) ise, dinin toplumsal yaşama zorunluluğundan ortaya çıktığını iddia eder. Ona göre, dinin temel fikri kutsallıktır ve kutsallık toplumun yaptırımıyla oluşur (Işık, 2008: 100).

Russell’a göre din, toplumsal bir olgudur. Tarihi açıdan en eski dinler, bireysel özelliklerinden ziyade toplumsal özellikler gösterirler ve bu yüzden o, dinin toplumsal zorunluluk duygusundan ortaya çıktığına inanır. Ona göre, insanın mevcut antitezler arasında en şiddetli yaşadığı “İsteklerimizle değiştirebileceğimiz ve değiştiremeyeceğimiz şeyler arasındaki antitezdır”. Din de bu antitezi yenmek için ortaya çıkan bir girişim ve çabadan başka bir şey değildir. Russell, insanların ister istemez giriştiği çatışmaları da üçe ayırır. Bunlar: İnsanın tabiatla, insanın insanla ve insanın kendisiyle olan çatışması (Işık, 2008: 101-102). Russell için din insan elinden çıkmış bir şeydir. İnsan kendi gücünün sınırlarını aşan bir durumla karşılaştığı zaman, kendi üstünde manevi bir güç arar. Bu arayış da onu Tanrı’ya götürür. Kendi gücüyle erişemediği isteklerine bu manevi güç sayesinde erişmeye çalışır.

İnsanın söz konusu olan bu üç zıtlığı yaşaması onda bir dayanak arama ihtiyacını ve korkuyu yaratacaktır. Bu korku ve arayış da onu Tanrı’ya götürecektir. Russell dinin, her şeyden önce ve genellikle korku temeli üzerine yükseldiğine inanır. Bu korku kısmen bilinmeyenin korkusudur, kısmen de insanın başına gelebileceklerden korkmasıdır. Yani dinin özü korkudur. Zalimliği doğuran korkudur, bu yüzden zalimlikle dinin bir arada gittiğini de kabul eder (Russell, 1997: 14). Russell’ın zalimlikten anladığı acımasız ve haksız bir yaşayıştır. Ona göre insanlar dini korku uğruna kabul eder ve hayatlarını teslim ederler. Bu durumda dinin kaynağı da korkudur.

Russell, korkunun kaynağının, bilgisizlik ve esrarengiz olma ile yenilmenin verdiği fiziki ve psikolojik acı duygusu olduğunu düşünür. Fakat korkuyu belirlemek için insanın iç dünyasında daha da derinlere gitmek mümkündür. İnsan bazı zıtlıkları yaşar ve bunun neticesi olarak da güçsüzlüğüne hükmedebilir. Böylece insan üç şeyden korkar hale gelir:

Birincisi doğanın zorluklarından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise diğer insanların kendisine yapabileceği şeylerdir. Üçüncüsü de bütün şiddeti içinde insanın kendi tutkularıdır ki, söz konusu tutkular kişiyi kendine geldiğinde, pişman olacağını bildiği şeyleri yapmaya onu iter. İşte bunlardan ötürü insanların çoğu büyük bir korku içinde yaşar ve din bu insanların daha az korku duymalarına yardım eder (Işık, 2008: 103 -104).

İnsanın en yoğun yaşadığı düşüncelerden biri olan adalet düşüncesinin de dine yöneltici rolü oldukça büyüktür. Haksızlığa uğradığını düşünen insanoğlu yaşadığı dünyada adaleti bulamadığını ve öteki dünyada adalet olduğunu düşünür. Bu durumda din adaleti temsil eder duruma gelir. İnsanın mutsuzluğunun sebebi olarak gösterilen kendini beğenmişlik, nefret gibi kötü tutkulara da karşı çıkarak, insanın bu tutkularına gem vurmasını, kendini kontrol etmesini öğütleyerek insana bir dayanak olur. Russell, dinin kötülüğe başkaldırdığından dolayı kabul edildiği için insanlar tarafından bu denli itibar gördüğünü anlatmaya çalışır (Russell, 1997: 29-31).

Russell, dinin insanlara iyi hayat getirdiği düşüncesinin çok yaygın olarak kabul gördüğünü söyler. Ancak onun için iyi hayat zekâyı, benliği ve duygudaşlığı gerektirir. Bu da nicel bir durumdur ve yavaş yavaş olur. Erken yaşta başlanacak bir eğitim gerektirir. Yani insanı iyi bir hayata götürecek olan din değil eğitimidir (Russell, 1997: 56). Her alanda eğitimin öneminden bahseden Russell, insanlar tarafından çok fazla itibar gören dinin yerini eğitime bırakması gerektiğini savunur. Mutluluğu dine teslim olan bir hayatla değil özgür bir zihinle elde edebileceğimizi vurgular.

Russell, insanın dine olan bu bağlılığından sıyrılmanın ancak korkuyu azaltmakla mümkün olacağını söyler. Yani cesareti arttırmakla. Russell'ın cesareten anladığı ise tehlike karşısında sakin ve akıllı düşünmek, panik korkusunu yenmek ve öfke içgüdüsünü bastırmaktır. Ona göre her türlü cesaret şeklinin öğretilmesi gerekir (Russell, 1997, 60). Diğer taraftan ona göre din sonsuzluk arzusundan kaynaklanır. Dinin insanı küçük düşüncelerden, istekli arzular hapishanesinden kurtardığına inanılır. Ancak

bunun yanlışlığına inanan Russell, gerçek sanılan özgürlüğün de gerçek olmadığını; çünkü dinin dogma prangasıyla insanların bu özgürlüğünü yok ettiğini belirtir. İnsana özgürlüğünü kazandıracak olanın ise onun cesaretli eylemleri olduğunu söyler (Işık, 2008: 106).

Russell, insanların çağlar boyunca kölesi olduğu korkuyu bilimle yenebileceğini söyler: “Kendi ayaklarımız üstünde durmayı, dünyaya adilce ve doğrudan doğruya bakmayı istiyoruz. İyi ve kötü gerçekleriyle, güzellikleriyle, çirkinlikleriyle görmek istiyoruz dünyayı. Dünyayı olduğu gibi, reel olarak görmek istiyoruz ve ondan korkmuyoruz. Bize salmış olduğu korku karşısında köle gibi olmak, sinmek istemiyoruz, zekâ ile dünyaya egemen olmak istiyoruz. Bütün Tanrı kavramı eski despotizmlerden türemedir. Özgür insanlara yakışmayacak bir kavramdır. Kiliselerde, insanların alçalarak günah işlediklerini açıklamalarıyla ve daha başka şeyleri gördükçe verdiği tepkilerle, kendine karşı saygısı olan insanlara yakışmayacak bir durum ortaya çıkarmaktadır. Ayağa kalkalım ve dünyaya gördüğümüz gibi bakalım. Dünyadan en çok ne kadar yararlanıyorsak yararlanalım. Burası dilediğimiz kadar iyi olmasa da ötekilerin çağlar boyunca yapmak istediklerinden daha iyi olacaktır. İyi bir dünyanın bilgiye, acıma duygusuna, cesarete gereksinimi vardır; geçmişe özlemle bakmanın, bilgisiz kimselerce söylenmiş olan aforizmaların özgür düşünceyi zincirlemesine izin vermeyelim”(Russell, 1997: 14-15). Russell, insanların dine ihtiyacı olmadığını korkunun üstünden bilgiyle gelinebileceğini anlatır. Ona göre insanın cesarete ihtiyacı vardır. Cesareti sağlayan ise bilgidir. Bilgi insan zihninin gelişmesini sağlayarak onu doğaya egemen kılar. Doğaya egemen oldukça da korkunun üstesinden gelir.

Özetlemek gerekirse Russell, Tanrı inancının kaynağının temelinde insanı görmektedir. Ona göre insan, birtakım korkularından dolayı, bu korkularını gidereceğine inandığı, güven duyacağı hayal ürünü bir Tanrı icat etmiştir ve icat ettiği bu Tanrı'ya inanmaktadır. Ancak onun korkularından kurtulmasını sağlayacak en temel şey de zihnidir. Dogmatik düşüncelerden

kurtulmuş yaratıcı insan zihni, insanın kaybetmiş olduğu cesareti ona kazandıracak olan yegâne güçtür.

2.1.2. İnanmanın İnsan Yaşamındaki Olumsuz Etkileri

Russell, dinle ilgili görüşlerini ortaya koyarken, onun göz önünde bulundurduğu din Hristiyanlık dinidir. Ancak daha sonra düşüncelerini genel anlamda din kavramına yaymıştır. Bu anlayışla dinin hayatımız üzerindeki etkilerinin olumsuz olduğunu söyleyerek dini doğmaları eleştirir.

Russell için dinin genel olarak önemli sayılabilecek herhangi bir fonksiyonu yoktur. Her ne kadar insanların önemle sarıldıkları bir kurum olsa da, dinin, Russell açısından önemi yoktur. Dinin genellikle olumsuz bir takım fonksiyonlarının bulunduğunu, daha açıkçası, dinin bütünüyle bir zararlar yumağı olduğunu ve dolayısıyla da dinin fonksiyonlarının zararlar noktasında ele alınması gerektiği inancındadır.

Russell, dinin getirdiği günah kavramını yoğun bir şekilde eleştirir. İnsanı mutsuzluğa sürüklediğini söyler: “Eğer günah gereksiz acılara sebep olmak ise bunu anlayabilirim ama bunun aksine, günah, çoğunlukla gereksiz acılardan kaçmak anlamına gelmektedir. Günah kavramı ile ilgili mantıksal sorunlar mevcuttur. Bize günahın, Tanrı’nın buyruklarına karşı gelmek olduğu söylenir ama bununla birlikte Tanrı’nın her şeye kadir olduğu da söylenir. Eğer Tanrı her şeye kadir ise, onun iradesine ters düşen hiçbir şey gerçekleşemez, bu nedenle de günahkar, Tanrı’nın buyruklarına karşı gelmişse bunu bizzat Tanrı istemiş olmalıdır” (Russell, 2004f: 109-114). Bu düşünceyi biraz açarsak: Russell için günah kavramı mantıksal bir yanlışı içerir. Tanrı dinlere göre her şeye gücü yeten bir varlıktır. İyilikle kötülük de Tanrı’nın istemesine ve var etmesine bağlıdır. Günah da dahil olmak üzere her şey Tanrı’nın iradesine bağlıdır. Bu durumda günah Tanrı istediği için vardır. Ancak Tanrı’nın kendi buyruklarına ters bir şeyi neden var ettiğini

anlamak da ona göre güçtür. Bu nedenle de günah kavramı Russell tarafından çelişkili olmakla birlikte kabul edilebilir değildir.

Russell, dinin mevcut sorunlara çare olup olamayacağını sorgular ancak cevabı din yanlılarını memnun etmeyecek türdendir. O, dogmatik inancın çökmesini insanlar için bir çare olarak görür. Dünyanın kötüye gittiğini inkar etmemekle birlikte, özellikle Hristiyanlık ve diğer dinlerin buna bir çare bulacağına inanmamaktadır. Dini zararlı problemler bütünü olarak gören Russell, dinler hakkındaki düşüncelerin de abartılı yaklaşımlar olduğunu düşünür (Işık, 2008: 120-121).

Russell, dinin hayatımızdaki olumsuz etkilerini eğitim, ahlak, toplumsal düzen, bilim üzerinden tahlil ederek, düşüncelerini şekillendirir.

Din ve ahlak ilişkisi üzerinde duran Russell, toplumda dogmatik bir din olmaksızın yeterli bir ahlak düzeninin oluşturulup oluşturmayacağını sorgular ve gücünü dinden alanların düşündüğü gibi ahlakın dinle bağdaştığı düşüncesine katılmaz. Hatta dini dogmaları kabul etmeyenler arasında bazı önemli erdemli kişilerin daha çok olduğunu düşünür (Russell, 1997: 162 - 163).

Tanrıya ihtiyaç duymadan bir insanın mutlu ve erdemli olacağını söyleyen Russell'a göre en iyi erdem iyi bir zekâ ve iyi yüreklilikle gerçekleşir. Onun için zeka, her türlü inançla engellenebilir ve iyi kalplilik ise ceza ve günah duygusunun önüne çektiği set sonucu körleşebilir. Dogmatik inancın çökmesi sonucu iyiliğin ortaya çıkacağını söyler. Yaşadığı dönemde etkili olan Nazi ve komünist doktrinlerin dogmalarının hayli kötü olduğunu, ama insanlık önceki yıllarda batıl inançları geliştirmeseydi de bu doktrinlerin gelişecek bir ortam bulamayacağını kabul eder. Dünyamızın için gerekli olanın kaynağını dinden alan katı ahlaki dogmalar değil, bilimsel araştırmaların ortaya çıkardığı davranış modeli olduğunu söyler (Russell, 1997: 171-172).

Russell, insanların büyük bir inançla sarıldıkları değer yargılarının başlıca kaynağının gelenek olduğunu söyler. Gelenek ise öncelikle dinde ortaya çıkar. Bu yüzden dinsel geleneği temsil eden din adamları doğrudan doğruya dinle ilgili olmayan konularda da değer yargılarını etkileme gücüne sahiptir. Din bütünüyle geleneğe bağlıdır. Eski kuşakların etkilerinden kendilerini kurtarabilenlerce din reddedilir. Buna göre dine bağlı olanlar tutucu eğilimli olurlar ve eski gelenekleri her alanda savunurlar. Ancak bu tutum ilerleme ve gelişmeye engel olmaktadır (Russell, 1979: 166-167). Yani Russell'a göre din ve ahlak birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Dine bağlılık geleneklere bağlılığı da getirdiği için din geleneklerin önüne set çekmiş durumdadır.

Russell, için din eğitiminin ahlak üzerindeki olumsuz etkileri de çok fazladır. Dini eğitimin insanlık adına kötü sonuçlar doğurduğunu söyler. Ona göre, din; günahla bağlantılı olduğu zaman kişinin güvenini yıkar. Kişiyi otoriteye bağlı kılarak pasifize eder.

Dinin karmaşık bir yapısı olduğunu söyleyen Russell, kurumsal dinin kendini en fazla gösterdiği alanın eğitim olduğunu düşünür. Dinde eğitimcilerin davranışları çocukları etkileyerek çocukların küçük yaşta çoğunluğun istediği hale geldiğini düşünür. Russell için dini eğitimin kötü etkileri, aşılana öğretilere ve bazı şüpheli önermelerin doğru olarak kabul edilmesine dayanır. Önermelerin doğru olup olmadığını anlamak olanaksız olabilirken, dinci öğretmenlerin gençlere bu önermeleri kesin doğrular olarak göstermeye çalışıp böylece yanlış olan şeyi öğrettiğini vurgular (Russell, 1976: 71-74). Russell'a göre din şüphenin önünde bir engeldir. Yanlış olanları otoritesini sarsmamak için doğru olarak gösterip zihnin çok yönlü düşünmesini engeller.

Russell, dini eğitimin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini şöyle açıklar: "En başta, ölümsüzlük konusundaki tartışmaların bir sonuca varmayacağını düşünce yolu ile bulan özel yetenekli bir çocuğu öğretmenleri köreltir, hatta cezalandırır. Aynı yolda düşünmek eğiliminde olan öteki

çocuklarda böyle konularda konuşmaktan çekinecektir. Bir diğeri çocukların zihinsel yetenekleri yok sayılarak usa vurma güçlerinin köreltilmesidir. Bazı önermeler kutsal ve şüphe götürmez sayıldıkça gençlere bilimsel ruh aşılama mümkün değildir. Bilimsel tutum inanılacak şeyler için kanıtlar ister, bu kanıtlar hangi yönde götürülürse götürülsün onları izler. Bilimsel inançlarımızı etkileyen zihinsel araştırmadan geçmeyen her inanç eğitimde zararlı olacaktır. Dinci eğitim zihinsel erdemlere gereğinden az değer vererek bireyi zihinsel yansızlığa sürükler” (Russell, 1976: 68-79). Russell, bu sözleriyle dinin özgür düşünce üzerinde ne denli zararlı olduğunu bir kez daha dile getirir. Ona göre eğitimin sağlaması gereken bilimsel tutum iken; dini eğitimle bu mümkün olmamaktadır. Çünkü dini eğitimin amacı bireyin zihinsel erdemlere ulaşması değil, sorgulamasına imkan vermeden kendi doğrularını kabul ettirmesidir.

Russell’a göre din, tutucu bir güçtür, geçmişteki kötülükleri sürdürür. Bu düşüncesini bir örnekle açıklar: “İkinci Punik Savaşı’na kadar Romalılar Tanrı’lara insan kurban ederlerdi. Oysa din olmasa Romalılar böyle bir barbarlığı yapmazlardı. Yine aynı şekilde günümüzde insanlar dinsel nedenlerle öyle şeyler yapıyorlar ki, din olmasa insanların hiçbiri bu acımasız durumlara katlanmak zorunda kalmazlardı” (Russell, 1976: 75).

Russell dinin insanlara avuntu veren bir tarafı olduğunu söyler. İnanmak insanlara avuntu sağlarken, inanç çok olunca bu avuntuya katlanmak bile acı gelir. İnsanlarda büyük bir boşluk meydana gelerek, insanlar bu durumdan olumsuz etkilenir. Dinsel inanç korkunun sonucu olduğundan dini savunanlar bazı korkuların hiç de kötü olmadığını düşünürler (Russell, 1976: 76). Bu da Russell için dinin olumsuz yönlerinin insanlardaki yansımalarını gösteren önemli bir dayanaktır. İnsanlar korktukları için inanırken inanmak onlara bir avuntu sağlar. İnanmadıkları zaman hayatlarının alt üst olacağını düşündüklerinden inanmaktan başka çareleri kalmaz.

Russell, dinin ciddiye alınmasıyla, öbür dünyaya kıyasla bu dünyanın önemsiz olduğu fikrinin hakim olabileceğini ve bunun da insanlık adına kötü sonuçlar doğuracağını söyler. Çünkü insanlar cennette mutluluğa ermek için, gerçek hayatta yoksulluk ve sıkıntı yaratan eylemleri savunacaktır. Russell bu konuda şöyle söyler: “ Ölümünden sonra hayat varsa ve bu dünyada çekilen yoksulluğun ödülü ise, buradaki koşulları iyileştirmeyi amaç eden çabaları engellemeyi doğru karşılar. Ama öbür dünya inancı yanlışsa, gölge uğruna asıl maddeyi atmış olacağız; bir ömür boyunca ayırdığı paraları batık bir işe yatıran kişilerin bahtsızlığına uğrayacağız” (Russell, 1976: 77). Russell, varlığından emin olmadığımız bir yarın uğruna bugünümüzü feda etme düşüncesine karşı çıkar. Bir belirsizlik yığını olarak gördüğü dinin, insanlığı kötüye alıştırdığını vurgular.

Russell, dinin olumsuz fonksiyonlarından biri olarak da, dinin değişmeye engel oluşunu gösterir: “Kişinin filan falan şeye inanması gerektiğini söyleyen davranış, kanıtla karşı düşmanlık yaratan ve önyargılarımıza uymayan her olguya zihinlerimizi kapamaya sebep olan bir davranıştır” diyerek dini, değişime ve ilerlemeye karşı bir engel olarak görmektedir (Gül, 2002: 150).

Düşünmenin önemli olduğunu söyleyen Russell, insanın özgürce düşünebilmesi gerektiğini vurgular. Özgürlüğü de bir dış zorlamayla karşı karşıya kalmamak olarak ifade eder. Ona göre geleneksel dinlerin yol açtığı zararlar özgür düşüncüyü engellemektedir. Çünkü bazı fikirleri benimsemek veya onlara karşı olmak, ya da bazı konularda bir şeye inanıldığını ya da inanmadığını dile getirmek ceza yaptırımlarına yol açıyorsa o düşünce özgür olmaz. Bu nedenle Russell, düşüncüyü özgür kılmak için yapılması gereken ilk şeyin yasal cezaların kaldırılması olduğunu söyler (Russell, 2005: 164-165). Bunu örnekendirerek açıklar: “İngiltere’de küfür yasalarına göre, Hristiyan dinine inançsızlığı dile getirmek yasalara aykırıdır. İsa’nın pasif direniş konusundaki öğütlerini öğretmek de yasalara aykırıdır. O halde, bir kimse eğer suçlu durumuna düşmek istemiyorsa, İsa’nın öğretilerine

inandığını kabul etmeli, ama bu öğretilerin ne olduğunu söylemekten kaçınmalıdır” (Russell, 2005: 165). Bu da dinin özgür düşüncenin önünde ne denli büyük bir engel olduğunun kanıtıdır.

Ancak Russell, dinin özgür düşünceye engel olmadan özgür düşünceyi destekleyebileceğini de belirtir: “Eğer düşünce inançlar arası rekabete açıksa, yani bütün inançlar açıkça dile getirilebiliyor ve hiçbir yasal ve parasal çıkara ya da kayba konu olmuyorsa düşünce özgürdür diyebiliriz. Bu, değişik nedenlerle, tam olarak gerçekleşemeyecek bir idealdir; ama yine de, ona şimdi olduğundan çok daha fazla yaklaşma olanağı vardır” (Russell, 2005: 166).

Russell’a göre, dünyaya yayılan hoşgörüsüzlüğün nedeni de geleneksel dinlerdir. Bunun nedeninin de Yahudilerin adaletle olan inançları ve Yahudi Tanrısı’nın biricik gerçek olduğuna inanıştan kaynaklandığını düşünür (Russell, 1997: 24). Ona göre insanlar, bulundukları çağda geçerli olan dogmaların doğruluğundan kuşkulandıkları sürece, onlar uğruna zulüme de sebep olabilirler. Russell, tarih içerisinde dinlerin zulüm yapmaktan hiçbir zaman kaçınmadığını iddia eder. Çünkü hoşgörülü olmak için teoride olmasa da uygulamada bir ölçüde kuşku gerektiğini düşünür, oysa dogmalara mutlak anlamdaki itaat böyle bir tutumun gelişmesine engel olmaktadır (Işık, 2008: 119). Din, düşüncenin çeşitlenmesine, zihnin gelişmesine engel olduğu gibi, bunun davranışlara yansısıyla da hoşgörü olmayan bir ortam oluşmaktadır. Dogmalara boyun eğen insan, doğru bildiklerine itaat uğruna hoşgörüsüz olmakta ve bu da zulüme neden olarak insanları kaosa sürüklemektedir.

Russell’a göre, dinin bu denli yanlışlıklara yol açmasının nedeni mantıkla olan ilgisini kuramamış olmasıdır. Ona göre, din ve dolayısıyla inanma, mantığa uygun düşmelidir. Ancak böyle bir durum, sadece iyi niyet belirtisi olarak kalmakta ve gerçekte kendine yer bulamamaktadır. Ona göre insan, din olsun veya başka bir şey olsun, mantığa uymayan düşüncelerle, İnançlarla savaşmalı, onların etkisi altına girmemelidir (Russell, 2004d: 61).

Dini, toplumsal gelişmenin önündeki en büyük engel olarak niteleyen Russell, dinin; değişme ve gelişmenin ışığı olarak gördüğü bilim ile sürekli bir çatışma halinde olduklarını ve bilimin önünde dinin bir set oluşturduğunu söyler. Ona göre: “Din ile bilim toplumsal yaşamın iki yönüdür. Bunlardan birincisinin önemi insan düşüncesinin tanıdığımız ilk basamaklarından başlar, oysa ikincisi eski Yunan’da, Arap’larda bir ara belli belirsiz ortaya çıkmış, sonra on altıncı yüzyılda önem kazanarak o zamandan bu yana içinde yaşamakta olduğumuz düşünceleri, kurumları yoğura gelmiştir”(Russell, 2008b: 11). Russell için doğru bilgiye ulaşmada yöntemin ne denli önemli olduğunu daha önce de belirtmiştik. Din karşısında bilime daha fazla güvenmesi bilimin kullandığı deney yöntemindendir. Deney bilgileri ayrıştırarak analiz etme imkanı verirken bilime güvenilir veriler sağlar. Varsayımlardan hareket eden din ise doğruluğu kanıtlanmamış genel ilkelerle işe başladığı için Russell’a güven vermemektedir.

Dinin; öncelikle her şeye yeterli, koruyan , esirgeyen bir yaratıcın varlığını kabul ettiğini söyleyen Russell, dinin doğrularını eleştirir. Bütün doğruların dini açıdan önceden benimsenmiş önermelerden çıkarıldığını söyler. Bilimin ise inanır sonuçlara varmak için kullandığı yolun farklılığına değinir: “Bilim, deneylerden hareket eder. Deneyler ise genel ilkelerden işe başlamanın sakıncalı bir yol olduğunu göstermiştir, çünkü hem bu ilkeler gerçekten uzak, hem de bunlara dayanılarak yürütülen düşünceler yanlış olabilir. Bilim büyük varsayımlardan değil, gözlemlerle, deneylerle bulgularan tek tek olgulardan işe başlar. Böyle olgulardan birkaçının bir araya gelmesiyle genel bir kurala varılır, eğer bu kural gerçek ise, söz konusu olgular da bu gerçeğin kanıtlarıdır. Bir din öğretisi ise, bütünüyle kesin, sonsuz gerçekleri vermeye çabalayan bilimden ayrılır; bilim her zaman deneycidir, kuramlarının değişikliklere uğrayacağını bilir, yönteminin hiçbir eksiği bulunmayan sonuçlara götürmeye, mantık yönünden yetersiz olduğunu sezer. Böylece bilim, salt gerçeğin ardında koştuktan vazgeçmeyi, yeni buluşlar yapmakta ya da geleceği önceden belirlemekte başarıyla uygulanabilecek her kuramın taşıdığı gerçeği aramayı öğütler” (Russell, 2008b: 12-14).

Dinin ve bilimin bu farklılık noktasında çatıştıklarını söyleyen Russell, dinin bilime engel olduğunu söyler. Dinin temelsiz inançlarına bağlananları eleştirerek gerçek bilgiye bilim yolu ile ulaşabileceğimizi anlatır.

Russell, dini olumsuz olarak değerlendirip, zararları konusunda düşünülmesi gerektiğini söyler. İnsanın en önemli yönlerinden biri olan özgür yaşama, din tarafından yok edilmiştir. Güven verme karşılığında özgürlüğünü feda eden insan cesaretsiz ve pasif bir şekilde yaşamaktadır. Russell'a göre din, her şeyden önce gelişmeye engel olduğu için toplumlar açısından son derece zararlı bir konumdur. Tutucu bir güç olup, her türlü yeniliğe engel olarak insanlığı tembelliğe itmektedir. Bir dogmalar sistemi olan din, bu yönüyle toplumları ve bireyleri, farklı düşünme, farklı yaşama ve her türlü yeniliği yakalamada yoksun bırakır. Hoşgörü ve insanlara saygıyı ortadan kaldıran dinin, Russell'a göre önemsenecek hiçbir yanı yoktur.

Russell, dinin insanlığa hiç bir yararı olmadığı konusunda ısrarcıdır. İnsanların inandıkları üzerine tartışmasını ve temelsiz düşüncelerini değiştirmesini öğütler. Dinden bahsederken düşüncelerinin çıkış noktası Hristiyanlık olmasına rağmen, zamanla Hristiyanlığa ait düşüncelerini genelleyerek tüm dinleri anlatır. Tanrı'nın varlığı veya yokluğu noktasındaki tavrı da, agnostik olarak değerlendirilebilir. Tanrı'nın varlığı ile ilgili delillerin de, onun varlığını veya yokluğunu kanıtlamaya yetecek güçte olmadığını söyleyerek, Tanrı'nın varlığının akli olarak kanıtlanmasının mümkün olmayacağını ifade eder. Tanrı'nın varlığıyla ilgili delillerin ortaya konmasında, Tanrı'ya inanma isteği olmasa, hiç kimsenin herhangi bir delil ortaya koymayacağını belirtmiştir.

2.2. AHLAKİ BİR VARLIK OLARAK İNSAN

2.2.1. İnsan İçin İyi ve Kötünün, Doğru ve Yanlışın Anlamı

Russell'ın dinle ilgili düşüncelerinin büyük bir kısmı, genel olarak ahlak için de geçerlidir. Dinin insanı sınırlandırıp, mutluluğuna engel olduğu gibi, ahlak da öyledir.

Russell, insanlığa acı çektiren olguların temelinde ahlak ve dini görür ve bunların düzeltilmesi gerektiğini düşünür bunu da şöyle dile getirir: “Dünyanın geriye değil , ileriye gitmesinden mutluluk duyarım. Bu nedenle yepyeni bir ahlak anlayışına ihtiyacımız var. Geçmiştekinden farklı da olsa, kişiye bir takım zorluklar ve görevler düşmektedir. Ahlakçılar miladı bitmiş bir sisteme dönmek için nasihat ettikleri sürece, özgürlüğün ahlaki yönlerini ve beraberinde getirdiği yeni görevleri göremezler. Yeni sistemin eskisinden daha fazla kötü etki yapacağını sanmıyorum” (Elmalı, 2005: 28). Russell'ın karşı çıktığı şey bütünüyle bir ahlak düşüncesi olmaktan ziyade dine dayalı ahlak sistemidir.

Ahlak felsefesini oluştururken de Russell'ın amacı, boş inançları ortadan kaldırmak, insan hayatının değerini ön plana çıkarmak, pesimizmden uzak olmaktır. O, bencilliği karşı olarak yaratıcı bir yaşamı över. Ona göre, bir insanın ihtiyacı olan asıl ahlak, sürekli olarak gelişen ahlaktır ve ahlak ilkelerinin bazıları toplumu ilgilendirmesi nedeniyle, toplum tarafından kontrol edilebilmesine rağmen, bazıları sadece bireyin iç disipliniyle kontrol edilmelidir. Bireyin engellenemeyen doğal gelişimi uyumlu bir toplum yaratır. Onun ahlak felsefesini oluştururken ölçü aldığı temel yöntemlerden biri, bireyin kendi içindeki uyumu ile, birey ve toplum arasındaki uyumu amaçlamasıdır (Elmalı, 2005: 31). Russell'ın tasvir ettiği ahlak sistemi bireyin doğal gelişimiyle uyumlu bir hayatı öngörür. Dine dayalı eylemlerden oluşan bir ahlaki yapı yerine insanın mutluluğunu amaçlayan değerini ön plana koyan bir ahlak amaçlar.

Russell, insanı doğuştan günahkar sayan Hristiyanlık anlayışına zıt olarak insanın doğuştan kötü olmadığını söyler, dolayısıyla da ona göre İnsanın yapısında iyi veya kötü olmaya doğuştan herhangi yatkınlık bulunmamaktadır: “İnsanda var olan dürtüler ahlaki açıdan yansızdır. Yapılması gereken, Hristiyanlık’tan doğmuş olan geleneksel ahlak anlayışında olduğu gibi, bu dürtüleri engellemek değil onları kendilerinden yararlanılacak şekilde iyiye doğru yönlendirmektir. Birey, eğer iyiye doğru yönelmek için çaba harcamış, ancak buna rağmen yine de ahlak kurallarına aykırı davranmışsa, bu ihlali şiddetle cezalandırmak yerine, o davranışın altındaki bozuklukları tespit edip, onları tedavi etmek veya başka bir şekilde problemi çözmek gerekmektedir ”(Russell, 1972b: 16-17). Yani Russell’a göre dine dayalı ahlak kuralları bir yanlış karşısında insanları şiddetle cezalandırmaktadır. Russell’ın eleştirisi de bu yöndedir. İnsanları kaybetmek yerine kazanmanın önemini vurgular. Her davranışın bir nedeni olduğunu ve bu neden üzerinde durdukça problemin sağlıklı bir şekilde çözülebileceğini söyler.

Russell, insanların başkalarına zarar vermediği sürece istediklerini yapabilmeleri gerektiğini düşünür. Sözcüleri bir adam iki kadınla veya bir kadın iki erkekle evlenmek istiyorsa, bu kendilerinin problemidir, başka hiç kimse bu konuda önlem almaya yetkili sayılmamalıdır. Ama ahlak kuralları, bireysel ahlak olmaktan çıkıp, kolektif ahlakın malı olmuşsa, ceza vermek söz konusu olabilir ki, bu ceza da ahlak kurallarının ihlali karşısında verilecek cezadır. Russell, bireysel ahlakın, bireyin vicdanını ilgilendirdiği kanaatindedir. Ona göre Bireysel ahlak, ahlak kuralı haline gelmeği için herhangi bir cezayı gerektirmez. Eğer toplumu ilgilendiren ve daha ağır ceza gerektiren bir ihlal söz konusuysa da, o zaman yasalar devreye girer (Elmalı, 2005: 32-33).

Ahlakın rölatifliğine de değinen Russell, ahlaki değerlerin doğal olarak, toplumdan topluma değiştiğini, bu yüzden de hiçbir ahlak kuralının insanları mahkum etmeye hakkı olmadığını belirtir. Russell için ahlak, insanı

kişiliğinden soyutlanmış gereksiz, önemsiz, şartların elinde oyuncak olmuş, doğanın baştan beri kendisine verdiği rolde en küçük bir değişiklik yapma gücü bulunmayan bir mahluk durumuna düşürmüştür. Russell’a göre, bugün var olan ahlak kuralları çoğunlukla dinsel ayinler sırasında uygulanan kuralların aynı ve değişikliğe uğramış kalıntılarıdır. Bu kurallar ise, bazen toplum yararını gözetirken, bazen de kişisel çıkarları ön planda tutmuştur. Russell, bu kuralları “geleneksel” veya “tabu” diye isimlendirip karşı çıkmıştır. Çünkü ona göre geleneksel ahlak, büyük ölçüde günah kavramından kaçınma üzerine kurulmuştur. Günah ise teolojiye ait bir kavramdır ve insanlara düşünmeden uzak bir otokontrol öğütlemektedir (Elmalı, 2009: 40-48). Tabu ahlakının bireyi standartlaştıracağını söyleyen Russell, standartlaşmanın toplum adına zararlı olduğunu söyler. Standartlaşmanın ortalama insanı memnun edebilirken, olağanüstü bireyler için dezavantaj sağladığını belirtir (Russell, 2008a: 158-59).

Tabu ahlakı, Russell için gerekçesini vermeden bir dizi yasakları gösteren ahlaktır. İlkelin zihniyetini göstermektedir. Ona göre insan, kendi içinde bir tür kamuoyu taşımalıdır. Buna göre de davranışları değerlendirmelidir. Çünkü toplumun ahlakına aykırı yaşamak bireyi acı çekmeye mahkum etmektedir (Russell, 1966: 40-43). Russell’ın tabu ahlakı derken de anlatmak istediği dine dayalı geleneksel ahlak kurallarıdır. Bu kurallar bir arada yaşayan bütün insanlar tarafından kabul edilmek zorunda iken tüm insanları aynileştirerek standart bir hale getirmektedir. İnsanlar aynılık içinde farklı kaldıkça dışlanmakta ve acı çekmektedir. Dolayısıyla ahlak, insanların farklı yönleriyle gelişip özgürleşmesine engel teşkil eder konumdadır.

Russell, ahlak kurallarının faydacı ve boş inancın bir karışımından meydana geldiğini söyler. Ama boş inanç tarafının daha ağır bastığını belirtir; çünkü ona göre ahlak kurallarının kaynaklandığı yer boş inancın üretim yeridir. Russell’a göre başlangıçta bazı hareketlerin Tanrı’ların hoşuna gitmeyeceği düşünülmüş ve kanun tarafından yasak edilmişti, çünkü

Tanrı'nın gazabının suçlu bireyin üstüne değil tüm toplumun üstüne ineceğine dair bir inanç gelişmişti (Russell, 1997: 47). Bu da bireyin toplumun baskısıyla özgürlüğünü yitirmesine toplum için bireyin yok olmasına neden olmaktadır.

Russell, geleneksel ahlak çalışmalarının töre kuralları dışında neyin iyi, neyin kötü olduğuyla da ilgilendiğini belirtir. Böylece bir davranışın ahlakça onaylanmasında üç ayrı şey gözetilir: davranış benimsenmiş olan töresel öğretiye uygun düşebilir; iyi sonuçlara yönelmiş olabilir; gerçekte iyi sonuçlar sağlamış olabilir (Russell, 2008b: 136).

Russell, ahlakın temelini oluşturan iyi kavramı üzerine düşünür. Filozoflar tarafından değişik iyi kavramlarının yaratıldığından bahseder: “Kimisi iyinin Tanrı sevgisinde, Tanrı bilgisinde; kimisi evrensel sevgide; kimisi güzellikten duyulan hazda; kimisi de hoşlanmada bulunduğu inanırlar. İyi, tanımlandı mı, arkadan ahlakın geri kalan yönleri gelir” (Russell, 2008b: 136). Ancak iyi ve kötüyü tanımlamak oldukça zordur. Russell iyi ve kötünün nasıl tanımlanabileceğini ortaya koymaya çalışır.

Russell, ahlak araştırmasında ilk yapılacak şeyin, iyi ve kötüye insanın ne anlam yüklediğini bulmak olması gerektiğini düşünür: “İnsanlar, iyiyle kastedilen nedir? diye sorduklarında yapılan tanım, tıpkı Pentagonun kastedilen nedir diye sorulduğunda yapılan harfi harfine tanımdan farklı bir şey içermelidir; ancak yapılan tanımlama soruyu soranın zihnine uygun bir fikir çağrıştırmalıdır” (Elmalı, 2005: 61) demektedir. Yani Russell’a göre iyiyi tanımlamak özel bir ismi tanımlamak gibi olmamalı, yapılan tanım o şeyi zihnimizde canlandırmalıdır.

Russell, tanımlama konusunu biraz daha açarak iyinin ne olduğunu netleştirmeye çalışır. Ona göre bir tanımlama ile, zihinde var olan iyi kavramı ortaya konulmaya çalışıldığında, bir hata söz konusu olur ve bu hata zararsızdır. Russell bunu şöyle ifade eder: “Çocuklara renklerin isimleri öğretilir; onlara kırmızı bir kitap gösterilir ve işte bu kırmızıdır denir daha

sonra çocuklar kırmızıyı kitap anlamında düşünmek zorunda kalırlar. Sonra ise onlara kırmızı bir çiçek, kırmızı bir top vb. gösterilir ve işte bunların hepsi kırmızıdır denir. Böylece kırmızılığın analizini yapmak veya meydana geldiği unsurları bulmak oldukça imkânsız olmasına rağmen, kırmızılık fikri onların zihnine taşınmış olur. İyi ele alındığında ise, yöntem (izah) daha da zorlaşmaktadır çünkü iyi, hem kırmızı gibi duyularla algılanamadığı gibi, hem de iyi olan şeyler üzerinde kırmızı olanlardan daha az mutabakat vardır” (Elmalı, 2005: 61). Russell için iyi ya da kötü duyularımızla algılanamayan soyut şeyler olduklarından ve neliğine dair herkes tarafından ortak bir görüşe sahip olunmadığından iyiyi tanımlamada kullandığımız yöntem hatalı ve eksiktir.

Russell’a göre iyi ve kötünün ne anlama geldiğini anlatmak güçtür. Bu nedenle mümkün olduğunca eylemlerle gösterilir. Ona göre gücümüz dahilinde ise iyiyi varlığa çıkarır, kötünün varlık sahasına çıkmasını engelleriz. Genel anlamda iyi denilen şeyin varlığından haz duyulurken kötü denilen şeyin ise varlığından acı duyulur.

Russell’a göre, insanın yapmak zorunda olduğu şey, imkanları ve gücü oranında sınırlıdır; oysa iyi bu tür sınırları kabul etmeyen bir konudur. Ayrıca iyiler hakkındaki bilgi tecrübe edilen veya hayal edilenlerle sınırlıdır ancak, insan varlığının tamamıyla bilgisinden yoksun olduğu bir çok iyiler vardır. Çünkü bazı iyiler insanın düşünce ve hislerinin sınırlı olmasından dolayı varlık alanına çıkamazlar (Elmalı, 2005: 62).

Russell’ın iyi ve kötü hakkında üzerinde durduğu bir diğer nokta, iyi ve kötünün kişisel olmaması gerektiğidir. Çünkü bir şeyin iyi veya kötü olduğu konusunda görüş ayrılığı varsa, taraflardan birinin hatalı olması gerekir. Birinin arzuladığı şeyin, bir başkasının nefret ettiği şey olması durumunda, iyi aynı anda hem arzulanan hem de nefret edilen şey olamayacağına göre, arzulanan şeyle de aynı anlama gelmeyecektir. Bu durumda iyi tanımlanamamaktadır. Ona göre iyiler olgulardan yola çıkarak veya bireyle ilgisi göz önüne alınarak tek tek belirlenmektedir; en azından var olan ahlak

kuralları bunu yapmıştır. Ancak iyi ve kötü konusunda deneyle, bilimle, bilgiyle hiçbir şey çıkarılamaz. Dolayısıyla iyi ve kötü sadece sezgiyle kavranabilen niteliktedir (Elmalı, 2005: 69). İyi ve kötünün nasıl tanımlanabileceği üzerine düşünen Russell'ın vardığı sonuç bunların tanımlanamayacağıdır. Çünkü bunlar, subjektif karakterli olup, birçok insana göre farklı tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla ona göre iyi ve kötüyü sadece sezgiyle anlayabiliriz.

Russell, “bu şey iyidir” ya da “bu şey kötüdür” şeklindeki hükümlerin “aceleci hükümler” olduğu ve o şeye biçilen değere göre iyi veya kötü olarak kabul edildiğini söyler. Bu kabuller de ahlak sistemini ön kabuller üzerine inşa etmemizi sağlayacağından hatalıdır. Sezgi ile ulaşılan iyi veya kötü kavramlarından yola çıkılarak varılan doğru ve yanlış hükümlerinin objektif doğru veya yanlış hükümler olduğunu söyler. Böylece de doğru ve yanlış hükümler üzerinde daha çok anlaşma sağlanmış olur. Russell, iyi ve kötüye bir bütün olarak ele almak gerektiğini de söyler. Ona göre insanlar, iyiyi ve kötüyü bütüne değil, parçalara, kısımlara bakarak belirlemektedir. Hâlbuki birçok iyi parça parça değil ancak bütün olarak tahmin edilebilir ve bu tam olarak kötülöklere de uygulanır. Bunun dışında iyi veya kötüyü fayda getireceği umulan karşılığa göre değerlendirmemek gerektiğini söyler. Örneğin erdemin, cennette mutluluğa neden olduğundan dolayı iyi olduğu söylenirse iyi olan şey erdem değil mutluluk olur. Erdemin iyi olması için başka bir şeye bağlanmadan kendinden iyi olması gerekir (Elmalı, 2005: 91-95).

İyinin nasıl bir şey olduğu üzerine düşünen Russell, iyi insanın nasıl bir insan olduğundan da bahseder. İyi insandan anlaşılan şeyin ideal insan olup, toplumun geleneklerine, uyan, çoğunluk tarafından kabul edilmiş insan olduğunu söyler. İyi insanın özelliklerini şöyle sıralar: “İdeal iyi insan içki ve sigara içmez, küfretmez, yalnız erkeklerin bulunduğu bir toplantıda orada hanımlar varmış gibi konuşur, kiliseye aksatmadan gider, her konuda isabetli fikirleri vardır. Haksızlığa karşı derin bir nefret duyar ve günahın

cezalandırılmasının bizim acı bir gerçeğimiz olduğunu bilir. Yanlış düşünmeye karşı daha da büyük bir nefret duyar ve genellikle orta yaşlı başarılı yurttaşlarının benimsediği görüşlerinin isabetli olup olmadığı sorgulayan kişilerden gençleri korumanın bir devlet görevi olduğu kanısındadır. Titizlikle yürüttüğü mesleki faaliyetleri yanında hayır işlerine de hayli zaman ayırır. Yıkıcı fikirleri olan profesörlere görev vermeyerek eğitime yönelen saygısızlığı önler, kişisel ahlakı kusursuzdur” (Russell, 2005: 121).

Kötü adamın ise iyi adamın tersi özelliklere sahip olduğun söyleyen Russell, bu anlamda kötü adamın iyi adamdan daha çok iyilik yaptığını belirtir. Kötü adam iyi adam gibi değildir. “Kötü adamın yıkıcı fikirleri olabilir. Hatalara karşı tutumu bilimseldir. Kişisel ahlak konusundaki bazı kusurlarını, erdemli olan kişiler gibi özenle gizlemez. Ancak bu tarz insanlar bir hakim, bir öğretmen veya bir vali gibi yetkileri olan görevler almaz. Bu tür işler sadece iyi insanlara açıktır” (Russell, 2005: 12).

Russell iyi insanın çoğunluğa uyan, kurulu düzenin her yönüyle aksamadan çalışmasına boyun eğen insan modeli olarak kabul edildiğini söylerken bu düşünceyi eleştirir. Ona göre iyi insan bilimsel bir tutum takınan, toplumun özgürlüğü için otoritelere karşı gelebilen insandır. Yani toplum tarafından kötü olarak nitelenen insandır. Ahlak kurallarının, mevcut düzenin değişmeden kalmasını sağlamayan insandır. Ancak iyilik ölçütleri Russell için, dünyayı daha mutlu kılmak için düşünülmüş şeylerdir. Bu ölçütler Russell’a göre geleneği ve egemen sınıfların sahip olduğu haksız güçleri korumak olmamalıdır.

Russell için iyi bir dünyayı sağlayacak olan, kabul gördüğü anlamıyla iyi insan değildir. Çünkü iyi insan bilimden, mantıklı düşünceden yana olan insan değildir. Russell iyi bir dünyayı şöyle ifade eder: “Daha çok bilimin ve aklın ilerlemesinden umut beklemeli. İnsanlar, kurumları kinler ve haksızlıklar üzerine kurulu bir dünyanın mutluluk sağlayacak bir dünya olmadığını fark ediyorlar. Baştakilerin tuttuğu ahlak baştan başa baskı ve yalanlar üzerine kuruludur. Kendi çıkarları her şeye engel olmaktadır. Büyük ölçüde

tasarlanmış yeniliklerin onların yöntemleriyle gerçekleşmesi mümkün değildir” (Russell, 1972a: 198).

Russell, iyi ve kötü kavramlarının, doğru ve yanlış kavramları yerine kullanıldıkları halde, genellikle iyi ve kötü yerine doğru ve yanlışın kullanılmadığını belirtmektedir. Ancak iyi ve kötü kavramlarının, doğru ve yanlış kavramları yerine kullanılması ona göre, yanıltıcıdır. Eylemler söz konusu olduğunda iyi eylemlerden değil, doğru eylemlerden bahsetmek gerekir. Yani doğru kelimesi eylemler için kullanıldığında, ahlaki bir değer almaktadır (Elmalı, 2005: 70-71).

Russell’ın, iyi ve kötüyü belirlemede en güvendiği kriterin sezgi olduğunu daha önce de belirtmiştik. Doğruluğu da objektif ve sübjektif olarak ikiye ayırır. Bireyin kendisinde var olan onaylama duygusunun onayladığı eylem objektif doğru eylem, onaylama duygusu onaylamadığı halde, ahlaksızlık olarak nitelenemeyecek sonuçlar doğuran eylem de sübjektif doğru eylemdir. Onaylama duygusunun onaylamamasına rağmen güzel bir iş yapıldığında, bu eylem objektif olarak yanlış, ama sübjektif olarak doğrudur. Sübjektif karakterli bir eylemin de objektif sayılabilmesi için, eylemin en iyi sonuçları verecek olanlardan biri olması gerekir. O, böyle bir eylemi en şanslı eylem olarak isimlendirmektedir. Russell, iyilikle kötülük arasındaki denge konusunda en büyük iyilik ümidini veren veya kötülüğün en az olması ümidini veren eylemi de en akıllıca eylem olarak isimlendirir. Objektif doğru eylem, Russell’a göre, muhtemelen en iyi sonuçları verecek olan eylemdir. Fakat objektif doğru eylem sonuçları hesaba katılarak yapılan bir eylem değildir, onun dayandığı nokta sonuçlarının iyiliği ve kötülüğü olmamaktadır; sadece doğru olması onaylama duygusuna dayanmakla birlikte, muhtemelen en iyi sonuçları verecek olan eylemdir. Bu durumda ahlaki eylem, bireyin onaylama duygusunun onayladığı, ahlaki olmayan eylem ise, onaylama duygusunun onaylamadığı eylemdir (Elmalı, 2005: 74-79). Yani bireyin davranışlarını şekillendiren vicdan, eylemi ahlaki yapar ya da yapmaz. Vicdanı etkileyen de

toplum olduğuna göre, toplumun onayını almayan bir eylemin herkes tarafından ahlaki olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Russell, ahlaki alanda determinizmin varlığına da dikkat çeker. Determinizme göre bir insanın seçimi bütün güdülerden bağımsız değildir. Determinizmden anlaşılan –meli, -malı bakış açısı değildir. Çünkü bu durumda eylemler mümkün olmayacaktır. Ancak insan seçme özgürlüğü olan bir varlıktır ve onun için de eylemin mümkün olması gerekir. Russell'ın determinizmi, bir insanın herhangi bir eylemi farklı alternatifler arasından iradesiyle seçtiğini reddetmez. Sadece seçilen alternatifin bir takım nedenlere bağlı olduğunu ve o nedenlerin seçilen alternatifte etkili olduğunu iddia etmektedir. Filozofa göre bir kimsenin, bir eylemle ilgili olarak iki alternatiften doğru olduğunu düşündüğü yön konusunda karar vermeden önce, her ikisine de karar verebilmesi mümkündür ancak o, doğru olduğunu düşündüğü alternatife karar verir. Böylece determinizm doğru ve yanlış farkını yok etmemektedir. Yani determinizm ahlakla çatışmamaktadır (Elmalı, 2005: 79-83). Determinizm Russell için davranışların birtakım nedenler ya da sonuçlarla tercih edildiğini anlatmak için kullanılır. Yani insan istediği davranışı seçme özgürlüğüne sahiptir. Ancak seçtiği bu davranış neden olduğu ya da olacağı şeylerden dolayı tercih edilmiştir. İnsanın seçimleri sıkı sıkıya determinizme bağlıdır. Determinizmin odak noktası ise toplumsal yapıdır. Bahsedilen nedenler ya da sonuçlar toplumsal bir hareketlilikten doğar. Dolayısıyla insan her ne kadar seçme özgürlüğüne sahip bir varlık olarak görülse de seçimlerini belirleyen yine toplum olur.

Russell, ahlaki anlamda bireylerin bir belirsizlik içinde olduğunu, rekabet halinin hüküm sürdüğünü söylemektedir. Bu da geçmiş dönemlerden gelen determine yapılardan kaynaklanmaktadır. Soyunu devam ettirmek içgüdüleriyle dünyaya gelen insanoğlu kendi yakınlarının refahını sağlamak için diğer insanlara saldırmakta ancak geleneğin etkisiyle bunu ahlaki bir davranış olarak görmektedir. Russell, bireylerin yaşamlarında etkili olan bu tür şeylerin de iyi bir eğitim ile üstesinden gelebileceğini söylemektedir.

2.2.2. İnsanın Mutsuzluğunun Nedenleri ve Mutlu Olmanın Kaynakları

Russell, için mutluluk modern hayatta insanın önemli bir problemidir. İnsanlar kendilerine mutluluk sağlayan birçok şeye sahip olmasına rağmen mutlu değildirler. Hemen hemen her insan belli nedenlerden dolayı mutsuzdur.

Russell, değişik mutsuzlukların nedenlerinin, kısmen toplumsal düzende, kısmen de bireysel psikolojide olduğunu söyler ve daha çok toplumsal bir düzenin ürünü olduğunu belirtir. Savaştan sakınacak bir sistemin gereksinimine dikkat çeker. Ancak insanlar yaşam yükü altında ezilip durmaktansa, birbirini yok etmeyi tercih edecek kadar mutsuz oldukları sürece böyle bir sistemin de başarı olasılığının olmadığını söyler (Russell, 2004d: 8).

Russell, insanların kendi hayatlarının herhangi bir bakımdan önemli olduğuna inanmazlarsa mutlu olamayacağını söyler. Bunu şöyle ifade eder: “İnsanlar kendi hayatlarının herhangi bir bakımdan önemli olduğuna inanmazlarsa mutlu olamazlar. Hayat birbirini izleyen, bir sona varmayan zevk ve acıların başı sonu belli olmayan bir zinciri ise, değerli olan bir hedef görülemezse, hiçlik ve umutsuzluktan kaçınılmazsa, mutluluk gerçekleşemez. İnsanların çoğunluğunda bu mutsuzluk bilinç altında gizlidir, bu yüzden de çaresi bulunmamaktadır. Bu duygu insanın omuzlarına konmuş, görünmeyen; ama kulağına acı sözler fısıldayan bir hayalet gibidir. Varlığı bir anlaşılrsa onunla yüz yüze; karşı karşıya gelinse, bu umutsuzluk giderilecektir. Ama bu giderilmenin yolu da yeni ve zevk peşine koştuktan üstün olan bir inançla olabilir” (Russell, 1979: 123). Russell’ın bu sözleriyle anlatmak istediği eylemsiz bir şekilde mutlu olunamayacağıdır. Ona göre insan mutsuzdur ve bunu kabullenip bilinç altına itmiştir. Bu da onu eylemsizliğe sürüklemektedir. Yapılması gereken hayatın önemli olduğuna inanıp, umutsuzluğun farkına varmak ve acıyla baş etmektir. Mutluluğu istemek ve aramak insanı mutlu kılacaktır.

Mutsuzluğun nedenlerini tahlil eden Russell, insan hayatında onu mutsuzluğa sürükleyecek bir çok neden olduğunu söyler. Bu nedenlerden birisi de rekabettir. Russell, modern çağda bir insana, hayattan zevk almasına en fazla neyin engel olduğunu sorarsanız alınacak cevabın “yaşamak için mücadele” olduğunu söyler. Yaşamak için mücadeleden anlaşılan ise, başarı için mücadeledir. Mücadeleye girenlerin korktukları şey ise, yarınki sabah kahvaltısını bulamamak değil, komşularından daha parlak başarılarla ulaşamamak ihtimali olduğunu söyler. Russell’a göre insanların ellerindeki ile yaşaması, düşman karşısında birliğini bırakıp kaçmak gibi utanç verici bir şeydir. Böyle bir adamın hayatı da çalışma psikolojisi üzerine kurulmuştur. Ailesiyle hoş vakit geçirmemekte, kitap ve müziğe ayıracak zamanı olmamakta ve her geçen gün biraz daha yalnızlaşmaktadır, ilgi alanları daralıp, işi dışındaki hayatı gittikçe daha boş bir hal almaktadır. Düşüncelerinin temelini iflas korkusu ve yoksulluk oluşturduğundan bu insan, mutsuz olmaktadır (Russell, 2004d: 25-26).

Russell mutsuzluğun nedenlerinden olarak gördüğü rekabetin başarıya fazla önem vermeye ittiğini ve bunun da insan için zararlı olduğunu söyler; çünkü başarı duygusu hayattan zevk almayı kolaylaştırır, ancak başarı mutluluğun sadece bir unsurudur ve bütün diğer unsurların feda edilmesi pahasına elde ediliyorsa, bunun insan için gerçek bir mutsuzluk kaynağı olduğunu söyler.

Russell insanı mutsuz eden bir diğer şeyin can sıkıntısı olduğunu belirtir. Can sıkıntısını şöyle tanımlar: “Can sıkıntısı bir olaylar özlemidir, hem de yalnız hoş gidecek olaylar değil bunalım kurbanının bir günü öbüründen ayırt etmesine yardım edecek herhangi bir olay özlemidir. Can sıkıntısının aksi ise, haz değil heyecandır” (Russell, 2004d: 32). Yani Russell’a göre insanlar rutin giden işlerinden dolayı mutsuz olmakta, ve heyecan aramaktadır.

Russell, heyecan isteğinin, daha çok erkeklerde olmak üzere, insan benliğinin derinliklerine kök salmış bir istek olduğunu söyler. Teknolojiyle

birlikte insanların can sıkıntısının azalmış olduğunu da belirtir. Ona göre, günümüzde insanların atalarına göre daha az canı sıkılıyor, ancak can sıkıntısından daha çok korkuyor. Can sıkıntısının, insanın alın yazısı olmadığı da bilinmektedir. Russell, bu nedenle insanların can sıkıntısı veren durumlardan kaçarak heyecan arayışı içerisinde olduğunu söyler: “Yeterince parası olanlar, durmadan bir yerden bir yere giderek, neşeyi, dansı, içkiyi birlikte götürürler; ama, nedense her yeni gittikleri yerde, bunlardan daha fazla bir heyecan beklerler. Hayatlarını çalışarak kazanmaları gerekenler ise, çalışma saatlerinde, paylarına düşen can sıkıntısına katlanmak zorundadırlar; ama, çalışma zorunluluğu bulunmayan zenginlerin de ideali, can sıkıntısından tam anlamıyla kurtulmuş bir yaşamdır” (Russell, 2004d: 33-34).

Russell, can sıkıntısının ahlakçılar için de hayati bir sorun olduğunu söyler. Ona göre insanoğullarının işlediği günahların, en azından yarısına neden olanında bu sıkıntıya düşme korkusu oldukça güçlüdür . Ancak Russell, can sıkıntısının bütünüyle kötü bir şey sayılmaması gerektiğini vurgular. Çünkü Russell’a göre can sıkıntısı iki türdür: Biri insanı verimli yaparken, diğeri aptallaştırır. Verimli yapanın, uyuşturucu maddelerin yokluğundan, aptallaştırıcı olanı ise hayati eylemlerin yokluğundan meydana geldiğini söyler (Russell, 2004d: 34).

Russell, can sıkıntısının mutluluğun önünde önemli bir engel olduğunu söylerken, heyecan isteğiyle bireyin yaşama sarıldığını da vurgular. Ancak mutlu bir hayat için de bireyin belirli derecede can sıkıntısına dayanabilme gücünün olması gerektiği ve bunun böyle olduğunun, gençlere öğretilmesi gerektiğini de belirtir.

Russell, yorgunluğun da mutsuzluğa neden olduğunu anlatır. Ona göre, aşırı olmayan yorgunluk, sadece vücut yorgunluğuna yol açar ve mutluluk yaratabilir, rahat bir uykuya ve iştaha yol açar, tatil günleri eğlencelerine karşı kişide bir heves uyandırır. Ama yorgunluk aşırı olunca, çok ciddi bir kötülük halini alır. Russell, modern toplumlarda vücut

yorgunluğunun azalıp, asabi yorgunluğun hakim olduğunu belirtir ve asabi yorgunluğun zorluğuna dikkat çeker. Çünkü modern hayatta şehir yaşamında bir gürültü hali vardır. İnsanın bu gürültüyü duymamak için harcadığı gayret onu yormaktadır. Bunun dışında Russell'a göre bir işte çalışan bireyler işten kovulmak korkusuyla varını yoğunu bu işe adadıkları için çok fazla yorulmaktadır. İnsanın yorgunluğu arttıkça, bu artışı durdurmasının güçleştiğinden de bahsetmektedir. Çünkü ona göre insan, yapmakta olduğu işin son derece önemli olduğuna ve bir süre dinlenmesinin her türlü felakete yol açacağına inanırsa, onu aksi yönde cesaretlendirmek çok güç olacaktır (Russell, 2004d: 42).

Russell, yoğun çalışma temposu içerisinde, bireylerde endişe ve korkunun hakim olduğunu ve korkunun da bütün biçimleri ile yorgunluk doğurduğunu söyler. Ona göre korku duymamayı öğrenmiş bir adam, günlük yaşama yorgunluğunu ortadan kaldırmıştır. Russell korku karşısında yapılması gerekeni şöyle ifade eder: “Her çeşit korku konusunda yapılacak en doğru iş; bu korku üzerinde, mantıklı ve sakin olarak, ama dikkatini yoğunlaştırarak düşünmek; korku ve konusunu her yönüyle tanıyincaya değin düşünmektir. Bu tanışıklık, korkunun korkunçluğunu yumuşatacak, konu tümüyle sıkıcı bir hale gelecek ve düşüncelerimiz, daha önce olduğu gibi irade gücüyle değil, sırf konunun ilgi çekici olmaması yüzünden başka yönle çevrilecektir” (Russell, 2004d: 44). Russell, korkunun insan hayatında önemli bir yeri olduğunu ve yorgunluğa neden olduğunu söyler. Korkunun üstesinden gelebilmek için de korkuyla yüzleşmenin önemine değinir. Korkuyu tanımanın bizi korku karşısında güçlü kılacağını belirtir.

Russell, endişeden sonra mutsuzluğun en büyük nedenlerinden birisinin de haset olduğunu söyler. Ona göre haset, insanın tutkularının en yaygını ve kökü derinlerde olanıdır. Haset yaş sınırı olmadan küçük-büyük herkeste görülebilmektedir. Russell, hasedin insan yaradılışının özellikleri içinde en kötüsü olduğunu söyler. Çünkü ona göre, hasetçi kimse, yalnız kötülük yapmak istemekle kalmaz, bu hasedi yüzünden kendisi de mutsuz

olur. Kendisinin olanlardan sevinç duyacağına başkasının elindekiler yüzünden acı çeker. Başkalarının elde ettiği avantajları, ortadan kaldırır, kendisi de aynı avantajlardan yararlanmak ister. Eğer bu duygu şiddetlenirse de bütün erdemleri sıfıra indirir ve üstün hünerlerin, ortaya konmasına engel olur. Russell, insanlığın mutluluğunu arttırmak için, hasedi azaltıp, hayranlığı arttırmamız gerektiğini söyler. Alçakgönüllülüğün de hasetle büyük ilgisi olduğunu belirtir. Çünkü ona göre alçakgönüllü kimseler, birlikte bulundukları kimselerden daha parlak başarılar elde edemediklerine inanırlar. Bu yüzden hasetçiliğe, haset yoluyla mutsuzluğa ve kötü niyetliliğe çok eğilimli olurlar. Russell hasedin rekabetle ilişkili olduğunu anlatmak ister. Modern dönemde de hasedin çok büyük bir yeri olduğunu söyler. Ona göre, yoksul varlıklıya haset eder, yoksulca ulus varlıklı ulusa haset eder, kadınlar erkeklerde haset eder, namuslu kadınlar namuslu olmadıkları halde ceza görmeyen kadınlara haset ederler. Bu durumda haset bir kötülük yumağı gibidir ve ondan bir iyilik beklenmez. Russell mutlu bir yaşam için hasedin azaltılması gerektiğini söyler. Hasedi azaltmanın yollarından biri de, yorgunluğu azaltmak olmalıdır der. Ama onun için bundan da önemli olan şey içgüdüyü doyurucu bir yaşam sağlamaktadır (Russell, 2004d: 47).

Çünkü ona göre insanların emeklerinin karşılığı doyurucu olmazsa yorgunluk artmakta ve birçok olumsuzluğa neden olan yorgunluk sonunda hasede de neden olmaktadır. Haset Russell'ın dediği gibi bir kötülük yumağı olarak, insanın çevresine kötülük saçmaktadır. Bu nedenle öncelikle insan emeğinin karşılığını almalı, umutlarını gerçekleştirmesine imkan veren bir hayata sahip olmalıdır. Aksi takdirde kibirle dünyaya bakmak hasedi getirecektir.

Russell, mutsuzluğun nedenlerinden birinin de kendi deyimiyle "işkence manisi" olduğunu söyler. İşkence manisinin bir delilik biçimi olduğunu da ekler. Ona göre, bazı kimseler, kendilerinin başkalarınca öldürülmek, hapsedilmek ya da herhangi büyük bir kötülük yapılmak istendiğini sanırlar ve çoğu zaman, bu hayali işkencelere karşı korunmak için

şiddetli hareketlere girişirler. İşkence manisinin kökü, bireyin başkalarına duyduğu sıcak sevgi ve derin saygının aynısını başkasından beklemesinden, kendi meziyetlerini olduklarından büyük görüp, istemedikleri halde başkalarına iyilik yapıp onlardan iyilik beklemesinden kaynaklanır. Russell, bireylerin işkence manisinden korunması için dört gerekçe gösterir: Birincisi, insan davranışlarının nedenleri, görüldüğü kadar özgecil değildir. İkincisi insanlar kendi meziyetlerini gözünde büyütmemelidir. Üçüncüsü insanlar kendilerine karşı ilgi duyduğu kadar başkalarından ilgi beklememelidir ve dördüncüsü diğer insanların sürekli işkence yapacak kadar bir diğerini düşünmediğini bilmelidir (Russell, 2004d: 63-67). Russell'ın anlattığı işkence manisi bireyin kendi kendisiyle olan problemidir. Düşüncede şekillenip arttıkça bireyin çevresine zarar vermesine neden olmaktadır. Psikolojik bir rahatsızlık, modern dönemde mutsuzluğun yaygın bir nedenidir.

Russell'a göre kamuoyu korkusu da insanın mutsuzluğunun en önemli nedenlerinden biridir. Her insan çevresinin kendisinden hoşnut olması için çabalamaktadır. Bu nedenle din ve ahlak gibi çoğunluk tarafından kabul olmuş kurumlara sarılmakta, günün önyargılarını benimsemektedir. Kamuoyu korkusu, daha önce de belirtildiği gibi, Russell tarafından ezici ve gelişmeyi engelleyici olarak kabul edilir. Böyle bir korku, güçlü bir biçimde duyulduğu sürece, Russell'a göre, gerçek mutluluğu sağlayacak ruh özgürlüğüne kavuşmak imkansız olacak ve insanlık mutsuz olacaktır (Russell, 2004d: 77).

Russell, modern dünyada insanların mutluluğa erişmesini engelleyen nedenlerin insanın kendi içinde olduğunu söyler. Çünkü ona göre, geçmişte insanın mutsuz olmasına engel olan somut nedenler artık yoktur. Ama modern insanın mutluluğunu engelleyen nefret, budalalık, sapık inançlar gibi şeyler insana mutsuz bir dünya sağlar (Russell, 1965a: 37). Yani Russell'a göre insanı mutsuz eden dış etmenler değil insanın kendi düşünce yapısıdır.

Russell, mutsuzluğun çok yaygın olduğunu anlattıktan sonra mutluluğun mümkün olup olmadığını sorgular iki türlü mutluluk olduğunu söyler. Birisinin herkes için, öbürünün ise yalnız okuyup yazabilenler için

mümkün olduğunu belirtir. Bu iki mutluluğu bir örnekle anlatır: “Bahçıvanın mutluluğu beden çabasına, yeterince çalışmaya bağlıdır. Yıl boyunca tavşanlarla savaşıyor ve onlar hakkında, İngiliz polisinin bolşeviklerden bahsettiği gibi söz eder; onların alçak, düzenbaz ve yırtıcı olduklarına inanır; kendileriyle başa çıkabilmek için onlar kadar kurnaz olmak gerektiğini söyler. Yetmiş yaşını çok aşmış olmasına karşın, bütün gün çalışır, eviyle işyeri arasındaki otuz kilometrelik yolu her gün bisikletle gider gelir; ama neşe kaynağı hiç kuramaz, bunu da ‘o tavşanlar’ sağlar. Bilim adamının yaşamında ise mutluluğun her şekli bulunur. İşlerinde mutludurlar. Zekalarının yüksek katlarını işlerine vermişlerdir ve bu yüksek katları, herhangi bir eylemde bulunmalarına gerek duyulmayacak konulara karıştırmazlar. Yeteneklerini sonuna değin kullandığı bir işi vardır; yalnız kendisince önemli olmakla kalmayıp hiçbir şey anlamadıkları zaman bile halk tarafından önemli sayılan sonuçlar elde etmektedirler” (Russell, 2004d: 79-81). Russell, mutsuzluk adına çizdiği kötümser tabloda mutluluğun da mümkün olduğunu sözlerine ekler. Mutluluk da herkesin dünyasına göre değişerek şekillenir. Her insan kendi yaşam standardında huzuru buldukça mutlu olur.

Russell, insanların ikinci bir meslekle uğraşmalarının onları mutlu edebileceğini söyler. Çünkü meslek uğraşları, katı gerçekten kurtuluşun ve katlanılması güç acıların unutulmasını sağlayabilir. Temelli mutluluk ise, insanlara ve etrafa karşı dostça ilgili duymaya dayanır. Russell, bir insanın başkalarına karşı içtenlikle davranmasının, onlar için bir mutluluk kaynağı olacağını ve kendisinin de iyilikle karşılık göreceğini söyler. Ona göre bir kimsenin başkalarıyla her türlü bağlantısı, kendisinin hem ilgi hem sevgi gereksinimini karşılar, nankörlükle pek ender karşılaşacağından ve karşılaştığı zaman da fark etmeyeceğinden üzüntüye düşmez (Russell, 2004d: 84-85).

Russell, bir insanın mutlu olabilmesi için hayattaki heveslerini ve hoşnutluklarını yitirmemesinin gerektiğini söyler. Modern dünyada bazı

insanların hayatın engellerine karşın, heves ve hoşnutluklarını sürdürebildiğini ancak bir kısmının psikolojik iç uyumsuzluklar nedeniyle bunları sürdüremediğini ve bu nedenle mutsuz olduğunu belirtir. Russell'a göre hoşnutluk ve heves kırıklığının başlıca nedenlerinden biri insanın sevilmediği duygusuna kapılmasıdır. Bunun aksine sevilme duygusu heves ve hoşnutluğu arttırmaktadır. Güven duygusunun da mutluluk sağladığını söyleyen Russell, güven duygusunu doğuran şeyin sevmek değil seilmek olduğunu belirtir. Sevginin ortaya çıkmasına engel olan psikolojik ya da toplumsal nedenlerin varlığından bahseder (Russell, 2004d: 85-86).

Russell'a göre, toplumda ahlak ve basiret adına tedbirli olmak istenir, bunun sonucu olarak da sevgide cömertlik hoş görülmez. Bu da insanlığa karşı çekingelik ve öfkeyi doğurur; çünkü böylece, birçok insan yaşamları boyunca temel gereksinimlerinden yoksun edilmiş olur (Russell, 2004d: 87-101). Russell için insanın mutluluğunda insanın psikolojik durumu oldukça önemlidir. Sevmek ve seilmek insanın hayata hoşnut bakmasını sağlayarak onu mutlu kılar. Ancak ahlaklı olmak adına birtakım duygular toplum tarafından bastırılır. Sevgide kısıtlamaya gidilir. Bu da insanların birbirlerine çekingin davranmalarına neden olarak mutsuzluk sağlar.

Russell, geçmişten bu yana sürüp gelen kurumlar içinde en bozulmuşunun aile olduğunu ve bozuk aile düzeninin de mutsuzluğa neden olduğunu söyler. Aile mutsuzluğunun da psikolojik, ekonomik, sosyal, eğitimsel ve politik olmak üzere çok farklı nedenlerden kaynaklanabileceğini anlatır. Russell, işin mutluluk mu yoksa mutsuzluk mu getirdiğinin de tartışılması gerektiğini söyler. Ona göre, iş yükü çok fazla olmamak koşuluyla çalışmak aylıklıktan daha iyidir. Çünkü çoğu insan zamanını kendi dilediğince geçirmekte özgür bırakıldığı zaman, yapmaya değecek kadar zevkli bir şey bulmakta güçlük çeker. Üstelik karar verdikten sonra da, başka bir uğraşının daha hoş olacağı duygusu kendisini tedirgin eder. Bu durumda Russell, işin can sıkıntısını önleme bakımından gerekli olduğunu söyler. Russell için insanın hayatına temel teşkil bir takım ilgilerin varlığı da mutluluk

için önemlidir. Çünkü bu tarz ilgiler, kişinin boş zamanlarını doldurmasını sağlayarak kendisini daha ciddi düşüncelerin yorgunluğundan kurtarmaktadır. Russell, insanın hayatta pratik önemi olanlar dışında hiçbir şeye karşı ilgi duymamasının onu mutsuz ettiğini belirtir. Modern hayatın getirdiği endişe bireyi oldukça rahatsız eder. Endişeden kurtulabilmek için de, yaşama isteği duymalı ve hayattan zevk almayı sağlayacak ilgileri arttırabilmek gerekir (Russell, 2004d: 102-125).

Russell, mutluluğun olması için insanların çaba sarf etmesi gerektiğini söyler. Bununla birlikte tevekkülün de öneminden bahseder: “Akıllı bir adam, önlenmesi mümkün talihsizlikler karşısında elini kolunu bağlayıp oturmamakla birlikte, kaçınılmaz talihsizlikler için ne zaman, ne de duygu israf eder; hatta önlenmesi mümkün olanları önlemek için harcayacağı çaba, önemli bir amaç yolunda ilerlemesini durduracaksa, onlar için bile hiçbir şey yapmaz. Çoğu kimse en küçük aksaklık karşısında endişe ya da öfkeye kapılır ve bu yüzden daha yararlı bir biçimde kullanabileceği enerjiyi israf eder. Tevekkül iki türdür, birinin kökü umutsuzluk, öbürünün ise gerçekleşmesi mümkün olmayan umuttur. Birincisi kötü, ikincisi iyidir. Herhangi ciddi bir başarı sağlama umudunu yitirecek derecede yenilgiye uğramış bir kimse umutsuzluktan ileri gelen tevekkülü öğrenip benimsemiş olabilir. Tevekkülü gerçekleştirilmesi mümkün olmayan umuda dayanan kişiye bambaşka bir biçimde davranır. Gerçekleştirilemeyecek olan bir umut, büyük ve kişilik dışı bir umuttur. Giriştiğim kişisel faaliyetler ne olursa olsun, ölüm ya da bazı hastalıklar beni alt edebilir; düşmanlarca yenilgiye uğratılmış olabilirim; başarıya götürmesi olanaksız, yanlış bir yol seçtiğimi görebilirim. Tam anlamıyla kişisel umutların bin bir biçimde boşa çıkmasına engel olunamayabilir, ama kişisel amaçlar insanlığın daha geniş amaçlarının bir bölümüyse, başarısızlık tam bir yenilgi olmaz” (Russell, 2004d: 126-129). Russell, tembellikten doğan eylemsizliğin insan için zararlı olduğunu belirterek insanın umut içinde çaba sarf etmesinin önemini anlatır. İnsanların bir şeyler için çaba sarf etmeden mutlu olamayacağına inanır.

Russell, için insanı mutlu yapan öğeler dört tanedir bunlardan birincisi sağlık ,ikincisi yoksulluğa düşmeyecek kadar varlık, üçüncüsü yakınlarımızla iyi geçinme, dördüncüsü de işte başarıdır. Ona göre, mutlulukta en önemli unsur sağlıktır. Çünkü bazı hastalıklar vardır ki, onlara yakalandı mı kurtulmak zor olur. Bazı hastalıklara karşı direnç gösterilirken, bazılarına karşı hiçbir şekilde direnç gösterilememektedir. Russell'ın ikinci unsur olarak gördüğü yoksulluğa düşmeyecek kadar varlık ise orta halli olmayı, yani kanaatkar olmayı ve savruk olmadan huzurlu ve mutlu yaşamayı anlatır. Üçüncü unsur olarak aldığı yakınlarla iyi geçinme de, rahatlık ve huzur sağlayarak hayatı yaşanılır kılar. Russell'ın dördüncü unsur olarak aldığı başarılı bir iş ise harcadığı gücün boşa gitmediğini göstererek onu mutlu etmektedir (Russell, 1972a: 18-23).

Russell'a göre, felsefeyle ilgilenmek de, mutluluğu artırır; ancak diğer bütün işlerde olduğu gibi bu işi de iyi yapmak şartıyla felsefe insana mutluluk verebilir. Onun için önemli olan felsefeye gerekli ilgiyi göstererek iyi çalışmaktır (Russell, 1972a: 21-22).

Russell'a göre mutluluk insan hayatında önemli bir unsurdur. Huzurlu ve değerli bir hayat mutluluktan geçer. Mutlu olmak için de insan önce mutlu olmayı istemeli ve mutluluğunu bozan şeyleri ortadan kaldırmak için çalışmalıdır.

2.3. SİYASİ BİR VARLIK OLARAK İNSAN

2.3.1. İnsanın Bir Toplum Halinde Yaşama İsteği

Bertrand Russell'a göre insanlar birtakım çıkarları nedeniyle birbirlerine ihtiyaç duyar. Bu nedenle de topluluk halinde yaşarlar. Ona göre bir ulusu oluşturan öğeler duyarlılık ve içgüdüdür. Duyarlılıktan kasıt benzerlik duyarlılığı iken, egemen içgüdü ise aynı gruba ait olma içgüdüsüdür. Russell, içgüdüden şöyle söz eder: "İçgüdü, koyun sürüsü veya

sürü halinde yaşamaya alışık herhangi bir hayvan grubunun içgüdüsünün bir uzantısıdır. İçgüdü ile uyum içinde olan duyarlılık aile oluşturma duygusunun daha ılımlı ve daha uç bir uzantısı gibidir. Bu tür duygular bir ulusun kolayca bir devlete dönüşmesini sağlar. Eğer bir vatandaş bir şeye karşı çıkarsa, bunun zaman içerisinde hükümetinin de az çok onun gibi düşüneceğinin bilinçli umuduyla yapar; oysa yabancı bir hükümete karşı çıkarken böyle bir umut gerekli değildir bu grup içgüdüleri bir ulusu teşkil eden şeydir ve onu önemli kılan şey ulusun sınırlarının devletin de sınırları olması gereğidir” (Russell, 2004e: 82-83).

Russell, insanların topluluk içinde yaşamalarının çıkarlarına uygun olduğunu ama isteklerinin bir kovan içindeki arıların isteklerinin tersine, büyük ölçüde bireysel olduğunu bu nedenle de toplumsal yaşayışın güçlükleriyle karşı karşıya kaldıklarını söyler. Ona göre insanlar toplu halde yaşadıkları zaman bir yönetim zorunlu olur. Çünkü insanlar bireysel düşünür. Yönetim olmadığı zaman topluluğun çok az bir bölümü yaşayabilir. Ancak yönetim içinde de iktidarın eşitsizliği olduğundan, en çok iktidara sahip olanlar iktidarlarını sıradan vatandaşların isteklerine karşıt olarak kendi isteklerini gerçekleştirmek için kullanırlar. Bu da insanların mutluluğu için anarşizm ve zorbalık arasında bir uzlaşma zorunluluğunu gerektirir (Russell, 2002a: 191). Russell insanların toplum halinde yaşayıp birbirlerine ihtiyaç duydukları halde büyük ölçüde bireysel oldukları, güç ölçüsünde bireyselliğini kullandıklarını anlatmak ister. Her insanın kendi istekleri vardır ve bu istekler çatıştıkları yerde uzlaşma olmazsa yıkıcı sonuçlar doğabilmektedir.

Russell insanları toplu halde yaşamaya iten örgütlenmenin bireyi iki yoldan etkilediğini söyler. Bunlardan ilki bireyin kendi çıkarları için düşünülmüş olan örgütler, diğeri de bireyin kendi çıkarı olduğu varsayılan çıkarlar için düşünülmüş örgütlerdir. Bunların dışında bir de bireyin başkalarının meşru çıkarına aykırı yol tutmasını önlemek için düşünülmüş örgütler vardır. Russell, bu örgütlenmelerde hakim olan bir takım kurallar olduğunu ve bunların da gelenekten kaynaklandığını söyler. Ona göre, din

kuralları; meslek kuralları gibi kurallar bireye toplum tarafından dayatılan son derece zorlayıcı kurallardır (Russell, 2002a: 191-193). Russell'ın zorlayıcı kurallar olarak bahsettiği gelenekten kaynaklanan kurallar bireyin topluma ait bir varlık olarak yaşaması için zorunludur. İktidarın eşitsizliğini meşrulaştıran bu kurallar bireyin özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Russell, insanın çıkarları nedeniyle toplumda yaşamasına rağmen büyük oranda yalnız olduğunu söyler. Öz çıkarlarını korumak için de din ve ahlaka ihtiyaç duyduğunu anlatır. İnsanın ileride kazanacağı avantajlar uğruna toplum içinde o anki yaşadığı tatminden vazgeçmeyişiñin can sıkıcı olduğunu belirtir: “Can sıkıntısını bir kenara atanlar, iç çatışmalarının sona ermesiyle birlikte taptaze bir enerji ve güç duygusuyla dolar ve, her ne kadar bazen sonları felaket de olsa, mistiklere yabancı olmayan ama sıradan insanın erdemleriyle asla ulaşamayacağı Tanrısal bir coşkuya kapılırlar. Doğalarındaki yalnızlık kendini ortaya koyar ama akıl varlığını sürdürürse yeniden mitlerin ardına gizlenmesi gerekir. Mistik, Tanrı ile bir olur ve sonsuzlukla özdeşleştiğinde komşusuna karşı görevlerinden azat edildiği hissine kapılır. Anarşist isyankar daha da başarılıdır: O Kendinin Tanrıyla bir olmayıp, Tanrı olduğunu düşünür. Bizim maddeye ve komşularımıza olan bağımlılığımızın göstergeleri hakikat ve görev hissi Tanrı olan adam için artık söz konusu değildir; diğerleri için ise hakikat kendi önermeleri, görev de kendi buyrukları demektir. Kendi başımıza ve çalışmadan yaşayabilseydik, hepimiz bu bağımsızlığın getirdiği bu coşkunun tadını çıkarabilirdik, fakat bizler böyle bir şeyi yapamadığımıza göre, bunun tadını ancak deliler ve diktatörler çıkarıyor” (Russell, 2004f: 20). Russell, insanların toplumdaki bağımsız olarak yaşayamamasına dert yanıyor. İnsanların geleneğe bağlandıkça öz benliklerini yitirip bağımsız olamadığını anlatıyor. İnsanların kendi başına yaşayamadığı müddetçe gerçek anlamda bağımsızlığın tadını çıkaramayacağını söylüyor.

Russell, modern çağda toplumların endüstri toplumu olduğunu ve endüstrileşmenin de toplumu daha organik bir hale getirdiğini söyler.

Russell'ın deyimiyle: "Tıpkı hücrelerden oluşan insan vücudunun, her biri ayrı birer hücre olan protozoerler grubuna göre, daha organik bir yapı meydana getirmesine benzer. Protozoerlerin her hücresi hayatlarını sürdürmek için gerekli işlerin hepsini görebilirler: Ne diğer hücrelerin yardımına gerek duyar. Ne de onlar öldüğünde ölümle karşı karşıya gelirler. İnsan vücudunu oluşturan hücrelerin ise böyle bağımsız olma durumları yoktur; tersine insan vücudundaki hücrelerin hepsinin de bütününe yaşaması için gerekli, hiç değilse yararlı olan ayrı görevleri vardır ve hayat için gerekli işlerini sürdüren organlardan birisi zedelenip yok olunca, diğerleri de yok olur" (Russell, 1979: 31). Russell'a göre endüstrileşmiş bir toplumda hiç kimse kendi kendine yeterli değildir. Hiç kimse kendi geçimi için gerekli malları üretemez; buna karşılık herhangi bir malın çok miktarda üretimini ya da o mal için gerekli makinenin yapımını sağlayan bir süreçte görev alır. Endüstrileşme yoluyla bütün bir topluluk sıkı sıkıya bir araya gelir ve her üyenin yaşamı, diğer bütün üyelerin yaşamalarına bağımlı bir özellik gösterir. Russell'a göre insan vücudu gibi endüstriyel toplumların da yaşamaları için kesinlikle gerekli birtakım organları vardır; bunların bozulması, durması, organizmanın bütününe felcine yol açar (Russell, 1979: 32).

Russell, toplumdaki bireylerin birbirine olan bağlılığı arttıkça hükümetlerin de önemini arttığını söyler. Çünkü bu durumda kişilerin tutum ve davranışları, toplumun diğer üyeleri üzerinde daha geniş kapsamlı etkiler yaratmaya başlar; bundan dolayı da bu tutum ve davranışın toplum yararı açısından daha sıkı denetlenmesi gereği ortaya çıkar. Böylece kişisel özgürlük, ya da başka bir deyişle yaşamın anarşik yanı, gücünü yitirir. Yaşamın anarşik yanı derken de, kişinin yalnızca kendi isteklerini kollamasını anlatır (Russell, 1979: 32-33). Kişi bir toplum içerisinde kendine yer edindikçe özel isteklerini bastırıp toplumun yararına olacak davranışlarda bulunur. Böylece kişisel özgürlüğünü topluma ait olmak adına terk eder.

Russell, bireyin toplum yararı görmeden bugüne kadar yaptıkları birçok yararlı işin olduğunu söyler. Bu tarz insanlar Kopernik(1473-1543),

Galile(1564-1642), Newton(1642-1727), Darwin(1809-1882) gibi büyük insanlardır. Russell bunlara “yaratıcı olanlar” der. Bunların dışında kalanlar ise “yaratılana sahip çıkanlar” dır. Ona göre gerçek büyük davranış ise “yoktan var etmek” yani yaratmaktır (Russell, 1966: 72-73). Russell’ın yaratmak derken de anlatmak istediği bilimsel bilgi üretmektir. Bilimsel bilgi hem topluma hem de bireye yararlı olan bilgidir.

Russell, toplum halinde yaşamak bir zorunluluksa insanın kendisine ve ailesine karşı sorumlulukları olduğu gibi içinde yaşadığı, her gün ilişki kurduğu, etkilediği ve etkilendiği topluma karşı da sorumlulukları olduğunu söyler. Toplumun da aynı şekilde bireye karşı sorumluluk ve görevleri vardır. Çünkü başta da belirtildiği gibi birey ve toplum iç içedir; biri olmadan diğeri varlığını sürdüremez böyle bir ilişki ve beraberliğin devam etmesi için de bir takım görevler gereklidir. Russell için iyi olan da toplumu meydana getiren bireylerde aranmalıdır. Birey, kendi değerlerine sahip olacak, toplumun genç iyisine katkıda bulunacaktır. Russell bireyin bir hiç konumuna indirgenmesine karşı çıkar ancak toplum ve birey mutluluğu söz konusu edilerek, bir tercih yapmak gerektiği zamanda toplum mutluluğunu birey mutluluğuna tercih eder. Mutluluk onun için iyi yaşam anlamına gelirken, iyi yaşamın bireysel değil, toplumsal olması gerektiğini vurgular (Elmalı, 2005: 155-156). Russell, bireyin toplumsal bir varlık olarak, topluma ait olmak adına kendi özgürlüklerinden vazgeçmesini eleştiriyordu. Çünkü onun eleştirdiği toplumsal düzen iktidara aitti. Tüm insanlığın iyiliğinden ziyade belli bir ailenin, ırkın, milletin iyiliğini öngörüyordu. Russell’ın toplumsal mutlulukla anlatmak istediği ise kolektif anlamda tüm insanlığın mutluluğudur.

Russell için mutluluk insan hayatında önemli bir unsurdur. Öyle ki mutlu olmayan insanın yaşama arzusu yok edilmiştir. Ancak çağdaş yaşama baktığımız zaman insanların dünyasına egemen olanın mutluluk değil de mutsuzluk olduğunu gördüğümüzü söyler. Mutsuzluğun nedenlerini güzel bir şekilde tasvir ederken bunun üstesinden bencillikle gelinemeyeceğini

insanlığın sadece kendi ailesi ya da ulusu için değil kolektif anlamda insanlık için düşünüp eylemesinin gerekliliğine dikkat çeker.

2.3.2. İnsan İçin Özgürlüğün Önemi

Russell'a göre özgürlük, isteklerin gerçekleşmesini önleyen dış engellerin yokluğu anlamına gelirken birey için oldukça önemli bir olgu olduğunu söyler.

Russell, toplum içinde herkesin birbirini boğazlamak istemesiyle özgürlüğün yok olacağını ve barışçı istekleri arttırarak daha özgür bir ortam olabileceğini söyler. Yani insanların hayatlarını yönlendiren istekleri değiştirmekle mutluluğun olabileceğini anlatır. Psikolojik unsurların toplumdaki öneminden bahseder. İnsan doğası, hep dış koşulların ona uydurulması gereken bir başlangıç noktası olarak kabul edilmişken, Russell'a göre, dış koşullar insan doğasını değiştirir; karşılıklı etkileşim ile aralarında bir uyum sağlamaya çalışır. Bir ortamdan alınıp, bir başka ortama konulan bir kimse özgür değildir. Ama bu yeni ortam, ona alışmış olanlara özgürlükler sağlayabilir. Bu nedenle, Russell, özgürlük konusunu, değişen ortamla birlikte isteklerin de değişebileceğini hesaba katmadan ele almaz. Ancak evrensel olup toplumdaki topluma değişmeyen isteklerin varlığına da dikkat çeker. Bunlar; yemek, içmek, sağlık, giyinme, barınma, seks ve çocuk sahibi olma gibi temel gereksinimlerdir. Bunlardan yoksun olan bir kişi de Russell'a göre özgür değildir (Russell, 2005: 192-193).

Russell'a göre insanın özgürlüğü çok önemlidir. Bir şey yapmak isteyen, yapacağı şey gerçekten de değerli çıkacak bir insanın özgür olması gerekir. Russell, insanlık tarihinde yapılmış olan en güzel işlerin özgür bir ortamda ortaya konulduğunu söyler (Russell, 1972a: 219). Ona göre baskıcı bir ortamda zihnin özgürce düşünmesi ve yaratıcı olması mümkün değildir.

Russell, modern toplumda endüstrileşmenin kişilerin özgürlüklerini topluma göre azalttığını; buna karşın toplumun özgürlüğünü doğa karşısında arttırdığını söyler. Ona göre kişisel tutku ve eğilimlerin yok olması da, bireyciliğin gücünü yitirmesine yol açar. Böyle bir ortamda da, sanat, serüven eğilimi, ve bireysel duygular serpilip gelişemez. Çünkü, Russell'a göre bunların gelişmesi bir yandan insanın kendi kişiliğinin korumasına; öte yandan başkalarının kişiliklerine de değer verilmesi bağlıdır (Russell, 1979: 36-37). Russell, yaratıcı kişiler; bilim adamları ve sanatçılar için özgürlüğün zorunlu olduğunu söyler. Bu gibi kişilerin devlet yetkilileri tarafından her an denetlenmemesi gerektiğine dikkat çeker. Ona göre bu gibi yaratıcı kişiler, o günün egemen olan ön yargılarına uyan eserler vermek zorunda kalmamalıdır. Çünkü özgürlük olmazsa çağının ilerisinde olan kişiler kısır duruma düşerler. Başlangıçta çoğunluğa aykırı gelen yeni düşünceler toplumun gelişmesine katkıda bulunur. Toplum için gerekli olan, onların eserlerini özgürce yaratıp özgürce yayabilmeleridir. Russell, daha iyi bir dünya için yaratıcılığın özgürlüğe kavuşturulmasına dikkat çeker (Russell, 1979: 125).

Russell'ın özgürlükle anlatmak istediği bir kültür işi değildir. Ona göre, hiç kimse tamamen özgür değildir, aynı zamanda köle de değildir. Her insan özgür olduğu ölçüde, davranışını uydurmak zorunda olduğu bir birey ahlakına da muhtaçtır. Bu ahlak bağlı olduğu topluluğun ahlakı değildir. Genel olarak, benimsenmiş töre ve inançlara eleştirci bir gözle bakmayı gerektirir. Russell, toplum düzeninin birer amaç değil, araç olduğunun unutulmaması gerektiğini söyler. Ona göre toplum, dıştan seyredilmesi hoş olmak için değil, onu meydana getiren insanlara mutlu bir hayat sağlamak için vardır ve bu amaç için var olmalıdır (Russell, 1972a: 213-214).

Russell, insanın özgürlüğüne karşı olan engellerin iki türlü olduğunu söyler. Bunlar fiziksel ve toplumsaldır. Russell bunları örnekle açıklar: "Toprak insanların yaşaması için yeterince ürün vermeyebilir; ya da öbür insanlar onların yiyecek bulmalarına engel olabilir. Toplum, özgürlük

önündeki bu fiziksel engelleri azaltır buna karşın toplumsal engeller koyar. Ancak burada toplumun isteklerimiz üzerinde yaptığı etkileri dikkate almazsak yanılgıya düşeriz. Karıncaların ve arıların, her ne kadar örgütlenmiş toplumlarda yaşıyorlarsa da, toplumsal görevleri olan eylemleri her zaman kendiliğinden gerçekleştirdikleri varsayılabilir” (Russell, 2005: 194). Russell, insanın özgürlüğünün fiziksel ve toplumsal nedenlerle engellendiğini anlatır. Fiziksel nedenler toplumsal yapıdan kaynaklanan doğal nedenleri oluştururken bunların ortadan kalkması yine topluma bağlıdır. Ancak bunlar ortadan kalkmış olsa bile toplumun insan davranışlarına olan etkisi özgürlüğün önünde güçlü bir engel olarak hep vardır.

Russell, özgürlüğün politik düzende yeterince tercih edilmediğinden bahseder. Çünkü insanlarda herkesten daha güçlü ve zengin olma beklentisi hep var olmuştur. Özgürlüğün olduğu bir ortamda da kendi mutluluklarını elde etmek için her türlü adaletsizliğe evet diyebilen insanlar olacaktır. Ancak Russell’a göre iyi bir eğitimle gelen özgürlük, politik düzeni destekleyen bir unsurdur. Özgürlüğü arttırmak için de coğrafik, ekonomik ya da bazı ortak inançların tanımlandığı alt gruplarda kendi kendini yönetim kültürünü geliştirmek gerekir. Russell’a göre özgürlük, özerklik gerektirir. Herhangi bir insan grubu, ulus olma, ticaret yapma ya da bir dine ait olma gibi nedenlerden kaynaklanan güçlü bir ortaklık bilincine sahip olduğu zaman, dış dünya için çok fazla önem taşımayan meselelerin tamamında kendi hür iradesini kullanmalıdır, ama özgürlük kimseye başkalarının işine karışma ya da onları engelleme hakkını da vermez. Sonsuz özgürlük anarşi ile elde edilemez. Ona göre özgürlük ile devlet yönetimini bağdaştırmak zordur. Devlet yönetiminin özünde gücü ellerinde tutanların arzu ettikleri belli amaçları güvence altına almak için güç kullanımı vardır. Bir grubu ya da bireyi güç kullanarak baskı altına almak az ya da çok zararlıdır. Russell, devlet tarafından kullanılan gücün bir faydası ya da amacı olabileceğini ancak insanların birbirlerine güç kullanmalarının haklı bir tarafı olamayacağını anlatmak ister. Ona göre hiç kimse ailelerin, çocuklarına kötü muamele yapabilecekleri sonsuz özgürlüğe sahip olma hakkını savunamaz.

Bazı insanlar diğerlerine şiddet uygulamak istediği sürece tam bir özgürlükten söz edilemez. Tam bir özgürlükten söz edilmesi için hem şiddet isteğinin dizginlenmesi hem de mağdurların sıkıntı çekmeye terk edilmemesi gerekir. Bu nedenle Russell için, bireyler ve toplumlar kendi iç meselelerinde sonsuz özgürlüğe sahip olabilme haklarına karşın diğerleriyle olan ilişkilerinde tam bir özgürlüğe sahip olma hakları yoktur (Russell, 2004e: 20-23).

Russell, toplumsal düzende hem hükümet hem de yaşamın özgürlük kısıtlamalarından ibaret olduğunu ve özgürlüğün de en büyük siyasi iyilik olduğunu söyler. Diğer insanların özgürlüğüne saygı duymanın da, pek çok kişide doğal bir etki olarak bulunmadığına dikkat çeker. Ona göre insanlarda egemen olanlar kıskançlık ve güç isteğidir. Bunlar da bir kimsenin, başkalarının yaşamına karışmaktan zevk duymasına neden olur (Russell, 2006: 125,126).

Russell, her ne kadar yasaların özgürlüğü engellediğini kabul etmiş olsa da bir takım davranışların yasalarla kısıtlanması gerektiğini, çünkü bunların özgürlük kapsamına dahil olmamakla birlikte anarşist bir düzen yarattığını söyler. Ona göre yasaklanması gereken en önemli hareketler; hırsızlık, şiddet suçları ve rejimi güç kullanarak yıkmayı amaçlayan örgütler oluşturmaktır. Russell, hırsızlık amacı ile bir araya gelmiş bir grup insanın, kamuoyu onlara karşı güç kullanarak kendini etkili kılmadıkça çoğunluğun fikrine karşı koymaya hazır olduğunu, bu gücün onları toplum içinde alçaltma yolu ile de kullanabileceklerini söyler. Zayıf bir insanın özgürlüğünü sağlayabilmek için de şiddet suçlarının engellenmesine dikkat çeker. Eğer engellenmezse, toplumdaki gelenekler daha da sertleşir ve seyrek görülen eylemler yaygınlaşır. Russell'ın üçüncü gruba aldığı zorluklar ise özgürlüğe yapılan en köklü müdahaleyi içerir ve en ciddi olanıdır. Russell, şiddete eğilimi olduğu için suç işleyen kişinin cezasının ona acı çektirmek değil, daha yararlı güdülerini ortaya çıkarmayı amaçlayan psikolojik tedavi görmesini sağlamak olması gerektiğini düşünür (Russell, 2006: 125-137). Russell, bireyin arzuladığı her davranışı gerçekleştirmesinin özgürlük olmadığını

anlatmaya çalışır. Kişilerin davranışları birbirlerinin özgürlük alanına müdahale ettikçe bunun özgürlük olmaktan çıktığını belirtir. Özgürlük olarak kabul görmeyen bu tür davranışlar da anarşist içerikli yıkıcı eylemlerdir. Ona göre bu tür davranışlara aynı şekilde karşılık vermektense insanlarda yararlı güdüler ortaya çıkarmak gereklidir.

Russell'a göre özgürlük oldukça önemli olup ciddi bir şekilde incelenmesi gereken bir unsurdur. Russell, tehlike altında olan ancak buna rağmen herkesin arzuladığı özgürlük biçimlerinin varlığına dikkat çeker, bunların önüne geçilmesi zor olan olumsuz özgürlük biçimleri olduğunu söyler. Herhangi bir örgütteki memurların ya da hükümetin saplantılı hale gelmesi ve bireyleri çeşitli zorbalıklara maruz bırakması, bunun yanında örgütler arasındaki çelişkilerin gittikçe artarak zarar verici hale gelmesi özgürlüğün önündeki önemli engellerdir. Güç arzusu ile gelen zorbalık ve fikir ayrılıkları özgürlük kısıtlamalarına neden olmaktadır (Russell, 2004a: 51-52).

Russell, bireysel özgürlüğün maddi ve ekonomik değil; düşünsel ve ruhsal özgürlük olduğunu söyler. Ona göre özgürlüğü elde etme çabası ekonomik düzende olacak bir değişiklikte başarıya ulaşamaz; bunun için yöneticilerin diktatörlüklerine karşı sürekli olarak direnen düşünce özgürlüğünün elde edilebilecek şeylerin en değerlisi olduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir. Russell, gerek okullarda, gerekse ekonomik devrimcilerin hazırladıkları planlarda özgürlüğe gereken önemin verilmediğini söyler. Özgürlüğün maddi amaçların egemenliği sonucu yok olma tehlikesi geçirmekte olduğundan bahseder (Russell, 1979: 203-204).

Russell, bireysel özgürlüğün özgür düşüncede ortaya çıktığını kabul eder. Ona göre özgür düşünce genel anlamıyla geleneksel dinsel dogmaları kabul etmeyen düşünce demektir. Özgür olan şey veya kişi bir dış zorlamayla karşı karşıya değildir. Düşünce, var olan birtakım dış yönlendirici etkenlerden bağımsız ise özgür olur. Russell'a göre bazı fikirleri benimsemek veya onlara karşı olmak; ya da bazı konularda bir şeye inandığımızı veya inanmadığımızı dile getirmek ceza yaptırımlarına yol açıyorsa düşünce özgür değildir.

Düşüncenin özgür olmasının ilk koşulu, düşünceyi açıklamaya karşı konmuş olan yasal cezaların kaldırılmasıdır. Eğer bir fikrin açıklanması insanın geçimini kazanmasını olanaksız kılıyorsa düşünce özgür değildir. Eğer düşünce inançlar arası rekabete açıksa, yani bütün inançlar açıkça dile getirilebiliyor ve hiçbir yasal veya parasal çıkara ya da kayba konu olmuyorsa düşünce özgürdür denilebilir. Russell, din ve politikada ise özgür düşüncenin olmadığını söyler. Ona göre, bu alanlarda bilimsel bilgi olmamasına rağmen herkes dogmatik bir inanca sahip olmaya kendini sorumlu hisseder ve bu da özgür düşüncenin önüne bir set çeker (Russell, 2005: 163-170).

Russell, fanatizmin de özgür düşüncenin önündeki engellerden biri olduğunu söyler. Ona göre insanlar politikanın önemi hakkındaki fanatik inançlarını devam ettirdikleri sürece politik konularda özgür düşünce imkansız hale gelir. Ayrıca propagandanın da özgür düşünceyi engelleyen önemli bir unsur olduğunu belirtir. Propaganda ciddi kanıtlar öne sürmeden, inançların irrasyonel kaynaklarını harekete geçirir, para ve güç kullanarak en çok reklam yapana haksız bir üstünlük sağlar. (Russell, 2005: 163-182). Russell, ekonomik baskının özgür düşünce önünde büyük bir engel teşkil ettiğini anlatır ve bu baskının kalkması gerektiğini vurgular.

Russell, ilkel insanlar arasında kişisel özgürlük sorununun olmadığını, çünkü öyle bir gereksinimlerinin olmadığını söyler ona göre bu sorun uygar insanlar için vardır ve uygarlık arttıkça sorun da daha acil bir hal almaktadır. Uygar insanlar içgüdüsel eylemlerinde daha az toplumsal davranmaktadır ve uygarlaşma durdurulmadığı sürece, toplum içinde özgürlük sorunu daha da ağırlaşacaktır. Russell, özgürlüğün önündeki engelleri kaldırmada devletin yardımcı olabileceğini vurgular, insanların yaşamlarını düzenlemede devletin oynadığı rolün önemli olduğunu söyler. Ona göre, devletin yararlarının, özgürlükleri en az zedeleyecek şekilde güvence altına alınması gerekir. Bu da beslenme ve sağlık için devlet baskısının göze alınması anlamına gelir (Russell, 2005: 195-196). Russell, uygar bir toplumda insanın kazanma

hırsının baskın olduğunu ve bunun da özgürlük sorunu yarattığını söyler. İnsanların kazanma hırsını dizginleyecek olanın da devlet olduğunu belirtir.

Russell, birtakım özgürlüklerin diğerlerine göre daha önemli olduğuna da değinir ve bunlara asgari özgürlükler der. Asgari olanlardan kasıt ise yeme, içme, sağlık, barınma, giyim, seks ve çocuk sahibi olma gibi biyolojik yaşamı sürdürmeye yönelik olan özgürlüklerdir. Bunlar zorunlu olanlardır. Russell, bir kişinin zorunlu gereksinimleri için başka bir kişinin rahatlık sağlayan olanaklardan mahrum edilmesini apriori olarak haklı bulduğunu söyler. Çünkü ona göre bir kimsenin zorunlu gereksinimlerinden mahrum edilmek yoluyla özgürlüğünü sınırlamak, onu birçok gereksiz şey biriktirmekten alıkoyma ile yapılandan daha büyük bir sınırlamadır. Russell, bunu bir örnekle açıklar: “Sağlığı ele alalım. Belediye seçimlerinde dikkate alınan hususlardan biri kamu sağlığı; ana ve çocuk sağlığı gibi konulara ne kadar kamu parası harcanacağıdır. İstatistikler bu amaçla yapılan harcamaların hayat kurtarmada önemli etkisi olduğunu göstermektedir. Londra’nın her ilçesinde varlıklı kesimler bir araya gelmiş; bu yöndeki harcamaların artmasını önlemeye, olanak varsa da bir kesintiye gidilmesine çalışmışlardır. Bu, kendi güzel sofralarının ve otomobillerinin sefasını sürdürebilmek için binlerce insanı ölüme mahkum etmekten çekinmedikleri anlamına gelmektedir. Basın da tümüyle onların kontrolünde olduklarından, kurbanlarının gerçekleri öğrenmesini önlerler. Bütün çağlarda bütün aristokrasilerin uyguladığı bu davranışta şaşılacak bir şey yoktur. Benim tek söylemek istediğim, eylemlerin özgürlük gerekçesiyle savunulamayacağıdır” (Russell, 2005: 198-199). Russell, insanların insanca yaşamasını sağlayacak bir takım gereksinimlerin olduğunu ve bu gereksinimlerden her ne olursa olsun mahrum edilemeyeceğini anlatır. Ona göre güçlü olan kimi kesimlerce yanlış olan davranışlar özgürlük kılıfıyla meşrulaştırmaya çalışılır. Ancak her insan asgari özgürlüklerini korumak zorundadır. Aksi takdirde yaşayamaz.

Russell, toplumun; herkesin zorunlu biyolojik gereksinimlerini karşılamak için bireylere müdahalesini kabul eder ancak bir kişinin

başkasının zararı pahasına sahip olduğu şeyler konusundaki müdahalesini kabul etmez.

Russell, toplum içinde yaşayan bireyler için sosyal özgürlüğün önemli olduğunu ve engellenmesinin bireylerde öfke yarattığını söyler. Öfkeyi önlemek için de hükümetlerin kötü sonuçları doğal nedenlere bağladığını belirtir. Ona göre, sosyal özgürlüğe müdahalenin öfke yaratması yanında, onu istenmez kılan iki neden daha vardır. Birincisi, insanların başkalarının iyiliğini istememesi, ikincisi de, bu iyiliğin neleri içerdiğini bilememeleridir. Russell, gücün paranın nereye sarf edilmesi gerektiğini bilende değil, parayı elinde tutanda olduğunu söyler. Gücü elinde tutanlar ise genellikle bilgisiz ve kötü niyetlidirler gücü kullanmaları da özgürlük için büyük engeldir. Russell otoritenin, kontrol ettiği insanların iyiliğini düşünenlerin elinde olması gerektiğini düşünür, ancak böyle bir durumu güvence altına alacak bir yöntemin de henüz bilinmediğini vurgular (Russell, 2005: 200-203).

Russell, özgürlük için en önemli hususun, bir kimsenin, bir başkasının zararına sahip olduğu değerler ile o kimsenin başkasının zararına olmaksızın sahip olduğu değerler arasında ayırım yapmak olduğunu söyler. Bunu bir örnekle açıklar: “Eğer hakkım olandan fazla yiyecek tüketirsem bir başkası aç kalır. Ama eğer anormal denebilecek bir düzeyde matematik öğrenirsem ve eğer eğitim fırsatlarını teketime almamışsan, hiç kimseye zararım dokunmaz”. Russell, yiyecek; barınak; giyecek gibi yaşam için zorunlu olan şeylerin devlete bırakılmaya elverişli olduğunu ve devletin de tüm bu konularda adalet ilkesini egemen kılması gerektiğini söyler (Russell, 2005: 204-205). Russell’ın adalet ile anlatmak istediği de eşitliktir. Ona göre adil bir düzen en az haset uyandıracak düzen olup önyargısız toplumlarda eşitlikle beraber özgürlüğü sağlayacak olandır.

Russell, toplumsal özgürlüğün önündeki gerçek engelin insanın içgüdüsel bir varlık olmasından kaynaklandığını söyler. Ona göre bir kimsenin eylemleri doğrudan, açıkça ve kesin olarak başkalarına zarar vermiyorsa kişinin özgürlüğüne saygı gösterilmelidir. Aksi halde baskı, tüm

yaratıcı eylemleri engellediği gibi durağan bir toplumun oluşmasına da yol açacaktır. Russell, istenilen özgürlüğün başkalarına baskı yapma hakkı değil, eylemlerin başkalarının da aynı şeyleri yapmasına engel olmadan, istenildiği gibi yaşama ve istenildiği gibi düşünme olduğunu söyler. Ona göre özgürlük için toplumda tek bir karakter olmamalı bunun için de baskıyı egemen kılmamalıdır. Özgür bir toplum için sadece istekler baskı altına alınmalıdır. Ancak her insana küçük yaşta sadece başkalarının mutsuzluğu pahasına elde edilebilecek şeylere sahip olmayı istemekten vazgeçmesi öğretilmelidir (Russell, 2005: 205-207).

Russell, sınırsız bir özgürlüğün olamayacağını, sınırsız özgürlüğün zamanla özgürlük olmaktan çıkacağını sözlerine ekler. Bunu bir örnekle açıklar: “Adam öldürmeyi suç sayan yasa kaldırılırsa, adam öldürenlerden başka her insanın özgürlüğü kısıtlanmış olur, adam öldürenlerin özgürlüğü bile uzun sürmez, çünkü kısa zamanda kendilerini de öldürecek biri çıkar” (Russell, 1972b: 96). Russell bu durumun sadece bireysel değil, toplumsal anlamda da böyle olduğunu söyler. Dünyada alabildiğine geniş bir özgürlük olursa, başkalarının özgürlüklerini çiğneme eğilimlerinin önlenmesi de güçleşir. Bu nedenle ona göre özgürlüklerin sınırlamaları da içinde barındırdığını bilmek gerekir.

2.3.3. Rekabet ve Güç Tutkusunun İnsan Yaşamındaki Yıkıcı Etkileri

Russell, insanın egoist bir varlık olduğunu söyler. Egoizmin de bireye güç arzusunu aşılayarak rekabeti körüklediğinden bahseder. Russell’a göre egoizm: “Bir insanın ilk görevinin kendine karşı olduğunu ve onun kendi iyiliğini emniyet altına almasının, başka insanların iyiliğini düşünmekten daha önce geldiğini ve üstün olduğunu savunduğunu belirtmektedir” (Elmalı, 2005: 85). Bu anlayışa göre, bir kimsenin takip etmesi gereken amaçlar, başka insanların amaçlarından farklıdır ve çoğunlukla da çatışma halindedir.

Russell, egoizm için daha farklı tanımlar da yapar. Bunlardan biri, her insanın psikolojik olarak yalnızca kendi iyiliğini amaçlamak üzere donatıldığı şeklindedir; yine egoizm bazen, her insanın, genellikle kendi iyiliğini amaçlamasıyla, en iyi sonucu elde edeceği anlamına gelebilir; egoizmin başka bir tanımında ise, egoizm kendi iyiliği, bir insanın sadece iyi diye düşünmek zorunda olduğu şeydir; son olarak da, filozof bu doktrinin, genel iyi olarak hiçbir şey yoktur, ancak yalnızca bireysel iyiler vardır ve her insan sadece kendisi için iyi gördüğü şeyle ilgilenir, anlamına gelebileceğini söylemektedir (Elmalı, 2005: 85).

Egoizmde, insan eylemlerinin ben merkezli hipotezle açıklanabileceği savunulmaktadır. Russell'a göre aksini ispat için en açık örnek fedakarlık durumlarıdır; insanların ülkelerine, ebeveynin çocuklarına karşı olan fedakarlığı gibi. Egoizm, insanların bir problem anında fedakarlık yaparlarsa mutsuz olduklarını söylemektedir. Ancak Russell'a göre bu yanlıştır. Ona göre insanların böyle durumlarda mutlu olmamaları, ya başkalarının kendilerini iyi insan olarak değerlendirmeyecekleri endişesinden dolayı, ya bizzat kendileri vicdan azabı duyduklarından dolayı ya da gerçekten fedakarlıkla bir objeyi arzulamaları ve onsuz mutlu olamayacaklarından dolayıdır (Elmalı, 2005: 87). Russell, egoizmin insan hayatında önemli bir mutsuzluk kaynağı olduğunu söyler. İnsan eylemlerine egemen olan egoizm insan ruhundaki fedakarlığı öldürmekte ve insana yalnız bir dünya sağlamaktadır.

Russell, kötü olarak değerlendirdiği egoizmin iyi tarafları olduğunu da söyler. Ona göre insanlar kendi iyilerini izleyerek, genel iyiye en büyük hizmeti yaparlar. Ona göre bu egoizmde iyi bir kazanç olarak değerlendirilir. İnsanlar kendi iyilerini, başkalarından çok kendi hizmetlerinde kullanır. Dolayısıyla, kendi iyileri, başkalarından çok kendi eylemlerine hizmet eder (Elmalı, 2005: 89). Russell için insanın bu kazancı kendi hayatına hizmet etse de, tek tek bireylerin hayatı geneli oluşturduğundan genele de bir katkı

sağlar. Ancak tek bir insanın kazancının diğer insanların iyilerine müdahale etmemesi gerektiği koşulunu da içerir.

Russell, insanlar tarafından mutluluğun gelirle orantılı olarak düşünüldüğünü söyler. İki odası, iki yatağı ve iki ekmeği olan bir kişinin bir odası, bir ekmeği, bir yatağı olan kişiden iki kat mutlu olduğunun kabul edildiğini belirtir. Ancak Russell, bu düşünceye karşı çıkar. Mutluluğun gelirle orantılı olduğu zaman makinenin üstünlüğünü kabul etmek gerektiğini söyler. Ona göre, insanların istekleri maddi şeyler gibi görülse de bunlar insanın komşularını etkilemek için istedikleridir. Bunu örneklerle açıklar: “Daha iyi bir mahallede daha büyük bir eve taşınan bir adam karısını daha iyi insanların ziyaret edeceğini eski ve yoksul komşularla ilişkilerin artık kesilebileceğini düşünür. Oğlunu iyi bir okula ya da pahalı bir üniversiteye gönderdiğinde, ödediği yüksek harçlara karşılık kazanılacak sosyal saygınlığı düşünerek kendini teselli eder.” (Russell, 2006: 87-88).

Russell, benciliğin çocukluktan başlayan bir duygu olduğunu ve bencil hırslar içinde olan bireylere adaleti aşılamanın oldukça zor olduğunu söyler. Ona göre bencil duygularla büyüyen bireylerde mal hırsı daha sonraki yıllarda korkunç kötülükler doğurur; kıymetli maddi şeyleri kaybetme korkusuyla siyasi ve iktisadi zulüm başlar. Bu nedenle Russell, çocuklarda mülkiyet duygusunun geliştirilmemesi gerektiğini söyler (Russell, 2002b: 119-122). Russell’a göre maddi kazanç insan hayatında önemli bir unsurken, egoizme yol açan itici bir güçtür. İnsanlar ne kadar maddiyata sahip olursa o kadar güçlü olacaklarına inanırlar ve kazanmak için de türlü bencilliğe neden olurlar. Russell, bencil bir toplum yaratmamak için maddiyatın önemsizliğini küçük yaşta çocuklara kavratmamız gerektiğini söyler.

Russell, insanların başına gelen kötülükleri ikiye ayırır. Birincisi insana dış çevreden gelenlerdir; ikincisi ise insanın insana ettikleridir. Russell, insanların bilimde ve teknikte ilerledikçe ikincisinin yüzdesinin arttığını söyler. Ona göre, insanların birbirlerine ettikleri kötülüklerin kaynağı, düşünceler ya

da inançlardan çok tutkulardır. İnsanlarda egemen olan gururun da yanlış inançları doğuran bir tutkunun olduğunu söyler. İnsanların mutlu olabilmek için, kendini büyük görmeye, gururuna türlü dayanaklar aramaya giriştiğini anlatır. Bu da bireylerde güç isteği yaratarak, rekabete sürükler (Russell, 1972a: 133-137).

Russell, güç isteğinin sadece bireysel değil uluslararası anlamda da baskın bir öge olduğunu ve bireysel olandan daha fazla kabul gördüğünü söyler. Çünkü ona göre, kişilerin yüksekte atıp tutması görgüsüzlük sayılsa da ulusal atıp tutmalar hayranlıkla karşılanır. Tarih boyunca büyük uluslar da, güçlerinin bir sınırı olabileceğini kabul etmedikleri an yıkılmaya başlamışlardır. Bütün dünyaya egemen olma isteği, ulusları birbiri ardına yıkıntıya sürüklemiştir (Russell, 1972b: 56-57). Russell, güç isteğinin önemli bir sorun olarak hem insanların hem de devletlerin varlığını tehdit ettiğini söyler. Rekabetle gelen güç isteği kazanma uğruna fedakarlığı hiçe sayar. Bencilliği öne çıkararak yıkıcı sonuçlara neden olur.

Russell, özgürlük ve adaletin pek çok kişide olan doğal bir itki olmadığını söyler, çünkü ona göre insanların ruhlarını besleyen özgürlük ve adalet değil; kıskançlık ve güç isteğidir. Kıskançlık ve güç isteği ise insan doğasının başka kişilerin yaşamına karışmaktan zevk duymasına neden olur. Güçlü zayıfı, çoğunluk azınlığı, şiddet yanlıları daha barışçı insanları ezer: Rekabetçi toplum, insan doğasının kötü taraflarını besler (Russell, 2008c: 125-126).

Russell, modern toplumlarda görülen ruhsal gerginliğin içgüdüsel uyumsuzluktan doğduğunu da dile getirir. Derin içgüdüsel gereksinmelerin giderilmesinde uğranılan her başarısızlık gerginlik yaratır. Toplum, mutluluğun para ile ölçülebilen başarıya bağlı olduğunu düşünür. Russell bunu eleştirerek insanların bu şekilde çok fazla şey yitirdiklerini, paraya bu kadar düşkün olarak yaşamlarını fakirleştirdiklerini düşünmektedir. Ona göre içgüdüsel uyumsuzluklar bireyi kıskançlığa iter ve bu da topluma büyük zarar verir. Kıskançlık, bilim ve sanat yönünden bütün üstünlüklere karşı, bu

üstünlükler yerleşinceye kadar savaşımaya götürür, kıskançlık zamanla kişileri savaş yanlısı yapar (Russell, 1979: 135-136). Russell, insanların maddiyata verdikleri önemi eleştirir. Para isteği insanları ruhsal yönden fakirleştirirken zamanla bu durum toplumun geneline de yansır. Rekabetin kıskançlıkla birleşmesiyle insanlar savaş taraftarı olur.

Russell, rekabet düzeni içerisinde başarılı olmak ve hayatta kalmak için insanların çalışmak zorunda olduklarını anlatır. Çalışmanın erdem olduğuna, mutluluğa giden yol, refaha giden yol olduğuna inanıldığına ancak çalışmanın azaltılması gerektiğine dikkat çeker. Ancak az çalışmakla anlatmak istediği aylaklık değildir. Aylaklık başkalarının emeği sayesinde mümkün olmaktadır. Russell, çağdaş teknoloji sayesinde yaşamak için herkesin ihtiyaç duyduğu şeyleri elde etmede harcanan emek miktarının azaldığına dikkat çekerek, uygarlığa zarar vermeksizin boş vakti insanlar arasında pay etmek gerektiğini söyler. Russell için toplumda dört saatlik bir çalışma bir insana, yaşamak için gerekli ihtiyaç maddelerini rahatlıkla sağlar ve insanın geri kalan zamanını dilediği gibi kullanılabilmesine neden olur. Böylece toplumsal sistemde eğitimin şimdikinden daha ileriye götürülmesi ve boş vakitleri akıllıca kullanabilmeyi mümkün kılacak zevkleri insanlara kazandırmasının gerekeceğinden bahseder. Az çalışarak insanların kendilerini mutlu eden şeylere ayıracak zamana sahip olacağını belirtir. Ona göre, böyle bir dünyada bilime meraklı olan herkes aç kalmadan bilimle uğraşacak; her ressam, tabloları ne kadar mükemmel olursa olsun, aç kalmadan resim yapabilecektir. Genç yazarlar, anıtsal eserlerini verebilmek için iktisadi bağımsızlıklarını kazanmak kaygısıyla önce geçim sağlayacak eserler vererek dikkat çekmek, anıtsal eserlerini verme zamanı gelince de, böyle büyük eserler verme iştahını ve yeteneğini kaybetmiş olmayacaktır. Hepsinden önemlisi sinir bozukluğu, yorgunluk, bıkkınlık, hazımsızlık yerine mutluluk ve yaşama sevincinin olacağını düşünür (Russell, 2008a: 11-24).

Russell, çalışmakla rekabetin bağlantılı olduğunu anlatmaya çalışır. Ona göre insanın hayatına egemen olan tek şey çalışmak oldukça amacı da

daha çok kazanmak olacaktır. Bu da insanın mal hırsını körüklemesine neden olacaktır. Russell, rekabetsiz bir toplumun huzura bağlı olduğunu, bunun için de çalışmanın insan hayatının tek amacı olmaması gerektiğini düşünür. Yoğun çalışma temposunu eleştirir. İnsanlar hem çalışıp hem de hayatın zevklerini tadacak bir yaşayışa sahip olursa rekabetin zayıflayacağını belirtir.

Russell, bilimsel gelişmenin insanlık adına oldukça önemli olduğunu söyler. Bilimin kullanım amacının toplumsal açıdan oldukça önemli olduğunu belirtir. Ona göre bilim akılsızca kullanıldığında savaş ve zulme neden olur, akıllıca kullanıldığında da kötü şeyleri azaltıp, iyi şeyleri çoğaltmaya yarar. Bilimin sağladığı olanakları kötüye kullanmak güç tutkusu, rekabet, kin ve korku ile olur. Russell, bütün ciddi silahlar uluslararası bir orduda toplanacağı zaman güç tutkusunun ulusal bir pazar bulamayacağını, rekabetin yasalarla etkin bir şekilde düzenlenmesi ile önlenebileceğini, korkunun savaş akıllardan çıkınca kaybolacağını söyleyerek bilimsel gelişimi olumlu kılmanın gerekliliğinden bahseder (Russell, 2004a: 113).

Russell bilimin modern dönemi diğer dönemlerden ayıran en önemli unsur olduğunu söyler. Elektrik, radyo, sinema..vb yararlı şeylerin hayatımıza girmesinin bilimin yararlı yönlerini oluşturduğunu belirtir. Ona göre günlük yaşantımızı, toplumsal örgütlememizi biçimlendiren şey bilimdir. Bunlardan ayrı olarak atom bombalarını yaratıp, teknolojik savaşlara neden olan da bilimdir. Russell, bilimin bilgi içerdiği sürece değerli sayıldığını, teknik içerdiğinde ise övülüp suçlanmasının bu tekniğin kullanımına bağlı olduğunu söyler. Çünkü ona göre bilim, kendi içinde yansızdır. Ne iyi ne de kötüdür. Onun hakkında iyi ya da kötü konuşmamızı sağlayan şey kullanımına bağlı olarak yaşamımız üzerinde bıraktığı etkidir (Russell, 1975: 40-42). Russell, bazı çevrelerce bilimsel gelişime karşı bir düşünür olarak kabul edilse de o bilimin gelişmesinden haz almaktadır. Onun eleştirisi insanlar tarafından bilimin yanlış kullanılmasıdır. Daha önce de anlattığımız gibi insanlardaki rekabet ve güç isteği devam ettikçe bilim de onların çıkarlarına hizmet eden

bir araç olacaktır. Russell, öncelikle insanlardaki güç isteğinin dizginlenmesi gerektiğini düşünür. Bilimin de insanların kendi çıkarları için kullandığı bir araç olmaktan ziyade amaç olması gerektiğini savunur.

Russell'a göre bilim olumlu olduğu zaman yoksulluğun ve aşırı iş saatlerinin önüne geçebilir. Tabiatın kanunlarını öğrenmekle tabiata egemen olunabilir düşüncesi hakimdir. Russell, bilimsel tekniğin zamanla insanların şimdiye kadar içinde yaşadıkları âleme her bakımdan tercihe değer bir âlem ortaya çıkarabileceğini kabul eder ancak böyle bir toplum kurulursa ihtiyatlı davranılması gerektiğini, yani hükümetin yalnız yönetenlerin zevkleri düşünmemesi, yönetilenlerin hayatının da tahammül edilir bir hale getirilmesi gerektiğini söyler. Ona göre bilimsel teknik sadece iktidarı ellerinde tutanların kültürlerinden ibaret kalmamalı, iradenin tek başına iyi bir hayat sağlayamayacağını kavrama yolunda insanların ahlaki zihniyetlerinin esaslı bir elemanı olmalıdır. Russell, insanların tabiata boyun eğmekten kurtulduktan sonra birtakım acayiplikler yaşadığını ve bunun da yeni bir ahlakı gerektirdiğini söyler. Tabiat kanunlarına boyun eğecek yerde insanın en üstün, en asıl vasıflarına saygı gösterecek bir zihniyetin gerektiğini, bu olmadığı sürece bilimsel teknikte sıkıntılar yaşanacağını söyler (Russell, 1962: 227-228). Russell, bilimsel gelişimin insan hayatını önemli ölçüde kolaylaştırdığını kabul eder. Ancak bu durumun ahlakımızı olumsuz yönde etkilemesinden de çekinir. Ona göre insan, doğaya hakim oldukça gücü artar. Gücünün artması ona güven vermekle birlikte her şeyi kendi egemenlik alanına dahil etmeye çalışırsa toplumda tehlike oluşur. Russell, bilimi bir güç kaynağı olarak değil de, bilgi meselesi olarak kabul etmemizin problemleri çözeceğini belirtir.

Russell, bilimin insanoğlunun gücünü büyük oranda arttırdığını kabul etse de zararlı fonksiyonlarının oldukça fazla olduğunu söyler. Ona göre bilim, çevreyi düzenleme imkanı vermesi ve önemli bir azınlık için zihinsel doyum olanağı sağlaması bakımından olumludur, ancak genel açısından bakıldığında olumsuzdur. Bilimin olumsuz fonksiyonlarından en önemlisi ise

savaşları daha yıkıcı yapmış olması, ortaya koyduğu teknik sayesinde insanlara zarar vermesidir. (Gül, 2002: 33). Russell uluslararası rekabetin bilimdeki gelişmeler sayesinde daha şiddetli olduğunu ve güç sağlayanın artık bilimsel silahlar olduğunu anlatır.

Russell, bilimin ilk zamanlardaki sadeliğini ve güzelliğini kaybettiğini, bilimin gelişmesiyle onu doğuran sevgi gücü, hayranlık duygusunun etkisini yitirip güçlü olma, hakim olma eğiliminin önem kazandığını söyler. Ona göre, bilimi sevenler, onun asıl amacı olan bilgi edinme yerine, onu bir güç kaynağı olarak görürler. Bilgi yerine, güçlü bilgiyi koyarlar. Böyle olunca da bilim, kendi içerisinde kendi kendine daha sadık bir hale gelirken, diğer taraftan da güçsüzü ezmek noktasına gelmiştir. Russell, bu gidişin bilim adına endişe verici boyutlarda olduğunu ifade etmektedir. Tehlike olarak gördüğü gelişmelerin bilgiden kaynaklanmadığını, aksine bilginin yanlış yerlere yönlendirilmesiyle böyle bir anlayışın oluştuğunu belirtmektedir. Ona göre, bilgi bir iyilik, bilgisizlik de bir kötülüktür, ve güç bir iyilik uğruna değil, sadece güç elde etmek için kullanılmaktadır. Russell için, güç arayan insan, isteklerinde erişilmez bir şeyin peşindedir. Devamlı olarak daha fazla güç ister ve hiçbir zaman elindekinin tadına varmakla yetinmez. Ancak bilimin görevi bilgi peşinde koşmak olmalıdır. Bilim, bilgi peşinde koştuğu sürece değerler alanı bilimin ötesinde, kendine özgü bir yerde olacaktır. Bilim bir güç arama olarak değerler alanını çiğnememelidir. Russell'a göre bilim görevini doğru yaptığı sürece değerlerle çatışma içinde olmayacaktır. Bilim kendi alanı dışına çıkıp, bilgiyi bir araç olarak kullanarak insanlara zarar verir hale getirilirse, değerlerle çatışma içine girer. Bu durumda bilim güç sağlayan bir unsur olmaktan öteye geçemez (Gül, 2002: 37-41).

Russell, bilimin insanlar tarafından yanlış algılanıp, yanlış değerlendirilmesini eleştirir. Bilimin bilgi peşinde koşmaktan ziyade insanların güç arayışına hizmet eden bir araç olarak kullanıldığını ve bunun da değerler alanıyla çatışma yarattığını belirtir.

Russell, insanlar tarafından bilimin bir güç olduğunu ve bu gücü elinde bulunduranların istediklerini yapabilme durumuyla karşı karşıya kaldıklarını söylemektedir. Ancak, Russell’a göre esas olan, bilimi bir güç olarak değil, onu bir araç olarak görüp toplumun yararına olan amaçlar için kullanmaktır. Bilim, insanlara hizmet eden, insanların yaşamlarını kolaylaştıran bir araç olmalıdır. Bilimin amacı iyilikler ve güzellikler adına topluma hizmet etmek olmalıdır. Russell, bilimin bizatihi kötülük içermediğini kabul etse de, bilimi yapan onu kullanan insanların tutumlarıyla bilimin yanlış yönlerde kullanılabileceğini söyleyerek toplumlar arasındaki rekabet ve güç arzusunun dizginlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Russell, toplumdaki ya da toplumlar arasındaki rekabetin ve güç elde etme isteğinin savaşlara neden olduğunu ve savaşların da yıkıcı etkilerinin olduğunu söyler. Russell insandaki savaşma isteğinin gelişimini şöyle anlatır: “İnsan, dış çevresinin tehlikelerinden sıyrılarak ortaya çıkarken, önceki çağlar boyunca varlığını sürdürmesine yaramış içgüdüsel, duygusal temeli de yeni dünyasına birlikte getirdi. Kendini ne pahasına olursa olsun kurtarmak için, zaman zaman büyük ölçüde sertliğe tutkulu bir direnmeye başvurmak zorunda kalmıştı. Uyanık bir sakınlık, tetikte bir kuşku, çıkmaz durumlardaki tehlikeler karşısında gözü peklik, gereksindiği şeyler olmuştu hep. Şimdiye dek hep aslanlarla kaplanlara yönelttiği düşmanlığı, kuşkuyu insan soydaşlarına yöneltti. Varlığını sürdürmesine yaramış ustalıkların çoğu toplumsal bir elbirliği gerektirdiği için, elbirliği düzeninin dışındakilere yüklendi. Düşman kimselerden gelebilecek tehlikeler karşısında aile genişledi, atadan gelenlerden, ya da böyle bilinenlerden kurulu boylar çıktı ortaya. Savaş, ilkin boyların sonra ulusların, imparatorlukların birleşmesine, güç bağlaşımlarına yol açtı. Gerekli toplumsal dayanışma çoğunlukla çöküntüye uğradı, ama böyle olunca iş yenilgiyle sonuçlandı.” (Russell, 1972b: 13-14). Russell, insanlardaki sürü içgüdüsünün gelişmesiyle ulusçuluğun doğduğunu söyler. Ona göre rekabet insan yaradılışının içgüdüsel bir örneğidir. Ulusçuluğun temeli ise insanın kendi ulusu ile diğer uluslar arasındaki rekabet duygusudur. Bu duygu vatandaşlara yönelik

bağlılık ve iyi duygular yanında, rakip ulusların üyelerine karşı kin ve düşmanlık duygularını doğurur ve geliştirir.

Ulusçuluğa bağlanmış kişi kendi ülkesinin, dünyanın en uygar ve en insancıl ülkesi olduğuna; oysa düşmanlarının akla gelebilecek her türlü kötülükten suçlu bunduklarına inanır. Bu da toplumda şiddetli bir anarşiyi doğurur (Russell, 1979: 26-27).

Russell, ulusçuluğun gidişatının kötü olmasını eğitime bağlar. İnsanlar okuyup yazma bilmeseydi ulusçuluğun bu halde olmayacağını, çünkü okuma yazma bilenlerin kendini devletin elindeki propagandalara kaptırıp istediği zaman öldürmeye hazır durumda olduğunu belirtir (Russell, 1966: 65).

Russell, insanları güçlülük tutkusuna götüren ilk itkinin açlık olduğunu söyler. Güçlüğü sınıflandırarak üçe ayırır: “En açık olanlarından biri, doğrudan doğruya beden üzerine çevrik güçlülüktür. Bu da orduların ve polisin gücüdür. Sonra ödüllendirme ve cezalandırma güçlülüğü gelir ki, ona da ekonomik güçlülük denir. Son olarak da, propaganda, inandırma güçlülüğü vardır” (Russell, 1972a: 76). Russell’a göre tüm bunlar rekabetçi yaşamın körükleyicileri olarak insani ilişkilerde etkili olmakta ve huzursuzluğa neden olmaktadır.

Russell, polis gücünün çok tehlikeli olduğunu söyler. Ona göre bir devleti ele geçirmek isteyen ilk yaptığı şey, polis örgütüne el atmaktır. Bu şekilde kimi hapse atacaklarına karar vererek yaptıklarının doğruluğuna kanıtlar hazırlayabilirler. Russell için propaganda ise iyi inançları kötülerle karıştırdığı zaman kötüdür. Ancak propagandanın genel olarak dizginlenmesi gerektiğini söyler çünkü ona göre propaganda, insanların doğru düşünmesine değil, hükümetlerin istediği gibi düşünmesine neden olur. Russell, ekonomik güçlülüğün diğerlerinden önemli olduğunu söyleyerek bir ulusun ya da insanların ölümüne sebebiyet verebileceğini, bu nedenle de dizginlenmesi gerektiğini de belirtir (Russell, 1972a: 76-82). Russell, gerek insanlar gerek devletler arasındaki orantısız güç kullanımından çekinir. Bunun için de gücün

sakıncalarından bahseder. Gücün propaganda ile birleşince yıkıcı sonuçlar doğuracağını anlatır.

Russell, güç arzusunun insanları silahlanmaya ittiğini ve bilimsel gelişmeleri olumsuz yönde kullanarak etkili silahların yapımına giriştiklerinden bahseder. Bu silahların kullanımı ise savaşları daha vahşi boyutlara taşıyarak insan hayatında yıkıcı etki yaratmaktadır. Russell, ilkin atom bombası üzerinde durur. Atom bombasının ilk ortaya çıktığı günlerde, bir korku ürpertisi yarattığını ancak zamanla buna alışarak, atom bombasının yıkım gücünün karşılıklı kinleri doyuracak yeterlilikte olmadığını düşünmeye başladığını ve atom bombasından bin kez daha güçlü olan hidrojen bombasının bulunduğunu söyler. Ona göre hidrojen bombasının getireceği bir savaş hiçbir taraf için zafer olmaz çünkü her iki taraftan da çok fazla insan kaybı yaşanır: “Hidrojen bombası şimdiye değin bulgulanmış olan en korkunç toptan öldürüm silahıdır, ama bir yandan uluslararası kargaşa bir yandan da bilimsel ustalık böyle giderse, belki de pek yakında çok daha kötü silahlar bulgulanacaktır” (Russell, 1972b: 46).

Russell insanların birbirlerine karşı kin gütmeden, bilimi savaşmak için bir araç olarak kullanmalarını engelleyecek bir takım koşulların oluşturulması gerektiğini söyler. Bu koşullar: “ Silahlı kuvvetler tekeline sahip olan ve bunun sonucunda zorla da olsa barış sağlayan tek bir dünya hükümeti gereklidir. İkinci koşul, dünyanın bir bölümünün diğeri tarafından kıskanılamayacağı şekilde, gönencin genel bir dağılımdır. Üçüncü koşul ise bütün dünya nüfusunun dengeli kalmasını sağlayacak olan doğum oranının her yerde düşük olmasıdır. Dördüncü koşul, işte ve eğlencede kişisel girişimin gerekliliği ve politik ve ekonomik çerçeveyi koruyacak kadar sağlam, eşit güç dağılımıdır” (Russell, 2004a: 135- 136). Russell, genel olarak savaşların insan hayatı için olumsuz etkiler yarattığını, savaşlarda doğan kötülüğün insanlığın kolektif çabası ile önlenebileceğini anlatır.

Russell, uluslararası çatışmaların büyük oranda ekonomik nedenlerden kaynaklandığını ve devletlerin ekonomik yönden kendilerine

yeter hale gelmeleri durumunda savaşların eski işlerliğini kaybedeceğini söyler. Ona göre savaş yolu ile bir şeyler sağlamanın olanaksızlığı, insanlara savaşma yöntemini unutturabilecek, karşılıklı silahsızlanma anlaşmaları kolaylaşacaktır. O zaman devletler sadece kendi iç düzenleri için özellikle egemenlikleri altındaki azınlıkların başkaldırmalarını önlemek amacıyla ordu besleyeceklerdir. Bu da savaşları büyük oranda azaltacaktır (Russell, 1979: 79).

Russell için dünya barışını sağlamanın en etkili yolu, ulusların kendi aralarında bir anlaşmaya vararak, silahlı güçlerini hepsince benimsenen bir uluslararası yetki örgütü buyruğuna vermeleridir. Russell, üzerine düşeni eksiksiz yapabilmesi için dünya yetki örgütüne, etkili bir yasama, yürütme yetkisinin tanınması ve karşı konulmaz bir askeri gücün verilmesi gerektiğini söyler. Ona göre bütün uluslar kendi silahlı güçlerinin iç güvenlik gereksinmelerini karşılayacak düzeye indirgemeli. Hiçbir ulusun elinde nükleer silahların ya da toptan öldürüm araçlarının kalmasına göz yumulmamalıdır. dünya yetki örgütü her ülkeden asker toplayacak, en gerekli silahları yapabilecek güçte olmalıdır. Tek tek ulusların silahsız olduğu bir dünyada, dünya yetki örgütünün silahlı güçleri çok geniş olmak gerekliliğini göstermeyecek, örgütün üyesi olan tek tek ulusların hiç birine sıkıntılı bir yük olmayacaktır. Russell, uluslararası bir yetki örgütünün savaşa yönelmiş duyguları ortada kaldırmayı başarması durumunda, dünyanın değişik kesimlerindeki yaşama düzeyinde ekonomik bir eşitlik sağlamak amacıyla aralıksız çalışılması gerektiğini söyler. Çünkü yoksul ülkelerle zengin ülkeler arasındaki ayrım var oldukça, yanlardan birinde kıskançlık, ötekinde de ekonomik baskı eksik olmayacaktır. Bu nedenle ekonomik eşitlik yönünde sürekli bir çaba, sağlam dayanaklı bir barışın önemli koşuludur (Russell, 1972b: 89 -94). Russell, savaşın güçlerin eşitsizliğinden kaynaklandığını düşünür. Ekonomik eşitliğin barışın önkoşulu olduğunu savunur. Eşitlik sağlandıktan sonra da oluşan barış durumunu koruyacak bir yetki örgütüne ihtiyaç olduğundan bahseder.

Russell, insanların bir takım nedenlerle topluluk içinde yaşama ihtiyacı duyduğunu ancak bencil dürtülerinin bu yaşamı olumsuz etkilediğini anlatır. Ona göre güç arzusuyla harekete geçen insan, güçler arasındaki dengesizliği fark ettikçe rekabet ortamı genişlemekte ve sonuçları da yıkıcı olmaktadır. Russell, bu nedenle güçler arasında bir dengenin sağlanması ve toplumlar arasında barışı sağlayacak ve koruyacak olan bir uluslar arası örgütün işe koşması gerektiğini vurgular.

2.4. GELİŞEN VE DEĞİŞEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

2.4.1. İdeal Bir Toplum İçin Gerekli Olan Eğitimin Amaçları

Eğitime çok fazla önem veren bir düşünür olarak Russell, çocukların çok küçük yaşta eğitilmelerine başlanması ve verilecek olan eğitimin de her türlü ideolojiden uzak, özgürlükleri destekleyici bir eğitim olması gerektiğini düşünür.

Russell, eğitimde tutacağımız yolu seçmeden önce, nereye varmak istediğimizi bilmemiz gerektiğini söyler. Bunu örnekleyerek anlatır: “Nietzsche’nin (1844-1900) ülküsü Hristiyanlıkla bağdaşmaz. Kant’inki(1724-1800) de öyle. İsa sevgi yolunu öğütler. Kant ise, çıkış noktası sevgi olan hiçbir iş tam anlamıyla erdemli olamaz der. İyi karakterin öğeleri üstünde anlaşırlar bile, bu öğelerden hangisinin daha önemli olduğu noktasında ayrılırlar. Kimi yiğitliğe, kimi bilgiye, kimi de iyiliğe ya da doğruluğa önem verir. Bir adam, Brutus gibi insanın devlete olan ödevini aile sevgisinden üstün tutar. Bir başkası Konfüçyüs gibi aile sevgisini ön plana alır” (Russell, 1972a: 223). Russell bütün bu görüş ayrılıklarının eğitim konusunda da ayrılıklara yol açtığını belirtir. Eğitimde en iyisi diye benimseyeceğimiz yolu kestirmeden önce, ne çeşit bir insan yetiştirmek istediğimizi bilmemiz gerektiğini vurgular.

Russell, eğitimin birbirinden çok farklı iki amacı olduğunu söyler: “Bir taraftan ferdi geliştirmeye ve ona kendisi için faydalı olacak bilgiler vermeye çalışır; öte yandan eğitimi yapan devletin, yahut kilisenin işine gelecek yurttaşlar yetiştirmek amacını güder. Yurttaşların okur-yazar olmaları ve üretimde çalışmalarına imkan verecek teknik bir hünere sahip olmaları devlet tarafından istenir. Başarısız cinayetlerden sakınacak kadar moral karaktere ve hayatlarına yön verecek kadar zekaya sahip olmalarının zararı yoktur” (Russell, 1962: 166) denilmektedir. Böylece eğitimin bireyin yaşamında nasıl bir yönlendirici olduğunu da vurgulamış olur. Bireysel yönü kişinin çok yönlü olarak gelişmesini sağlarken, toplumsal yönü de bireyin eğitiminden devletin sağladığı kazancı anlatır. Eğitim sayesinde devlet bireyi istediği kalıba sokarak şekillendirme fırsatını elde eder.

Russell, gelişmiş bütün ülkelerde eğitimin devletin elinde olduğunu ve bundan dolayı bir rahatsızlık duyulmadığını söyler. Ancak onun için bu rahatlıkla kabul edilecek bir durum değildir. Çünkü devletin elinde olan eğitim devletin amaçlarına hizmet eden bir eğitime dönüşüp bireyi pasifize etmektedir. Russell bunu şöyle ifade eder: “Eğitim devletin sorumluluğunda olduğu zaman öğretilenlerden bazılarının doğru olmadığı, onları düzenleyen yetkililerce de bilinir. Yine birçoğunun yanlış olduğu , en azından kuşku götürür olduğu, önyargısız herkes tarafında bilinir. Tarih eğitimi ele alalım. Tarih ders kitaplarında her ulus yalnızca kendini yüceltmeyi amaçlar. Bir kimse kendi yaşam öyküsünü yazarsa ondan biraz alçakgönüllü olması beklenir; ama bir ulus kendi yaşamını yazarken, övüncün ve aşırı kendini beğenmişliğin artık sınırı yoktur. Benim çocukluğumda okul kitapları Fransızların fesat, Almanların erdemli olduğunu öğretirdi; şimdi tam tersini öğretiyorlar. Her iki durumda da gerçeğe en ufak bir saygı gösterilmemektedir” (Russell, 2005: 172). Russell, devlet eliyle verilen eğitimi eleştirirken bu eğitimden sağlanan bilginin de çürük temellere dayandığını anlatır.

Russell, ulusal büyüklüğün eğitimin en üst amacı yapılmasına karşı çıkar. Ona göre eğitimde sağlanması gereken bilginin zorlukla olsa bile bir ölçüde sağlanabileceği, herhangi bir zamanda bilgi olarak kabul edilenin belli ölçüde yanlışlar içereceği, ancak yanlışların dikkat ve çaba ile düzeltilebileceği anlayışıdır. Russell, tüm iyi şeyler gibi bilginin de zor olduğunu ancak olanaksız olmadığını söyler. Ona göre dogmacı bunun zorluğunu unuttur, kuşkucu ise bunun mümkün olduğunu yadsır. Ancak her ikisi de yanılığa içindedir; onların yanılgıları yaygınlaşırsa toplumsal bir yıkıntıya yol açar (Russell, 2004b: 36). Russell, eğitimin tek amacının bilgiye ulaşmak olması gerektiğini savunur. Ona göre eğitim bu amacından uzaklaştığı zaman topluma yarar sağlamaktan ziyade zarar sağlar duruma gelir. İdeolojik bir eğitimden payını alan toplum da zamanla yıkıntıya dönüşür.

Russell, yaşadığı çağda eğitimin büyük ölçüde devletçe, küçük bir bölümünün ise kilise tarafından yönetildiğini söyler. Her iki tarafta da yanlışlık ve aksaklıkların bulunduğunu belirtir. Devlet yönetimindeki eğitim; ulusçuluk, rekabet ve başarının üstün tanıtılması, makineleşmeye tapma, bir örnekliği sevmeye, kişilik sahibi olmayı kötü görme gibi çağımız dünyasının bütün kötülüklerini içermektedir. Kilisenin eğitimi ise aynı şekilde ulusçudur; ama diğer yönlerden çağdaş değil; Ortaçağ tutumunu izlemektedir. Kilise eğitiminin amaçları, otoriteye boyun eğme alışkanlığını yaratmak, boş şeylere inandırmak, bağlılığı yaymaktır (Russell, 1979: 189-190). Yani Russell için, devlet ve kilise yalnız düşüncesizlerin ya da çıkarıcıların bağlandıkları bir takım boş inançlara önem vermektedir. Ulusçuluk, kapitalizm, otoritelere boyun eğme, devletçe yürütülen eğitimdeki bu dayanaksız inançların bir bölümünü oluşturmaktadır. Bunlar zararlı inançlardır.

Russell, eğitimde köklü bir değişikliğe ihtiyaç olduğunu belirtir. Gençlere, kendi ülkelerinin değerlerini abartmaları, yabancıları öldürmekte başarı sağlamış yurttaşlarından övünç duymalarının öğretilmemesi gerektiğini söyler. Ona göre tarih, uluslararası bir açıdan, savaş başarılarına daha az, bilgi, sanat, araştırma, serüven alanlarındaki barışçı başarılarla ise

daha çok önem verilerek öğretilmelidir. Hoşa gitmeyecek düşünceler, bir savaş sakıncası doğuracak türden olmadıkları sürece, öğretmenlerce hoş görülmelidir. Russell'a göre bütün tarih öğretiminde, toplumsal bilimler öğretiminde, ayrı ayrı ulus ya da ulus kümeleri üzerinde değil, insan üzerinde durulmalıdır. Bu şekilde bireylere egemen olan savaşçı duygular yok edilecek ve insanlık adına gerçekleştirilen başarılarından her milletin insanı kendisine ve insanlığa eşit düzeyde pay biçecektir (Russell, 1973: 148-149). Russell, eğitimin her bireyde insan sevgisi geliştirmeye hizmet etmesi gerektiğini düşünür. Ona göre her insana sırf insan olduğu için değer vermek insanlık görevidir ve bu görevin farkındalığını sağlayacak olan da eğitimidir. Russell, hümanist yaklaşımın en iyi eğitimle şekilleneceğini ve aktif hale geleceğini düşünür.

Eğitim sistemindeki değişimde en köklü görev, Russell için, öğretmenlere aittir. Russell, öğretmenlerin kendi mesleklerinin üstünlüğünü ve şerefini göz önüne alarak çalışmalarındaki kararlılıktan caymamaları gerektiğini söyler. Eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan öğretmenlerin öğrencilere iyi olan şeyleri aşılması gerektiğinden bahseder. Bunun için de öğretmenlerin tarafsız olmaması gerekir. Ona göre öğretmenler coşkulu olmalı, eğitim çalışmaları ve uygulamalarına görüşlerini de katmalıdır. Çünkü eğitimi uygularken öğretmenler öğrencilerin düşünce ve davranışlarını etkilerler. Eğer öğretmenlerin kendileri bir takım ülkeleri benimsemişlerse, bunları öğrencilerinin bir bölümüne olsun aşılayacaklardır. Russell öğretmenlerin öğrencilere aşılayacakları düşünceler hakkında şöyle söyler: "Öğretmenlerin öğrencilere aşılayacakları düşünceler olduğunu söylerken, bunun katoliklik, sosyalizm; ya da başka bir 'izm'le ilgili propagandayı içerebileceğini düşünmüyorum. Şu durumyla eğitim içinde bu yolda gereğinden çok propaganda zaten vardır. Demek istediğim 'izm'lerden daha belirsiz şeylerdir. Aydın olmanın erdemleri diye adlandırılacak nitelikler... Küçük bir çocuk doğal olarak kendisinin bağlı olduğu yanın güçlenmesinden hoşlanır. Manchester'lı bir çocuk Liverpool takımının övülmesine dayanamaz. Ancak oyunda haklıdan yana olmak nasıl

öğretilenlerse düşüncede de hakkı temsil etmek öğretilenler” (Russell, 1979: 193). Russell, öğretmenlerin öğrencilere model teşkil ettiğini söyler. Dolayısıyla ona göre öğretmenler de öğrencilere uygun bir model olmalıdır. Öğretmenler hem doğru davranışlarda bulunmalı hem de olumlu düşüncelere sahip olmalıdır. Propaganda içeren yıkıcı düşünceler yerine, tüm insanlığa yararlı olacak insancıl düşüncelere sahip olmalı ve bunları çocuklara aşılamalıdır. Russell’a göre bu gerçekleştiği zaman eğitim gerçek görevini yerine getirmiş olacaktır. İnsanlar kavgayı, uluslar savaşı bırakıp birbirlerine yararlı olacak davranışlar sergileyeceklerdir.

Russell, öğretmenlerin gerçekten benimsedikleri görüşlerin öğrencileri de aynı yöne yönelteceğinden kuşku duymaz ve öğretmenlerin benimsemeleri gereken ülkülerden bahseder. Ona göre bir çağdaş düzenin ulaşmayı istediği iki temel amaç vardır. Bunlar iyi insan ya da iyi yurttaş yetiştirmektir. Geniş bir hayat görüşü açısından bakılınca bu iki amaç birbirine zıt değildir. Ancak yöneticilerin bakışına göre bu iki amaç arasında zıtlık görülür. İyi insan yetiştirmekten ziyade iyi yurttaş yetiştirmeye özen gösterirler. Russell bu anlayışta üç temel yanılığın gördüğünü söyler: “İlk olarak kadın–erkek herkes dünyanın değil, tek bir devletin yurttaşı olarak görülmektedir. İkinci olarak devlet, ya da mahalli idare, kendini yurttaşlarınıninkinden başka ve daha üstün bir iyiliğe sahip diye varsayılmaktadır. Üçüncü olarak düşünülen bu iyilik; ya da yarar, bireylerin düşünsel yeteneklerine bağlı değil de; yalnızca mekanik yöntemlerle sağlanabilen bir iyilik ya da yarar olarak görülmektedir. Öğretim sürecinde öğretmenler belli düşünsel alışkanlıkları verebilirler.” (Russell, 1979: 194-195). Russell, öğretmenlerde gerçek tutkusunun bütün erdemlerin temeli olması gerektiğini, gerçeği bilenlerin kötü kişiler olduğuna dair inancın kırılması gerektiğini düşünür. Ona göre bireylerdeki ulusçu düşünceler yanılığının temel nedenidir. İnsanların kolektif çabayla kolektif iyilik için çalışmaları gerektiğini vurgular. Bunun da düşünsel hareketlilikle olacağını belirtir. Ancak ona göre mevcut yapı buna elverişli değildir. Bunu değiştirecek olan da öğretmenlerdir.

Russell, eğitim sisteminde çocuklara aşılana ulusçu düşüncelere karşı çıkar. Bütün uygar ülkelerde çocuklara aynı tarihin öğretilmesini, bu şekilde ülkelerin birbirlerine daha az düşmanlık besleyeceklerini söyler. Russell, eğitimin yanlışlar yerine gerçekleri öğretmeye yönelmesi gerektiğini vurgular. Ona göre eğitim, bütün insanlığın tek bir aile olduğunu, uluslar ayrımının yapaylığını içermelidir. Eğitimdeki bir diğer yanlışlık ise, devletin ya da toplumun, bireyler için gerekli olandan daha değişik bir iyiliğe sahip olduğu ve bu iyiliğin bireylerin iyiliğinden daha üstün bir iyi olduğu yolundaki sanıdır. Ona göre devlete ya da topluma bu garip değeri veren kuramı benimseyenler, buna toplumun organik değerlendirilişi derler ve onlara göre toplum, birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen, işbirliği yapan kişilerden kurulu değildir. Kendi başına bir yaşam ve kişiliğe sahiptir. Bu şekilde de devlete olan görevimiz komşularımıza olan görevlerimizden daha büyük bir ağırlık kazanır (Russell, 1979: 197-199). Russell, için devleti insanlıktan üstün tutmak büyük bir yanılgıdır. Ona göre insanlık bütün insanların tek bir aile olduğu düşüncesiyle hayat bulur. Her insan gerek davranışları gerek yaşayış biçimiyle diğer insanları etkilediğini bilmeli ve bu sorumluluğu göğüslemelidir. Russell, insanlara sorumluluğunu fark ettirmede öğretmenlere düşen görevin fazla olduğunu söyler.

Russell için eğitim ve toplumsal düzen iç içedir. Toplumdan soyutlanmış bir eğitim düşünülemez. Bu nedenle toplumsal yapıya dikkat edilmeden eğitimden bahsetmek yersizdir. Ona göre eğitim düzeni, kendini yaratan toplumun ülkülerini benimser; bu nedenle ülkülerde bir reforma gidilmeden, eğitim düzenin de reform yapılamaz. Russell eğitim sisteminde öğretmenlere düşen en önemli görevin, insanın topluma karşı ödevinin herhangi bir sınıfa ya da bir ulusa yönelik olmaktan çok bütün insanlığa yönelik olduğunu, iyi denilebilecek toplumların iyi insanlardan kurulu toplumlar olduğunu; yani böyle toplumlarda yaşayanların yıkıcılık ve düşmanlıktan uzak özgür bir hayat sürdürdüklerini öğretmek olduğunu düşünür. Russell öğretmenlerin tarafsızca yargıya varabilmeyi, kimseden yana olmadan gerçekleri aramayı, parti sloganlarına kapılmamayı öğretmesi

gerektiğini, ayrıca farklı gruplar ya da ulusların kötülüğü konusundaki doğal eğilimi de gidermeye çalışmaları gerektiğini söyler (Russell, 1979: 202).

Russell, insan üzerinde düşünüldüğü zaman, onun mutlu olmasını, ya da sağlıklı, savaş sever vb. özelliklere sahip olmasının istendiğini, bu isteklerden güçlü olan herhangi birinin diğerlerine üstün geleceğini ancak böyle genel bir istek yoksa, ahlak anlayışımızın, davranışların, kişisel ilginin, toplum ilgilerine uyduğu sürece, toplum amacına hizmet edeceğini söyler. Böyle bir uyumu yaratacak olanın ise eğitim olduğunu belirtir (Russell, 2008b: 143). Ancak Russell olumlu olarak kabul ettiği bu durumu daha sonra eleştirmektedir. Ona göre böylesi bir eğitim, eğitimi yurttaşlık eğitime çevirip bireyi köreltecek. Bireyi, hükümetin uygun bir aleti haline getirmek için gelişmesini engelleyecektir (Russell, 2008b: 144).

Russell, eğitim sistemindeki yanlışlıklara karşılık öğretmenlere büyük sorumluluklar düştüğünü her fırsatta dile getirir. Öğretmenlerin öğrencilerini sevmesi gerektiğinden bahseder. Ona göre bir öğretmen, öğrencilerini devletinden ya da kilisesinden daha çok sevmelidir, yoksa ideal bir öğretmen değil, demektir. Öğrencileri araç olarak değil, kendi içlerinde değer olarak görmelidir. Eğitimciler genç insanları sevmeli, kişilik ve zekanın özgürce gelişmesine olanak sağlamalıdır, ancak Russell, salt sevginin yeterli olmadığını, onun insan üstünlüklerini de doğru olarak anlaması gerektiğini söyler. Ona göre insan itaat edecek ya da emredecek bir varlık değildir. Öğretmenler de itaat etmemeyi ve hiçbir kimsenin emretmeye kalkışmamasını öğretecek olanlardır (Russell, 2004b: 39-46).

Russell'a göre mevcut eğitim sisteminin tüm olumsuzluklarına rağmen genel anlamda ondan beklenen üç amacı vardır. Bunlardan ilkinde göre eğitimin tek amacı yetişme olanaklarını sağlamak ve engelleyici etkileri ortadan kaldırmaktır. İkincisine göre eğitimin amacı, bireye kültür vermek ve yeteneklerini mümkün olan en geniş ölçüde geliştirmektir. Üçüncüsü de Russell'ın en çok eleştirdiği eğitimin birey yönünden değil toplum yönünden ele alınması, görevinin yararlı yurttaşlar yetiştirmek olduğudur (Russell, 1976:

16). Russell, eğitimin bireyin yeteneklerine yönelmesini ve onları geliştirmesini olumlu kabul eder. Ancak bunlar yapılırken amacı bireyin iyiliği ya da insanlığın iyiliği olmayıp tek bir ulusun iyiliği olduğu zaman insanın ulusun iyiliği için araç haline geldiğini söyleyip eleştirmektedir.

Russell için özgürlüğün ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştik. Russell, toplumun her kademesi için büyük önem taşıyan özgürlüğün eğitimcilerin önem vermesi gereken bir konu olduğunu düşünür. Çünkü Russell'ın özgürlükten anladığı maddi ve ekonomik bir özgürlük değil, büyük oranda düşünsel ve ruhsal bir özgürlüktür. Ona göre eğitim düzeni insanın zamanını en iyi şekilde nasıl kullanacağı konusunda insana yardım eder nitelikte olmalıdır. Düşünce özgürlüğünü geliştirmeli, bireycilik, içtenlik ve farklılığı egemen kılmalıdır. Russell, sanat gibi, bilim gibi, dostluk ve sevgi gibi, mutluluk gibi yaşamı değerli yapan şeylerde mekanikliğin yeri olmadığını söyler. Ona göre bütün bunlar özgürlük gerektirir. Kastedilen özgürlük de sadece dıştan tanınan bir özgürlük değil, düşüncede ve yürekte duyulabilecek bir özgürlüktür. Ancak Russell, gerek okullarda gerekse değişim için yapılan planlarda bu özgürlüğe gereken önemin verilmediğini söyler. İyi bir düzen için de özgürlüğün gerekliliğini şart koşar (Russell, 1979: 203-204).

Russell, eğitim sisteminde öğretmenlerin öğrencilerin özgürlüğüne önem vermesinin yanında onlara saygı duymasının gerekliliğinden de bahseder. Eğitimde özgürlüğü sağlamanın yolunun bireye saygıdan geçtiğini vurgular. Ona göre eğitimde özgürlüğün çeşitli yönleri söz konusudur ve bunlar da bireye saygıya dayanır. İlk olarak öğrenme ve öğrenmeme özgürlüğü gelir. Sonra ne öğretileceği konusunda özgürlük vardır. Yüksek öğretimde fikir özgürlüğü söz konusu olur. Öğrenme ve öğrenmeme özgürlüğü çocuklukta ancak bir ölçüde kabul edilir. Ona göre geri zekalı olmayan herkesin okuma yazma bilmesi güven altına alınmalıdır. Ne öğrenileceğine karar verme özgürlüğü ise şimdikinden çok daha fazla olmalıdır. Russell, konuların birbiriyle olan yakınlığı bakımından gruplanması

gerektiğini de söyler. Ona göre on iki yaşlarındaki her çocuğa klasik bilgiler, matematik ve bilim dersleri verilmeli, iki yıl sonra da çocuğun yeteneklerinin hangi yönde olduğu ortaya çıkınca, çocuğun hoşlandığı konuları kapsayan bir eğitim verilmelidir. On dört yaşından sonra da, istedikleri takdirde belli konularda derinleşmelerine izin verilmelidir, çocuk öğretim alacağı alanı özgürce seçebilmelidir. Ancak tüm bu özgürlükler içinde en önemlisi Russell'a göre düşünce özgürlüğüdür. Düşünce özgürlüğü gerek öğretmenler gerekse öğrenciler açısından önemlidir ve hiçbir sınırlama gerektirmeyen tek özgürlüktür. Düşünce özgürlüğü lehindeki temel sav ise bütün inançlarımızın kuşku götürür olmasıdır. Russell'a göre eğitim doğruya elden geldiği kadar yaklaşma yeteneği sağlar; bunun içinde eğitim bireye dürüstlüğü aşılamalıdır (Russell, 2005: 221-224). Russell'ın dürüstlük derken anlatmak istediği de önyargısız bir düşünce sistemidir. Ona göre düşünce de dürüst olmak öncelikle bilgiye kuşkuyla yaklaşıp onu ayıklamayı, ardından da türlü ön kabullerden uzak bir şekilde doğruyu aramayı gerektirir.

Russell eğitimde özgürlüğe fazlasıyla önem verirken, düşünce tarihinde eğitimde özgürlüğe ne ölçüde yer verilmesi gerektiği konusunda ayrılıklar vardır. Bir yanda ne kadar kötü olursa olsunlar, çocukların tamamıyla özgür olması gerektiği tezini savunanlar; bir yanda, ne kadar iyi olursa olsunlar çocukların tamamıyla yetkeye bağımlı bulunmaları gerektiğini ileri sürenler; bir yanda da, çocukların tamamıyla özgür, ama özgürlüğe rağmen her zaman iyi olmaları gerektiğini savunanlar bulunuyor. Russell'a göre özgürlüğün mükemmellik için bir güvence olduğu inancı Rousseau'dan(1712-1778) gelme bir kalıntıdır ki, bu inancı besleyenler, eğitimin hiçbir olumlu amacı bulunmadığını, sadece kendiliğinden gelişme için elverişli bir ortam sağlanması gerektiğini düşünürler. Russell bu düşünceleri bireyci ve bilginin önemine karşı fazlasıyla kayıtsız görerek kabul etmez. Ona göre sınırlı bir alanda yaşayan büyük bir nüfusun varlığını sürdürebilmesi ancak bilim ve teknik sayesinde mümkün olur. Bundan ötürü eğitim, bilim ve tekniğin gerekli asgarisini aktarmalıdır (Russell, 2008a: 166).

Russell, eğitimle istenilenin ne boynu eğik, ne de isyankar olma olduğunu belirtir. Ona göre istenilen, iyi huy ve gerek insanlara, gerek yeni fikirlere karşı hoşgörölü tutumdur. Bunların sağlanması için de öğretme sırasında, öğrenciye, kendisine öğretilenin öğrenilmeye değer olduğunu hissettirmek gerekir. Öğrenci isteyerek işbirliği yaptığı zaman, yarı yarıya az yorularak, iki kat çabuk öğrenir. Russell'a göre öğretmenlerin çocuğa gösterdiği ilgi de herhangi daha yüksek bir amaç söz konusu olmaksızın sırf çocuklarla beraber bulunmanın yarattığı zevkten ileri gelen ilgi olmalıdır. Bu niteliğe sahip öğretmenler, çocukların özgürlüğüne sık sık karışmak zorunda kalmayacakları gibi, karışmak gerektiği zaman da, psikolojik bir aksaklığa meydan vermeyeceklerdir (Russell, 2008a: 168-170).

Russell, eğitim sisteminin önemli amaçlarından birinin de çocuğu meraklı kılmak olduğunu söyler. Ona göre merak, zekayı etkin tutmaya yarar. Zekayı işlemek eğitimin temel amaçlarından biri olduğundan merakı uyanık tutmak önemlidir. Sağlam bir zekanın yanında sağlam bir kişiliğin de gerekli olduğunu söyleyen Russell, sağlam bir kişilik için de eğitimde verilmek istenen bilginin sevgiyle harmanlanmasının önemine dikkat çeker. Çünkü bilginin uygulanmasını sağlayan her zaman sevgi olmuştur. Çocuklara sevgiyi ve bilgiyi aşıl原因lar ise işini büyük bir tutkuyla yerine getiren öğretmenler olmalıdır. Bu anlamda eğitim sisteminin temel uygulayıcısı olarak öğretmenler üzerindeki görev ve sorumluluk oldukça büyüktür (Russell, 2008a: 171).

Russell, eğitimin önemine değinerek mevcut eğitim sisteminin yanlışlıklarından bahseder. Toplumsal düzendeki aksaklıkların da eğitimden kaynaklandığını söyler. Ona göre iyi bir hayat, iyi bir eğitimden geçer. İyi bir eğitim için de sorumluluk öğretmenlere aittir. Öğretmenler toplumsal dönüşümü sağlayacak olanlardır.

2.4.2. İnsan Yaşamında Eğitimin Önemi

Russell, insan için eğitimin çok önemli olduğunu düşünür. İnsanın mutsuzluğuna neden olan, toplumsal düzeni olumsuz etkileyen, bencillik, kıskançlık, güç tutkusu gibi itkilerin eğitim yoluyla engellenebileceğini söyler. Ona göre eğitim toplumsal düzendeki tüm olumsuzlukları giderip onların yerine iyi şeyleri getirebilecek bir özelliğe sahiptir.

Russell, insanın toplumsal sorunları çözebilecek güçte bir varlık olduğunu söyler. Ona göre, insan doğası değişime açıktır. Ona bu değişimi sağlayan ise eğitimidir. Russell, bu konuda şöyle söyler: “İnsan doğasına istediğiniz şekli verebilirsiniz ama insanlar bunun farkında değildirler. Evcil bir köpekle vahşi bir kurdu karşılaştırırsanız eğitimin neler yapabileceğini görürsünüz. Evcil köpek tatlı, iyi huylu bir hayvandır, ara sıra havlar ve postacıyı ısırabilir, ama genelde iyidir; kurt ise bambaşka bir yaratıktır. Köpeği eğitip ondaki huyları açığa çıkarabiliriz. Ama kurt için aynı şey geçerli değildir. Çünkü kurtun doğası buna uygun değildir. İşte bu aynı şeyi insanlarla da yapabilirsiniz. İnsanlar onlara nasıl davranıldığına bağlı olarak, çok farklı özellikler geliştirebilirler ve insan doğasının değiştirilemeyeceği görüşü de bence saçmalıktan ibarettir.” (Russell, 2004f: 128). Russell, kadercilik bakış açısına karşı çıkarak insanın hayatını ve geleceğini kendi ellerine alabileceğinin bilincinde olması gerektiğini vurgular. Ne sefalet ne de aptallığın insanların kaderi olmadığını, insanın çile çekmek için doğmadığını söyler. İnsanın mutsuzluğuna neden olan yoksulluk, hastalık, açlık vb. şeyler de insanın doğa üzerindeki yetersiz bilgi ve hakimiyetinden kaynaklanmaktadır. Savaşlar, baskılar ve işkenceler de insanın diğer insan kardeşlerine düşmanlığından kaynaklanmıştır. Russell, bütün bunların gereksiz olduğunu, insanların böyle istediklerinden dolayı böyle olduğunu ve istenirse üstesinden gelinebileceğini söyler (Russell, 2004f: 99). Russell için her şey insanın elindedir. İnsan kendi yaşamını kendi belirlemektedir. Yaşamı yönlendiren insanların istekleridir. Ona göre insanlar daha iyi bir yaşamı

istedikleri sürece daha iyisi mümkün olacaktır. İnsanın bilgi seviyesinin artması da onun işini kolaylaştıracaktır.

Russell, okur-yazarlığın toplumsal değişim için çok önemli olduğunu ve okur-yazarlık sağlandıktan sonra gerektiği gibi bir propaganda yapıldığı zaman değişimin kaçınılmaz olacağını söyler (Russell, 2008a: 136). Russell'ın propagandadan anladığı ise, din ve ahlakı aşıl原因 bir propaganda değil, bilimsel tutumu temele alan bir propagandadır. Ona göre propaganda, insanın kardeşlik, barışçılık gibi olumlu içgüdülerini uyandırdıkça toplumsal anlamda huzur getirecektir (Russell, 1976: 156-160).

Russell, mevcut kötülüklerden medet umanların insanın doğasının değiştirilemeyeceğini düşünmekten haz duyduğunu söyler. Ancak barışsever bir kişi olan Russell, eğitimin küçük yaşta başlaması durumunda değişmez sanılan insan doğasının değişebileceğini söyler. Ona göre çevre çocuğun doğuştan getirdiği içgüdüleri ve refleksleri çok çeşitli alışkanlıklar ve özellikler haline getirir. Bunların çoğu ilk çocuklukta gerçekleşir. Bu nedenle kişiliği oluşturmaya bu çağdan itibaren başlamak gerekir. Russell, eğitimin iç güdülerden daha önemli olduğunu söyler. Ona göre yıkıcı değil, yapıcı, asık suratlı değil, sevecen, cesur, açık yürekli, zeki ve uyumlu bir kişilik yaratmak üzere içgüdüleri yönlendirmek eğitimin görevidir. Russell, var olan bilgi kullanılıp, sınanmış yöntemler uygulanmış olduğunda hastalık, kötü niyet ve aptallıktan kurtulmuş bir nüfusun oluşacağını ancak zulüm ve savaşı tercih eden insanlar tarafından bunun tercih edilmediğini söyler (Russell, 2004b: 211-212). Yani Russell'a göre değişim insanın elinde olan bir şeyken mevcut durumdan kazanç sağlayanlar tarafından değişime gidilmemektedir. Ona göre savaş ve zulüm başta olmak üzere tüm kötülükler bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Bilgisizliği giderecek olan eğitim de kötülüklerden medet umanlar tarafından bastırılmaktadır.

Russell, içgüdü'nün eğitilmesiyle insanların değişiminin gerçekleşebileceğini vurgular. Ona göre içgüdü'nün hammaddesi istenilen davranışa da, istenilmeyen davranışa da götürmeye uygun niteliktedir.

Russell için eğitimin olumlu imkanlar sağlayacağı kuşkusuzdur. Ona göre herkes sağlık, özgürlük, mutluluk, nezaket vb. şeylere sahiptir. Bu da barış çağını gerçekleştirmemizi sağlamada önemlidir. Russell, insanların korku ve tutukluluktan, başkaldırıcı ve engellenmiş içgüdülerden kurtarılmış oldukları zaman özgür olacaklarını ve olumsuzluklardan sıyrılacaklarını söyler. Öğretimin akıllıca gerçekleştirilmesi durumunda bilgi edinmenin bir görev değil sevinç olacağını belirtir. Ona göre korkusuz bir özgürlük içinde eğitilen bir kuşakta umutlar daha atılgan olacak ve yaratıcılığı artacaktır (Russell, 2004b: 212-214). Russell'a göre eğitim özgürlük sağlayan bir eğitim olmalıdır. Çünkü yaratıcı ve cesaretli bireylerin özgür olması şarttır. Ona göre özgür ve bilgili bireyler toplumu iyileştirecek, toplumsal değişimi sağlayacaktır.

Russell, yaşamdaki olumsuzluklara karşı eğitimin tek çare olduğunu söyler. Bu olumsuzlukları da genel olarak üç grupta toplar ilki fiziksel olanlardır. Bunlar ölüm, acı ve toprağın geçimi sağlayacak kadar ürün vermemesi sayılabilir. İkinci olarak, insanın kişiliğindeki ya da becerilerindeki bir bozukluktan kaynaklanır ki, bunlar da cehalet, iradesizlik ve vahşi tutkulardır. Üçüncü gruptakiler ise bir bireyin ya da grubun diğerlerine uyguladığı güçle ilgilidir. Russell, tüm bu olumsuzlukların üzerinden bilgiyle gelebileceğimizi söyler. Bu bilgiyi sağlayacak olanın da zihinsel özgürlük olduğunu belirtir. Bilginin devlet tarafından düzenlenip denetlenmesi durumunda gerçek bilgiye ulaşamayacağını da anlatır. Ona göre arzulanan dünya, yaratıcı ruhun canlı olduğu, yaşamın neşe ve umut dolu bir macera sayıldığı yaratma içgüdüsüne dayanan bir dünyadır. Yaratıcı içgüdüler için de zihinsel özgürlük şarttır (Russell, 2008c: 186-209).

Yaratıcı içgüdülerini kullanması sonucunda özgürleşen insan, Russell'a göre, doğaya tutsaklığından kurtulmaktadır, ancak yaratıcılıkla birlikte insanların birbirlerine yaptıkları kötülükler eş ölçüde azalmamıştır. Savaşlar, baskılar artmıştır. Russell, tüm bunların gereksiz olduğunu söyler. Ona göre insanın yaradılışında bu kötülükleri kaçınılmaz yapan bir şey yoktur. Bunlar, insanın rahatlıkla üstesinden gelebileceği şeylerdir. Ona göre

yoksulluk korkusunun bulunmadığı yerde mal mülke karşı açgözlülük de azdır. Güce olan tutku; buluş, yaratılış sonucu bilgi ve bilimin ışığında beğenilen kitaplar ve sanat yapıtları ortaya çıkararak başkalarına zarar vermeyecek biçimlerde doyurulabilir (Russell, 1975: 96-97). Russell'a göre gücü arzulamak kötü bir şey değildir, ancak güç başkalarına zarar verir olduğu zaman tehlikeli bir hal alır. Russell'ın olumlu gördüğü güç ise kaynağını bilgiden alan güçtür. Bilgi ve bilimin referansında uygulanan güç insanlara zarar vermemektedir. Aksine insanları daha iyiye yönlendirmektedir.

Russell, toplumda büyük huzursuzluk yaratan mal hırsının daha sonraki yıllarda korkunç felaketlere yol açtığını söylerken bunun üstesinden eğitim ile gelinebileceğini belirtir. İnsanların mutluluğunun mülkiyete değil, yaratıcı faaliyetlere bağlanması gerektiğini söyler. Ona göre mülkiyet duygusu çok kuvvetlidir ve çocuklarda gördükleri şeyleri kavramaya başlar başlamaz gelişir. Bu nedenle eğitime küçük yaşta başlamalı, çocuğun kendine ait malı olmasına müsaade edilmeli; ancak dikkatini mal sahipliği ile ilgisi olmayan şeylere çevirmelidir. Russell, bu konu hakkında şöyle düşünür: "Mal sahipliği olduğu yerde bile çocuğun, diğer çocuklar onun eşyası ile oynamak istedikleri zaman, cimri olmasına müsaade etmeyiniz. Bu meselede maksat, çocuğu kendi rızasıyla eşyasını vermeye teşvik etmektir, otorite olduğu müddetçe, hedef tutulan neticeye varılamamıştır. Mesut bir çocukta cömertlik huyunu uyandırmak güç bir iş değildir; fakat çocuk zevklerden ve eğlencelerden mahrum olarak yetiştirilmişse, şüphesiz, elinde olanlara sımsıkı yapışacaktır. Çocuklar ıstırap çekerek değil, saadet ve sağlıkla fazileti öğrenirler" (Russell, 2001: 119-126). Russell'a göre insanı bencilliğe iten mülkiyet arzusu çocuk yaşta başlatılan uygun bir eğitimle dizginlenebilir.

Russell, toplumda kadın, erkek eşitliğinin sağlanmasının önemine de dikkat çekerek bunun eğitimle olan bağlantısı üzerinde durur. Kız ve erkeklerin eşit kabul edilmediği yapıda eğitimin kızları aptal boş inançlı ve bilgisiz yetiştirme amacında olduğunu, cinsiyetle ilgili kitaplara sıkı bir sansür

konulduğunu belirtir. Hatta bunlara ek olarak kadınları erkeklerden kesin çizgilerle ayırıp, kızların ev dışında hayatlarını kazanamadıkları, yanlarında anneleri, ya da teyzeleri olmadan dışarıya çıkamadıklarını söyler. Ancak cinsiyet üstündeki tabu kırıldıkça bilgisizliğin her iki cins için de kötü olduğu anlaşılmış ve gençlerin bilim merakını zedeleyecek düşünce ve davranışlardan kaçınılmıştır. İnsanların zihnindeki tabuları yıkan eğitim, bilgi ve bilimin ışığında oluşanlara güvenilir bir yol sunmuştur (Russell, 1999: 69-67).

Sonuç olarak Russell'a göre eğitim, gelişmeyi engelleyen nedenleri ortadan kaldırıp, kişiyi en iyi şekilde yetiştirmeye hizmet ettiğinden oldukça önemlidir. Eğitimden sağlanacak yararın üst düzeyde olması için de özgürlüğün sağlanması, yaratıcılık yeteneğinin ve aydınca ilgilerin üst düzeye çıkarılması gerekir. Eğitimin dinler, sınırlar ve uluslar arasındaki iktidar kavgasının bir parçası haline gelip, siyasal amaçlara alet edilmesi yanlıştır. Ona göre eğitim birey adına olmalı, bireyi bir değer olarak kabul edip onu geliştirmeye hizmet etmelidir.

SONUÇ

Bertrand Russell 20. Yüzyılın en çok ses getiren düşünce adamlarından biridir. Felsefe, bilim, matematik, etik, toplumbilim, eğitim, tarih, din ve siyaset dahil çok geniş bir çalışma yelpazesine sahiptir. Matematik ve mantıkla ilgili çalışmaları batı felsefesini derinden etkilemiş olup, yaşamının son dönemlerinde toplumsal sorunlara eğilerek nükleer silahlara ve Vietnam savaşına karşı kampanyalarda etkin bir rol üstlenmiştir.

Yaşadığı çağın etkisiyle biçimlenen düşüncelerinde Russell, insanlık adına endişelerini dile getirirken, yaratıcı çözüm önerileriyle de dikkat çekmiştir. Russell, insanlığı mutsuzluğa sürükleyen temel etkenin mülkiyet olduğunu söyler. Mülkiyet duygusunun güç isteğini körükleyerek rekabete neden olduğunu belirtir. Ona göre insanlar güç isteğiyle beraber hayatta kalmak adına birbirlerinin yaşamına müdahale eder duruma gelir. Thomas Hobbes'un(1588-1679) deyişiyle "İnsan insanın kurdudur" düşüncesi Russell tarafında bir kez daha dile getirilmiş olur. İnsanın toplumsal yaşamdaki bu kavgası hem Hobbes hem de Russell tarafından dile getirilmiş ve mutluluğun önünde bulunan aşılması gereken bir engel olarak kabul edilmiştir.

Özgürlüğün en üstün iyi olduğunu söyleyen Russell, özgürlüğün "çağdaş yaşayış düzeni" adına engellendiğini belirtir. Ahlak, din gibi oluşumların bir takım kurallarla insan yaşamını yönlendirdiğini, özgür düşünce ve özgür eylemlere engel teşkil ettiğini söyler. Ona göre, ne din ne de ahlak insanlara vaat edilen ideal düzeni gerçekleştirebilir. Din ve ahlak insan korkularının ürünleridir. Dogmatik düşünceler sunan bu iki alandan kurtulmak insanın cesaretini toplamasıyla olacaktır. İnsana cesaret verecek olan da zihnidir. Russell'ın analitik felsefesinde şüpheyne yer olmadığı gibi Tanrı ve ahlak kuralları da özünde şüphe barındırdığından kabul edilemez. Russell'ın analitik felsefedeki bu kararlılığı Wittgenstein'ı da etkilemiş; o da mantığı referans alıp, bütüne yönelik idrak sisteminin tamamına dili yerleştirmiş ve spekülative düşünme tarzını reddetmiştir. Bu bağlamda Russell'ın, analitik felsefenin temellerini atıp kendinden sonra gelen

düşünürleri etkilemiş olduğu gerçeği oldukça açıktır. Bunun haricinde Russell, analitik felsefedeki düşüncelerini pratik felsefesine de yansıtmış insan zihnini önyargılardan arındırarak onları özgürlüğe ulaştırmayı hedeflemiştir. Bu amaçla da bilimsel yöntemi kullanmıştır. Ona göre yöntem: Duyulur dünya ile bilim dünyası arasında bir köprü kurma çabasından ibarettir. Bu yöntemi kullanan insanoğlu zihniyle sarsılmaz gerçeklere ulaşacak ve cesaretsizliği neticesinde kaybetmiş olduğu özgürlüğüne kavuşacaktır.

Russell, düşünme ve söz özgürlüğünün insan zihnini boş inançlardan temizleyeceğini söyler. Bu noktada eğitimin önemine vurgu yaparak çağdaş eğitim anlayışını eleştirir. Ona göre, eğitim yerleşik bilgi yığınına aktarmaktan öteye geçmemektedir; ancak, bu zihnin bilimsel gelişimine aykırıdır. Devlet eliyle yürütülen eğitim bireyi devletin amaçlarını gerçekleştirmek adına pasif varlıklar olarak eğitmekte ve özgürlüğünü engellemektedir. Ona göre eğitim insanları servetten çok sanata yönleltmeli, yaratıcı eylemleri destekleyerek mülk edinme dürtülerini ve isteklerini azaltmalıdır. Russell eğitim felsefesi alanında romantik bir düşünür olup hümanist bir bakış açısıyla insana bakmaktadır. Çağının siyasi sıkıntılarına tanıklık etmiş, savaş taraftarları arasında insan yaşamına verdiği önemi her fırsatta dile getirmiş ve barışçı bir toplum isteğini yinelemiştir.

Sonuç olarak Russell, değişmez olarak kabul edilen insan doğasının değişebileceğini savunur ve bu konuda çıkış noktasını eğitimde bulur. Ona göre insan hayatı bütün biçimleriyle kontrol altına alınabilir. İnsan kendi kendini kontrol edip yeniden düzenleyebilir. Okullar bu amacı gerçekleştirecek olan kurumlardır. Özü itibarıyla iyi olan ancak zihninde bir takım önyargıları olan insanoğlu, eğitimle bu önyargılardan arınacaktır. Bu şekilde insanların hayatındaki şiddet de son bulacak, barışçı bir toplumda özgür düşünceler üreterek hem kendini hem de içinde yaşadığı toplumu ve insanlığı tüm yönleriyle geliştirme imkanı bulacaktır.

Russell düşüncesinde insanın yerini ve önemini tahlil etmek amacıyla yapmış olduğumuz bu çalışmada Russell'ın felsefesinde bütünlüklü bir insan düşüncesine rastlamanın mümkün olmadığını ancak felsefesinin teorik yanı dahil olmak üzere düşüncelerinin çıkış noktasının insan varlığı olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki bilimle ve matematikle yoğun olarak ilgilenen bir düşünür olmasına rağmen, çağının siyasi ve sosyal bunalımlarından etkilenecek siyaset, din, ahlak gibi insanın temel varlık koşulları üzerine düşünceler üretmiştir. Russell'ın tüm bu düşüncelerinden insan adına çıkan sonuç: Russell için insan varlığının merkezi bir konumda bulunduğu ancak düşünce sisteminde 'insan felsefesi' ya da 'insan düşüncesi' gibi bütünlüklü bir insan tasarımıyla rastlanamayacağıdır. Buna rağmen din, ahlak, siyaset, eğitim ile ilgili düşüncelerinin incelenmesi durumunda Russell'a ait bir insan düşüncesine ulaşmak mümkündür. Bu çalışma ile de Russell'ın düşüncelerindeki insan ortaya konulmuş, Russell için insanın ne denli önemli olduğu vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

a)B. Russell'ın Kendi Eserleri

RUSSELL, Bertrand ve Dora, **Endüstri Toplumunun Geleceği**, Çev. Melih Ölçer, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1979.

RUSSELL, Bertrand, **Anılar**, Çev. Akçay İlkan, Şen-AI Yayınları, İstanbul, 1970.

Aylaklığa Övgü, Çev. Mete Ergin, Cem Yayınevi, İstanbul, 2.Baskı, 2008a.

Bilimden Beklediğimiz, Çev. Avni Yakalıoğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1962.

Bilimin Toplum Üzerindeki Etkileri, Çev. Devrim Doğan Yüzer, İlyas Yayınevi, İzmir, 2004a.

Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler, Çev. S. Eyuboğlu – V. Günyol,

Cem Yayınevi, İstanbul, 1972a.

Denemeler, Çev. Türkan Araz, Ataç Kitabevi, İstanbul 1965a.

Din ile Bilim, Çev. Akşit Göktürk, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 3.Baskı, 2008b.

Dünya Görüşüm, Çev. Cenap Yılmaz, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966.

Eğitim ve Toplum Düzeni, Çev. Nail Bezel, Varlık Yayınevi, Ankara, 1976.

Eğitim Üzerine, Çev. Nail Bezel, Soy Yayınları, İstanbul, 6.Baskı, 2004b.

Evlilik ve Ahlak, Çev. Ender Gürol, Cem Yayınevi, İstanbul, 1999.

Felsefede İlmî Metod, Çev. Hamdi Akverdi, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul, 1940.

Felsefe Sorunları, Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, Alaz Yayınları, İstanbul, 1980.

İktidar, Çev. Mete Ergin, Cem Yayınevi, İstanbul, 4.Baskı, 2002a.

İnsanlığın Yarını, Çev. Akşit Göktürk, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972b.

Mutluluk Yolu, Çev. Nurettin Özyürek, Varlık Yayınları, İstanbul, 10.Baskı, 2004d.

Neden Hıristiyan Değilim, Çev. Emre Özkan, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

Özgürlük Yolu, Çev. Şebnem Duran, İlyas Yayınevi, İzmir, 2.Baskı, 2008c.

Politik İdealler, Çev. Göksel Zeybek, İlyas Yayınevi, İzmir, 2004c.

Russell'dan Seçme Yazılar, Çev. Rabia Nilgöl Aydoğan, Dost Kitabevi, Ankara, 2004f.

Rölativitenin Abc'si, Çev. Vahap Erdoğan, Sarmal Yayıncılık, İstanbul, 2.Baskı, 1995.

Sorgulayan Denemeler, Çev. Nermin Arık, Tübitak Yayınları, Ankara, 19.Baskı, 2005.

Terbiyeye Dair, Çev. Dereli Hamit, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 7.Baskı, 2002b.

Varoluşcu'nun Bunalımı, Çev.Türkan Araz, Ataç Kitabevi, İstanbul, 1965b.

Vietnam'da Savaş ve Zulüm, Çev. Şahin Alpay – Nuri Çolakoğlu, Sol Yayınları, Ankara, 1966.

Yetke ve Birey, Çev. Ayseli Usluata, Cem Yayınevi, İstanbul, 1975.

b)Diğer Eserler

AKARSU, Bedia, **Çağdaş Felsefe**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

ARİSTOTELES, **Nikomakosa Etik**, Çev. Saffet Babur, Ayraç Yayınları, Ankara, 1998.

CEVİZCİ, Ahmet, **Onyedinci Yüzyıl Felsefesi Tarihi**, Asa Kitabevi, Bursa, 2001.

CEVİZCİ, Ahmet; **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 5.Baskı, 2002.

DALKILIÇ, Bayram, **Yirminci Yüzyılda Bir Ateist**, Kendözü Yayınları, Konya, 2000.

DESCARTES, **Metot Üzerine Konuşma**, Çev. Sahir Sel, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1994.

DUMANT, Jean Paul, **Antik Felsefe**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara, 2007.

DURANT, Will, **Felsefenin Öyküsü**, Çev. Ender Görül, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002.

EBENSTEİN, William, **Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri**, Çev. İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul, 2005.

ELMALI, Osman, **Bertrand Russell'da Ahlak Felsefesi**, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

ERNST, Cassirer, **İnsan Üstüne Bir Deneme**, Çev. Necla Arat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

FLEISCHER, Margot, **20. Yüzyıl Filozofları**, Çev. Akın Kanat, İlya Yayınevi, İzmir, 2004.

GOTTSCHALK, Herbert, **Bertrand Russell Yaşamı**, Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, Alaz Yayınları, İstanbul, 1984.

GÜNAY, Mustafa, **Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu**, İlya Yayınevi, İzmir, 2003.

GÜL, Fikri, **Bertrand Russell'da Bilim, Felsefe ve Din**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

HACIKADİROĞLU, Vehbi, **İnsan Felsefesi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2.Baskı, 2000.

HOBBS, Thomas, **Leviathan**, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

IŞIK, Aydın, **Mutlu Bir Karamsardan Din Üzerine**, Lotus Yayınevi, Konya, 2000.

LECHTE, John, **Elli Çağdaş Düşünür**, Çev. Barış Yıldırım, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2006.

MAGEE, Bryan, **Felsefenin Öyküsü**, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.

MARX, Karl, **Toplumbilimsel Yazılar**, Çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, **İnsan Felsefesi**, 1988.

ÖRS, Yaman, **Bilimsel Felsefenin Işığında**, İmge Kitabevi, Ankara, 2.Baskı, 2007.

ÖZER, Ahmet, **Sosyal Bir Varlık Olarak İnsan**, Ankara, 2002.

PLATON, **Menon**, Çev. Ahmet Cevizci, Sentez Yayınları, Bursa, 2008.

PLATON, **Sokrates'in Savunması**, Çev. Samih Rifat, Ofset Yayınları, İstanbul, 2003.

ROSSİ, Jean – Gerard, **Analitik Felsefe**, Çev. Atakan Altınörs, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2001.

ROUSSEAU, Jean, Jack, **Yalnız Gezenin Düşleri**, Çev. Ester Yanarocak, Trend Yayınları, İstanbul, 2006.

SARP, Erk, Ulaş, **Felsefe Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

SCHELER, Max, **İnsanın Kosmostaki Yeri**, Çev. Harun Tepe, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1998.

TİMUÇİN, Afşar, **Düşünce Tarihi**, Bulut Yayınları, İstanbul, 2008.

c)Makaleler

GRÜNBERG, Teo: “Bertrand Russell’ın Tasvirler Teorisi”, **Felsefe Arkivi**, Sayı 14, 1963, 138-173).

KUTLUSOY, Zekiye: “Bertrand Russell’da Bir Felsefe Sorunu Olarak Bilgi, **Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay’a Armağan Kitabı**, Gazi Kitabevi, 129-132.

UYGUR, Nermi: “Bertrand Russell’ın Felsefedeki Gelişmesi”; **Felsefe Arkivi**, Sayı 13, 1962, 103-115).

ÖZET

AKINCIOĞLU Saadet, **Bertrand Russell Düşüncesinde İnsanın Yeri ve Önemi**, Yüksek lisans tezi, Ankara, 2011.

Bu çalışmanın amacı her dönemde önemli bir düşünce konusu olan insanın, yirminci yüzyıl düşünürlerinden Russell'ın felsefesindeki yerini tahlil etmektir. Yirminci yüzyılın önemli bir düşünürü olan Russell, teorik felsefesi yanında pratik felsefesiyle de dikkat çekerken düşüncelerinin temelini yaşadığı yüzyılda toplumsal problemler altında ezilen insanoğlu için çözüm önerileri üretmek oluşturur. Savaşların insan yaşamına yıkıcı etkileri olduğunu belirten Russell, insanları yalnızlığa ittiğini düşünür ve bu yalnızlığı azaltmak için neler yapılabileceği üzerinde durur. Çağının bunalımlı savaş yıllarına tanık olan Russell, toplumsal huzursuzluğun nedenini savaş yanlısı politikalarla bağlayarak her insanın tek bir birey olarak değerli olduğunu vurgular. Toplum içinde yaşamak adına insanlara empoze edilmiş din ve ahlakın, bunlara dayalı sosyal yapının insanları sınırlandırıp pasif varlıklar haline getirdiğini anlatır. Din ve ahlakın temellerini sorgulayarak sarsılmaz sanılan bu kurumların özünde çürük olduğunu ve bunun fark edilmesi gerektiğini söyler. İnsan yaşamındaki en üstün iyinin özgürlük olduğunu ve özgürlüğün sınırlandırılmaması gerektiğini düşünür. Ona göre insanlığın mirasını oluşturacak olanlar özgür düşünce ve özgür eylemlerden doğanlardır. Yaratıcılık insanı insan yapan ve gelecek nesillere taşıyandır. Bu nedenle yaratıcılığın önündeki engeller kaldırılmalı, insanlar yaratıcı düşünce ve eylemlere teşvik edilmelidir.

Anahtar Sözcükler:

1-İnsan, 2-Din, 3-Ahlak, 4-Siyaset, 5-Eğitim

ABSTRACT

AKINCIOĞLU Saadet, **İmportance and Place Of Human İn Russell's Philosophy**, Master Of Arts with Thesis, Ankara, 2011.

The aim of this study is to analyze the place of humans, who always had a philosophical issue to deal in every century, in Russell's philosophy, one of the thinkers of 21st century. Being one of the important thinkers of 21st century and getting attention not only through theoretical philosophy but also through practical philosophy, Russell based his ideas on offering solutions to people or humanity that suffered greatly under the big social problems of this century. By stating that wars have devastating effects on people, Russell thinks that wars put people into a state of being lonely and he pays attention to the fact that what can be done to eradicate this situation. Russell, witnessing depressive years of war, highlights that the main reason for social unrest and uneasiness is policies supporting war and adds that each person is valuable and unique. Religion, morality, structures which are based on these and imposed people with the idea of living together as society put limits to humanity and passivize all. Russell says all these institutions which have been thought to be never shaken by any are actually rotten by themselves. He wants this to be known and questions all the basics of religion and moral norms. He thinks most predominant thing in life is freedom and it should not be restricted. To him, the things that can constitute heritage of humanity are free thought and free actions. Creativity is what makes a person a human being and what carries the norms of humanity to prospective generations. For that reason, obstacles in front of creativity should be removed and people should be encouraged to think and act freely.

Key Words:

1-Person, 2-Religion, 3-Ethics, 4-Politics, 5-Education